

T.C.

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**BARACK OBAMA DÖNEMİNDE AMERİKA BİRLEŞİK
DEVLETLERİ'NİN İRAK POLİTİKASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Olçay ALTUN

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz CANKARA

Bilecik, 2019

10166278

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

BARACK OBAMA DÖNEMİNDE AMERİKA BİRLEŞİK
DEVLETLERİ'NİN IRAK POLİTİKASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Olca ALTUN

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Yavuz CANKARA

Bilecik, 2019

10166278

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI
JÜRİ ONAY FORMU

BŞEÜ-KAYSİS Belge No	DFR-172
İlk Yayın Tarihi/Sayısı	03.01.2017 / 28
Revizyon Tarihi	
Revizyon No'su	00
Toplam Sayfa	1

Öğrencinin Adı Soyadı: Olca Y. ALTUN
Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Programı : Kamu Yönetimi
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Yavuz ÇANKALAN
Tezin Özgün Adı : Barack Obama Döneminde Amerika
Tezin İngilizce Adı : Brigşik Devletleri'nin İnk Politikası
..... İnk Policy of USA During Barack Obama Period

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 29.07.2019

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışması ilgili EYK kararıyla oluşturulan jüri tarafından OY BİRLİĞİ ~~OY~~
~~ÇOKLUĞU~~ ile Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Yavuz ÇANKALAN

Üye Dr. Öğr. Üyesi Pinar ÖZDEN ÇANKALAN

Üye : Prof. Dr. Nurettin Ercan YILMAZ

Üye :

Üye :

İmza

Yavuz Çankalan

Pinar Özden Çankalan

Prof. Dr. Nurettin Ercan Yılmaz

ONAY

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / / 20.... tarih ve
...../..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BEYAN

“Barack Obama Döneminde Amerika Birleşik Devletleri’nin Irak Politikası” adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel ahlak kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmını Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Olca ALTUN

11.07.2019

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenerek titizlikle takip eden, akademik bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Yavuz CANKARA'ya değerli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Kendisi bütün süreç boyunca her anlamda yanımda olmuş, desteğini ve katkılarını esirgememiştir.

Tez savunma jürisinde yer alan ve kıymetli görüşlerini esirgemeyerek tezimi güçlendiren Sayın Prof. Dr. Muzaffer Ercan YILMAZ'a ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Pınar ÖZDEN CANKARA'ya teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca her daim bana güvenen, fedakârlık yapan, sevgi ve sabır göstererek beni motive eden sevgili eşime ve tüm aileme teşekkürü borç bilirim.

Son olarak bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim, eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini hep arkamda hissettiğim en büyük pay sahibi sevgili anneme ve babama ithaf ediyorum.

Olcay ALTUN

11.07.2019

ÖZET

Uluslararası ilişkilerde belirli bir üst otorite tarafından konulan kuralların olmaması devletlerin birbirleri arasındaki ilişkilerin temelde güç mücadelesine bağlı olarak gelişmesine neden olmuştur. Sistemin en önemli aktörleri olan devletler, sistemi kendi politikalarına göre yönlendirebilmek için belli başlı siyasi olayları kullanırlar. Yakın dönem dünya siyasi tarihine baktığımızda en önemli gelişme olarak 11 Eylül 2001 terör saldırılarını örnek verilebilir. Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı gerçekleştirilen bu saldırılar sonrasında Ortadoğu'da önemli değişiklikler olmuştur.

Soğuk Savaş sonrasında tek süper güç olarak ortaya çıkan ABD, mevcut olan hâkimiyetini ve gücünü tüm dünyaya kabul ettirmek için 11 Eylül saldırılarını bir fırsat bilmiştir. Bu dönemde ABD, birçok doğruya ve yanlışla imza atmıştır. 2003 yılında Irak'a yapılan ve yaklaşık 8 yıllık bir işgale dönüşen süreçte ABD tarafından uygulanan politikaların doğruluğu ve yanlışlığı objektif şekilde tespit edilmelidir. Irak topraklarına girilerek Saddam rejimi sonlandırılırken, araştırılması gereken konuların başında böyle radikal bir kararın hangi şartlar altında ve nasıl bir süreç sonunda alındığı gelmektedir. Bush sonrasında başkanlık koltuğuna oturan isim olan Obama'nın Irak'a yönelik yaklaşımı Bush'tan farklı olmuştur. İlk başkanlık döneminde nispeten iyi bir grafik çizen Obama, Irak'ta uyguladığı ya da uygulamadığı dış politika stratejisi nedeniyle ikinci başkanlık döneminde sınıfı geçememiştir. Obama, Bush'un söylemlerine yansıyan ideoloji ile hareket etmemiş olsa da kimi noktalarda onun politikalarına benimsemesi nedeniyle Irak meselesinde eleştirilmiştir.

Obama, siyasal kaos altında bir Irak teslim aldı. Ancak görevi bıraktığında kendisinden sonraki başkana iç savaşla ve bölünme tehdidi ile karşı karşıya bir Irak bırakmıştır.

Anahtar Kelimeler: ABD, Irak, Obama, Bush Doktrini, Yeni - Muhafazakârlar, Dış Politika, Karar alma, Ortadoğu, IŞİD, 11 Eylül Saldırıları, Arap Baharı.

ABSTRACT

The lack of a superior rule maker mechanism in international relations has brought on that the relations among the states take shape mainly depending on power struggle. The states, as the most important actors of the system, manipulate certain political events to rule the system according to their own policies. When we take a look at the recent period of world political history, we can consider terrorist attacks on September 11, 2001, as an example. After these terrorist attacks that was carried out to United States of America, there have been significant changes in the Middle East.

The USA, which has shown up as the only superpower after the Cold War, has taken advantage of September 11 terrorist attack to establish its present hegemony and power to the whole world. In this period, the USA has put its signature to many right or wrong events. It should be detected objectively if it was a necessary or not that the 8th years of occupation of Iraq in 2003 by USA. As the Saddam regime was terminated by entering the land of Iraq, taking that kind of extremist decision in which condition it was made and its process should be the first step of the investigation that must be done. With the difference of Bush, Obama who takes his place, showed a different approach to Iraq. Beside, Obama who made a good progress in his first presidential term, because of the foreign policy that he implemented in Iraq, he failed in his second presidential term. Although Obama did not act with the ideology reflected in Bush's discourses, he was criticised in the matter of Iraq due to his acts that represent Bush's policies at some points. Obama took over Iraq with a political chaos. However when he left he handed down Iraq to the next president after him under the threat of civil war and division.

Keywords: USA, Iraq, Obama, Bush Doctrine, Neo-Conservatives, Foreign Policy, Decision Making, Middle East, ISIS, September 11 Attacks, Arab Spring.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
TABLOLAR LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KARAR ALMA TEORİLERİ VE ABD’NİN DIŞ POLİTİKA YAPIM SÜRECİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

1.1. DIŞ POLİTİKADA KARAR ALMA TEORİLERİ	4
1.1.1. Rasyonel Aktör Modeli	5
1.1.2. Örgütsel Model	6
1.1.3. Bürokratik Politika Modeli	7
1.1.4. Karar Alma Sürecini Etkileyen Faktörler	8
1.1.4.1. İç Faktörler	9
1.1.4.2. Dış Faktörler	11
1.2. AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI YAPIM SÜRECİNDE ETKİLİ OLAN ORGANLAR	13
1.2.1. Amerikan Tipi Başkanlık Sisteminin Kökeni	13
1.2.2. Başkanın Sistem İçerisindeki Yeri ve Dış Politika Karar Alma Sürecinde Yetkileri.....	14
1.2.3. Kongrenin Sistem İçerisindeki Yeri ve Rolü	19
1.2.4. Siyasi Partiler	22
1.2.5. Lobiler, Baskı ve Çıkar Gruplarının Sistem İçerisindeki Yeri.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

2003 IRAK MÜDAHALESİ VE ABD’NİN IRAK SİYASETİ

2.1. 11 EYLÜL 2001 TERÖR SALDIRILARI	34
--	----

2.2. ABD’NİN ORTADOĞU POLİTİKASINDA BİR DÖNÜM: BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ	37
2.3. BAŞKAN BUSH’UN IRAK POLİTİKASI	41
2.3.1. Bush Doktrini	43
2.4. YENİ-MUHAFAZAKÂRLARIN IRAK YAKLAŞIMI	47
2.5. ABD’NİN 2003 IRAK MÜDAHALESİ.....	50
2.5.1. Irak Müdahalesine Giden Süreçte Ülkenin Yakın Geçmişi.....	50
2.5.1.1. Irak’ın Kuruluşu ve Tarihi	50
2.5.1.2. Irak-İran Savaşı (1980-1988)	52
2.5.1.3. Kuveyt’in Irak Tarafından İşgali ve Körfez Savaşı (1990-1991)	53
2.5.1.4. Körfez Savaşı Sonrası ABD-İrak ilişkileri	55
2.5.2. ABD’nin 2003 Irak Müdahalesi ve Sonuçları	56
2.5.2.1. Irak Müdahalesinin Nedenleri	56
2.5.2.2. Askeri Harekât	59
2.5.2.3. Irak Savaşının Sonuçları	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAŞKAN OBAMA DÖNEMİ ABD’NİN IRAK SİYASETİ

3.1. BAŞKAN OBAMA’NIN I. DÖNEMİ (2008-2012)	63
3.1.1. Barack Obama’nın Başkan Seçilmesi	63
3.1.2. Obama Doktrini	66
3.1.3. Başkan Obama’nın Irak Politikası	70
3.1.3.1. Başkan Bush Yönetiminden Devralınan Irak	70
3.1.3.2. Amerikan Toplumunun Irak’a Yaklaşımı	71
3.1.3.3. Başkan Obama’nın Kuzey Irak Politikası	73
3.1.3.4. Irak’ta Demokrasi Adımları	77

3.1.4. 2011 Arap Baharı ve Irak’a Etkileri.....	81
3.2. BAŞKAN OBAMA’NIN II. DÖNEMİ (2012-2016)	86
3.2.1. 2012 ABD Başkanlık Seçimleri	86
3.2.2. Başkan Obama’nın II. Dönem Dış Politika Yaklaşımı	87
3.2.3. Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) ile Mücadele	88
3.2.4. Başkan Obama’nın Irak Politikası	91
SONUÇ	95
KAYNAKÇA	99
ÖZGEÇMİŞ	116

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFBF	: Amerikan Çiftlik Bürosu Federasyonu
AMA	: Amerikan Tıp Derneği
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BOP	: Büyük Ortadoğu Projesi
CIA	: Merkezi İstihbarat Teşkilatı
DGA	: Daimi Güvenlik Anlaşması
ECFR	: Avrupa Dış İlişkiler Konseyi
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
GOKAP	: Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi
IKBY	: Irak Kürt Bölgesel Yönetimi
İŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
KYB	: Kürdistan Yurtseverler Birliği
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NRA	: Ulusal Tüfek Derneği
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği
PNAC	: Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Aralık 2005 Genel Seçim Sonuçları	78
Tablo 2: Mart 2010 Genel Seçim Sonuçları	80

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Amerikan Siyasal Parti Örgütlenmesi	24
Şekil 2: Başkanı Etkileyen Faktörler	28
Şekil 3: Baskı Grubu ve Lobilerin Kullandığı Yöntem ve Teknikler	31
Şekil 4: Irak'ın Etnik ve Dini Yapısı	74
Şekil 5: Arap Baharı Haritası	83

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle beraber uluslararası sistem hızlı bir şekilde iki kutuplu bir yapıya dönüşmüştür. Bir tarafta Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) yer alırken, diğer tarafta I. Dünya Savaşı'ndan itibaren artan siyasi gücüyle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) bulunmuştur. Her iki devletin öncülüğünde, Doğu ve Batı blokları olarak yaklaşık 50 yıl kadar süren Soğuk Savaş, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla sona ermiştir. 1990'lı yıllarla beraber dünya siyasetinde ABD, muazzam bir güce ulaşarak tek süper güç olmuştur.

Uluslararası sistemi derinden etkileyen 11 Eylül 2001 terörist saldırıları bir anlamda ABD için fırsata dönüşmüştür. Dış politika açısından hayati çıkarlarının bulunduğu Ortadoğu coğrafyasını daha etkin bir şekilde dizayn etmek isteyen Bush yönetiminin bölgeye olan ilgisi ve müdahale arzusu artmıştır. Bu saldırıların hemen ardından vakit kaybetmeksizin saldırıları üstlenen El Kaide terör örgütünü yok etmek üzere Amerikan ordusu 2001 yılında önce Afganistan'a daha sonra kitle imha silahlarına sahip olduğu ve uluslararası terörizmi desteklediği gibi sebeplerle 2003 yılında Irak'a girerek Saddam Hüseyin rejimini sona erdirmiştir. Dönemin ABD Başkanı George H. W. Bush ve ekibinin uygulamış olduğu sert ve radikal dış politika kuşkusuz kendisinden sonra gelecek olan Amerikan başkalarını pek çok yönden etkilemiştir.

Literatürde Başkan Bush'un benimsemiş olduğu dış politika üzerine pek çok çalışma bulunsa da, karşılaştırmalı bir analiz olarak kendisinden sonra gelen Başkan Barack H. Obama'yı nasıl etkilediği ve Bush'tan ayrıştığı noktaların bir ülke özelinde nasıl etkiler doğurduğu gibi konular üzerine yapılan çalışmaların eksikliği görülmüştür. Başkan Bush ve Başkan Obama'nın dış politika kararlarının incelemesinde en uygun saha olarak ABD'nin Irak'a yönelik yaklaşımı olacağından, tezin konusu olarak "Obama Döneminde Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak Politikası" belirlenmiştir. Tüm bu çalışmada yukarıda bahsedilen sorular ekseninde cevaplar aranmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde ilk olarak karar alma teorileri incelenmektedir. Karar alma teorilerinden en önemli 3 teori üzerinde durulup, daha sonraki süreçte karar alıcının hangi şartlar altında kararını verdiği araştırılmıştır. Karar alıcı konumundaki yöneticileri bu süreçte etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler; kendi karakteristik yapıları olabileceği gibi, içinde bulundukları çevre faktörleri de olabilmektedir. Birinci bölümün ikinci kısmında, tezin de konusuna uygun olarak, ABD

özelinde çalışılmıştır. Amerikan yönetim sistemi düşünüldüğünde dış politika oluşum sürecinde hangi devlet organlarının sürece nasıl katıldığı gibi sorulara cevap aranmaktadır. Tüm bu karar alma süreci tek taraflı olarak devlet tarafından yürütülmemektedir. Bu süreçte kendi menfaatleri doğrultusunda karar alıcı konumunda olan başkanı etkilemek isteyen birçok yapı bulunmaktadır. Bunlardan bazıları siyasi yapılar olabilirken; diğerleri en yalın haliyle baskı ve çıkar grupları olarak tanımlayabileceğimiz oluşumlardır. Buradaki söz konusu menfaat; siyasilerde oy kaygısı, bürokratlarda ilerleme kaygısı ya da diğer sivil yapılardaki şahsi veya maddi kaygılardır. Baskı ve çıkar grupları ile devlet organlarını temsil eden ve yönlendiren kişilerin tek hedefi bu perspektifte başkanı etkileyerek olabildiğince kendi amaçlarına uygun noktada karar alınmasını sağlamaktır.

İkinci bölümde temel inceleme noktası 2003 Irak müdahalesinden Başkan Obama dönemine kadarki süreçte Başkan Bush'un dış politikasıdır. Bu bölümde, 5 temel başlık üzerinde durulmaktadır. Cevabı aranan soruların başında Başkan Bush'un Irak stratejisinin başarılı olup, olmadığı sorusu yer almaktadır. Irak müdahalesinin gerekçeleri, operasyonun amacı ve operasyon neticesinde ABD'nin neleri kazanıp neleri kaybettiği araştırılmaktadır. Başkan Bush, Cumhuriyetçi Parti'den seçildiğinde, hiç kimse kendisinden önceki Demokrat Başkan Bill Clinton gibi bir politika yürüteceğini beklememiştir. Ancak 11 Eylül saldırıları bir anlamda Başkan Bush'un dünya görüşünü daha iyi yansıttığını sağlayacak bir fırsatı kendisine vermiştir. Daha sonraki dönemde kendi adıyla anılacak olan "Bush Doktrini" ile Irak özelinde Ortadoğu'yu nasıl şekillendirmeye çalıştığı, Amerikan siyasetinde Yeni-Muhafazakârlar olarak tanımlanan "Neo-Conların" Başkan Bush'u nasıl etkilediği ve Amerikan tipi dünya düzeni için Büyük Ortadoğu Projesinin hangi amaçlarla uygulanmaya çalışıldığı gibi sorulara da, bu bölümde cevap aranmaktadır.

Üçüncü ve çalışmanın son bölümünde çalışmanın temel noktasını oluşturan Başkan Obama üzerinde durulmaktadır. Başkan Bush'tan devralınan mirasın Başkan Obama'nın işlerini kolaylaştırmadığı görülmektedir. Obama öncesi sekiz yıllık süreçte Ortadoğu coğrafyası, deyim yerindeyse, yangın yerine dönmüştür. Bu kötü tablonun oluşmasında ABD'nin etkisi büyüktür. Obama'nın öncelikle mücadele vermesi gereken mesele, ABD'nin dünya siyasetindeki prestijinin yeniden sağlanması olacaktır. Ancak bundan sonra Başkan Obama kendine özgü yeni politikalar geliştirilebilecektir. Üçüncü

bölümde Obama'nın Irak stratejisi, her iki başkanlık dönemi altında değerlendirilmektedir. 2008 yılında başkan olan Obama ile 2012 yılında tekrar başkan seçilen Obama arasında kuşkusuz farklar vardır.

Obama, yeni bir dış politika, yeni bir doktrin benimsemeye çalışırken, kendisinin hangi noktalarda Bush'a yaklaştığı, hangi noktalarda ABD toplumundan tepki almasına rağmen radikal kararlar alabildiği, irdelenmesi gereken konulardır. Çalışmamızın bu kısmı çok yönlü olarak Başkan Obama'nın dış politik tercihleri üzerine yoğunlaşmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KARAR ALMA TEORİLERİ VE ABD’NİN DIŞ POLİTİKA YAPIM SÜRECİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

1.1. DIŞ POLİTİKADA KARAR ALMA TEORİLERİ

Dış politikanın açıklanmasında birden çok tanım ortaya atılmış olmakla beraber genel hatlarıyla dış politikayı; “Bir devletin başka bir devlete ya da uluslararası karakterli oluşumlara karşı ortaya koyduğu politikalar” şeklinde ifade etmek mümkündür. (Kürkçüoğlu, 1980:311) Dış politika kavramında olduğu gibi, dış politikada karar alma konusunda da uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde herkes tarafından kabul görmüş tek bir karar alma teorisinden bahsetmek mümkün değildir. Bu konudaki uzlaşının zorluğu, konusu insan olan her sosyal bilim dalında olduğu gibi, birden çok değişkenin aynı anda değerlendirilemeyecek olmasıdır.

Dış politikanın yürütülmesinden sorumlu erk, bir iç politik seçim sonucunda iktidardadır ancak atılacak olan dış politik adımlar birbirinden bağımsız değildir. Sorumlu erk, sadece kendi tabanının görüşlerine yönelik politika yürütmez. Burada etkilenecek olan sadece kendi seçmen tabanı değil, tüm toplum olacaktır. Dış politikanın hareket noktası milli menfaatlerdir. (Gözen, 2004:3-9) Demokratik gerekleri yerine getiren ülkelerdeki dış politika uygulamalarını buna örnek gösterilebilir. Demokrasi ile yönetilmeyen ülkelerin dış politikası milletin görüşünü yansıtmaz, menfaatlerini korumaz. Önemli olan unsur, mevcut iktidarın istek ve görüşleridir.

Günümüz dış politika sürecinin açıklanmasında “birey/grup”, “devlet”, “uluslararası kuruluşlar”, “alt sistem” ve “küresel sistem” olmak üzere, beş temel analiz düzeyinden bahsedilmektedir. Söz konusu analiz düzeylerinden farklı olarak; “aktör düzeyi” (birey/grup, devlet, uluslararası kuruluşlar) ve “sistem düzeyi” (alt sistem, küresel sistem) olmak üzere iki ana başlık altında da toplanabilmektedir. (Sönmezoğlu, 2012:81) Kal J. Holsti ve Joseph Frankel tarafından yapılan üçlü gruplandırmaya, Breuning de katılmış ve bunlar “birey”, “devlet” ve “sistem” olarak ifade edilmiştir. (Breuning, 2007:12-13)

Genel anlamıyla birey düzeyi, karar vericilere ve liderlere odaklanmaktadır. Bu düzeyde dış politikanın liderler tarafından şekillendirildiği ve onların tercihlerin sonucu olduğu kabul edilmektedir. Liderlerin dünyayı algılayış tarzı, kişisel özellikleri, inançları gibi birçok farklı etken üzerinde durulmaktadır. Birey düzeyinde liderler, bürokratlar gibi diğer karar vericiler ile etkileşim halindedir. Devlet düzeyi analizinde devlet içinde yer alan aktörler incelenmektedir. Bunlar ikili bir ayrıma tabi tutularak, “devlet kurumları” ve “devlet dışı gruplar” olarak açıklanır. Devlet kurumları, devlet adına hareket ederek karar verme yetkisine sahip olan birimlerdir. Bunlardan kasıt parlamento, hükümet ve siyasal partiler gibi yapılardır. Devlet dışı gruplar ise medya, sivil toplum kuruluşları, kamuoyu ve iş adamları gibi sosyal sınıflar olarak ifade edilebilir. (Efegil, 2012:22-23) Son olarak sistem düzeyi analizinde devlet dışı aktörler olan uluslararası örgütler, sistemin genel işleyiş yapısı ve sistem tarafından benimsenen değerler üzerinde durulmaktadır.

Analiz düzeyinin bu denli önem arz etmesindeki temel neden; seçilen düzeyin analizin niteliklerini ve sonuçlarını belirliyor olmasıdır. Her düzey farklı aktör ve süreçleri ön plana çıkardığı için ortaya çıkan sonuç da değişkenlik göstermektedir.

1.1.1. Rasyonel Aktör Modeli

Rasyonel aktör modeli, karar alma sürecinin incelenmesi açısından önemli bir başlangıçtır. Bu modelde, liderler tarafından alınan kararlar devletin kendi kararları olarak görülmektedir. Devlet adına karar verme yetkisine sahip olan lider, uzun vadeli olarak bakıldığında ülke menfaatlerini uygun şekilde hareket etmeye çalışmaktadır. Bir ülkenin ulusal çıkarları değişmediği müddetçe liderin aldığı kararlar da değişmemektedir. Bu nedenle lider kadrodaki olası değişiklikler politika açısından çok büyük farklılıklar ortaya çıkarmamaktadır. (Neack, 2003:31) Rasyonel aktör modelinin temel varsayımlarının başında yer alan karar vericinin çevre ve diğer aktörler tarafından kısıtlanması, karar vericilerin tüm bu etkenlere karşı bazı varsayımlarda bulunmasına neden olmuştur. Buna göre tüm devletler bir politika oluştururken fayda-maliyet analizi yaparlar. Bu doğrultuda çıkarlarını maksimize edecek olan tercihe yönelirler. (Neack, 2003:34)

Karar vericilerin tercihlerinin her zaman rasyonel olduğunu söyleyemeyiz. Karar vericinin tüm bilgilere ulaşması ve bunları değerlendirerek karar vermesi pratikte her zaman uygulanabilir olamamaktadır. Çünkü buna ne zaman, ne de kaynak yetebilir. Rasyonel aktör modeli, bu imkânsızlığı öngörerek karar vericilerin kendilerini amaçlarına azami seviyede götürecek tercihe yöneldiklerini varsaymaktadır. Karar verici en iyi tercihe ulaşmaya çalışmamakta aksine kendi amacının gerçekleşmesine yetecek tercihe yönelmektedir. Bu yaklaşım, modele karşı eleştirilere sebep olmakla beraber literatüre “sınırlı rasyonelite”¹ olarak geçmiştir. (Tayfur, 2012:84-85)

Karar verme sürecinde belirsizlik ve karmaşanın hâkim olduğu dönemlere ilişkin açıklama “olasılık teorisi” ile yapılmaya çalışılmıştır. Buna göre karar vericiler iki aşamalı bir süreçten sonra tercihlerini yaparlar. İlk aşama düzenleme aşamasıdır ve mevcut seçenekler ile alternatif seçenekler belirlenir. İkinci aşama olan değerlendirme aşamasında ise bir tercih yapılır. Olasılık teorisi bir kıyaslama ve karşılaştırma yaparak karar verilmesi gerektiğini savunmaktadır. (Vis, 2009:2)

1.1.2. Örgütsel Model

Rasyonel karar verme teorisine bir alternatif olma özelliğine sahip olan örgütsel model, karar vericilerin her politik olay karşısında farklı değişkenleri göz önünde bulundurarak bir tercihte bulunması yerine daha çok geçmiş kararlara ve tecrübelere dayanarak standartlaştırılmış tepkiler verildiği üzerinde durmaktadır. Alınacak kararlar konunun ciddiyeti ve ağırlığına göre değişmekle beraber belirli prosedürlere bağlanmış işlemler olarak görülmektedir. Devleti oluşturan her kurum ve organın kendi kamusal özelliklerine dayanarak ortaya çıkardığı bir davranış ilkesi vardır. Örgütsel anlamda alınacak kararlar geliştirilen bu davranış alışkanlığına göre yani bir anlamda teamüllere göre belirlenmektedir. (Mintz ve DeRouen, 2010:71)

¹ "Araştırmacılar günümüzde insanın rasyonel olduğu varsayımını gevşetmeye ve sınırlı rasyonellik altında ekonomik düşüncelerin nasıl modellenebileceği üzerine araştırmalar yapmaya başlamışlardır. Sosyal hayatta ve iş ortamında; rasyonel karar verme modeli tam olarak uygulanamamaktadır. Bunun nedeni, karar verenlerin tüm bilgilere sahip olamaması ve eksiksiz bir değerlendirme yapamamalarıdır. Bu durum ‘Sınırlı Rasyonellik’ olarak tanımlanmaktadır. Sınırlı rasyonellik, yeterli tatmin esasına dayanır ve yeteri kadar iyi çözüm bulduğunda, o çözümü kabul eder.”

ABD özelinde konuya baktığımızda, ABD Dışışleri Bakanlığı dünyada her an gerçekleşen olaylara karşı sürekli bir karar alma durumundadır. Bu kararların hepsinin ilgili bakan tarafından alınması ve açıklamaların bu doğrultuda yapılması mümkün değildir. Böyle bir süreçle daimi olarak muhatap olan kurumlar üst düzeydeki karar alıcı yerine alt düzeydeki karar mercilerince alınacak tekdüzeleşmiş kararlara ihtiyaç duymaktadır. Burada dikkat edilecek nokta, kararların genel ilkelere uyması ve en az tartışmaya yol açacak kararlar olmasıdır. Standart çalışma usullerinin belirlenmesi, örgütsel siyaset modelinin daha dinamik bir şekilde çalışmasına katkı sağlamaktadır. Standart çalışma usulleri ile örgütler daha çok mekanik bir hal alarak kurum içinde yazısız bir kural ve yöntem ortaya çıkarmaktadır. Buna göre karşılaşılabilecek hemen hemen tüm gelişmelere karşı nasıl bir yol izleneceği önceden belirlenmiş olmaktadır. Kararların bu şekilde alınması örgütlerin verimliliğini arttırarak hantallığı ortadan kaldırmakta ve örgütlerde karar verici konumunda olan kişilerin bu standart kurallara bakarak hareket etmelerini sağlamaktadır. (Mintz ve DeRouen, 2010:73)

Dış politik gelişmeler ışığında karar sürecinin nasıl işleyeceği, örgütsel olarak hangi makam ve kurumların ne gibi tepkiler vereceği ve hiyerarşik olarak sıralamanın nasıl olacağı gibi tartışmalar yasal düzenlemeler ile ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Yetki ve sorumluluk dağılımı önceden yapılır. Ancak yetki tartışmasının ortaya çıktığı durumlar olabilir. Yetki ve sorumluluk alanların paylaşıldığı durumlarda örgütsel çekişmeler, dış politika açısından karar alma sürecini ve mekanizmasını tehdit eder. Yasa ve yönetmeliklerin bu hususlara dikkat etmesi ve kapsayıcı olması önemlidir. (Tayfur, 2012:85)

1.1.3. Bürokratik Model

Rasyonel karar alma modelinin bir diğer alternatifi olan bürokratik kurum modeli, devlet kurumları arasındaki rekabetten yola çıkarak pazarlık süreci üzerinde durmaktadır. İlgili makam ve kurumlar arasında karmaşık çıkar kavgaları söz konusudur. Devleti yekpare bir yapı olarak gören rasyonel aktör modelinin aksine bürokratik modelde devlet parçalı bir yapıya sahiptir. Bu modele göre kurumların karar alıcı konumunda olan kişiler devletin çıkarlarından ziyade kendilerinin ve kurumlarının menfaatlerini ön planda görmektedirler. Alınacak kararda kendi kurum görüşlerinin hâkim olması çabası

içindedirler. Bu nedenle karar, kamu kurumlarının en üst yöneticileri arasındaki pazarlık sonucunda ortaya çıkmaktadır. Rasyonel aktör modelinde alınan karar en iyi seçenek iken, bu modelde alınacak karar uzlaşa sonucunda ortaya çıkan optimal seçenektir. (Efegil, 2012:79)

Bürokratik politika modelinin en dikkat çekici analizlerinden biri üst düzey bürokratlar ile seçilmiş siyaset yapıcılar arasında yaşanan rekabettir. Her iki grup arasındaki çekişme, süreci etkilemekte ve karşılıklı yanlış anlaşılmalara, bilgi saklamaya ve çarpıtmaya, kişisel hıslara sebebiyet vermektedir. Bu anlamda yaşanan tüm bu engellemeler ortaya konan modelin olumsuz yanlarıdır. (Allison ve Halperin, 1972:40-79)

Modelde rasyonel ve üniter bir şekilde karar vermeye yönelik bir arayış bulunmamaktadır. Bürokratik politika modelinin öncülerinden olan Allison, özellikle ABD'nin Küba Krizi'ndeki dış politikasını örnek olay olarak göstermiştir. Buna göre Füze Krizi esnasında ABD'nin önünde 6 seçenek vardı: 1) hiçbir şey yapmamak, 2) adayı işgal etmek, 3) stratejik noktalara hava saldırısı yapmak, 4) diplomatik baskıda bulunmak, 5) Castro ile gizli bir görüşme yapmak, 6) adayı ablukaya almak. ABD'nin Küba'dan silahların tahliye edilmesini öncelikli hedef olarak gördüğü için 'hiçbir şey yapmama' seçeneği söz konusu olamazdı. Ayrıca başkan Kennedy adanın işgali seçeneğine sıcak bakmıyordu. Nihayetinde karmaşık görüşmeler neticesinde adanın ablukaya alınması kararının ön plana çıktığı ve uygulandığı savunulmaktadır. (Allison, 1971:58-62)

1.1.4. Karar Alma Sürecini Etkileyen Faktörler

Karar alma sürecine etki eden faktörler incelediğinde, ikili bir gruplandırmaya gidildiği görülmektedir: iç faktörler ve dış faktörler. İç faktörler içerisinde birden fazla etkeni barındırmakla beraber, bunların arasında en fazla öne çıkanları; bürokrasi, kamuoyu, devlet ve hükümet yapısı olmuştur.

1.1.4.1. İç Faktörler

Bürokrasi

Birincil kullanım şekliyle bürokrasi; devlet organizasyonu içerisindeki hantallığı ve kırtasiyeciliği ifade etmektedir. Bürokrasinin literatürdeki gerçek anlamı ise Max Weber tarafından “işbölümü, otorite hiyerarşisi, yazılı kurallar, yazışmaların ve faaliyetlerin dosyalanması, gayri şahsilik, disipline olmuş bir yapı ve resmi pozisyonlardan oluşan bir örgüt biçimi” şeklinde ifade edilmiştir. (Akçakaya, 2016:276)

Dış politikada karar alma yetkisi bürokratlarda olmamasına rağmen bu alanda karar alıcı durumundaki kişileri etkileyebilme gücüne sahiptirler. Dış politikada icracı durumundaki dışişleri bakanına gereken tüm bilgileri yetkili bürokratlar sağlamaktadır. Nispi derece olarak ifade edilse de, bürokratların rutin dış politik konularda otonom hareket etme alanı mevcuttur. Dışişleri bakanının tek yetkili olmadığını ifade etmekle beraber belirli bakanlıkların koordinasyonu ve yönetim şekline göre başbakan, cumhurbaşkanı veya devlet başkanının himayesinde kararlar alındığını ifade etmekte fayda vardır. (Yeşilyurt, 2018)

ABD için bu uzlaşmazlığa örnek olarak 2017 yılında Suriye’ye yönelik gerçekleştirilen hava saldırıları hakkında yapılan gösterilmektedir. Amerikan Savunma Bakanlığı Pentagon, saldırıların öncesinde Suriye’nin sıkı müttefiki olan Rusya’nın saldırılar hakkında bilgilendirildiğini ifade etmiş ancak bu açıklamaları dönemin ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson boşa çıkarmıştır. Dışişleri Bakanı Tillerson, saldırıların ne öncesinde, ne de sonrasında Rusya’ya herhangi bir bilgi verilmediğini ifade etmiştir. (www.sozcu.com, 2017)

Kamuoyu

Devletlerin dış politikalarını belirleyen en önemli unsurlardan biri kamuoyudur. Toplum tarafından destek görmeyen dış politik hamlelerin uzun soluklu olması mümkün değildir. Demokratik yönetimlerde hiçbir siyasi iktidar halk desteğini kaybetmek istemeyeceği için birincil öncelik olmasa da kamuoyu desteğine nihai olarak ihtiyaç duymaktadır. Kamuoyu gücünün farkına varan ve icraatlarında meşruiyet sağlamaya

alışan yönetimler, her türlü basını yayın organı ile propaganda yaparlar. Bu yolla halkın görüşünü, kendi görüşlerine doğru çevirmeye çalışırlar. Basının bu şekilde kullanılması haber alma özgürlüğü noktasında tartışmalara sebebiyet vermektedir. (Tayfun, 2014)

Toplum dış politikada alınan yanlış kararlara gerek seçimlerde oy vermeyerek gerekse sivil toplum örgütleri kanalı ile tepkilerini gösterebilmektedir. Demokratik yönetimlerde kamuoyunun ilgisi dış politikaya değil de gündelik yaşamı ilgilendiren meselelere yoğunlaşmış olabilir. Kamuoyu, neticede zaman isteyen bir süreçtir. Ani gelişen politik olaylarda toplum ortak bir kanaat oluşturamayabilir. Ancak konuya ilgi artıkça sorgulamalarla ve araştırmalarla topluma nüfus eden ortak bir kanı oluşur. Bu gibi meselelerde bir risk söz konusudur. Bu riski de karar vericiler almak zorundadır. Kamuoyunun oluşmasını bekleyemeyecek kadar acil durumlarda bir karar alınmalı ve bu kararın doğruluğu/yanlışlığı karar vericinin sorumluluğundadır. (Yeşilyurt, 2018)

Kamuoyunu oluşum sürecine bakıldığında birçok farklı kategoride incelendiği görülmektedir. Kimi araştırmacılar halk yığınlarını dış politikaya ilgi duyan ve duymayan olarak, kimi araştırmacılar ise 3l bir piramit yapısından söz etmektedir. Bu yapıda toplumun tabanını oluşturan ve çoğunlukla dış politik gelişmelere reaksiyon vermeyen pasif halk yer almaktadır. Onunzerinde toplumun belirli kesimi olarak ifade edilebilecek aktif halk bulunmaktadır. (Gönlübol, 2014:99-100)

Aktif halk tanımından i ve dış politik gelişmeleri takip eden, toplumsal statüde orta seviyeninstnde yer alan ve eğitim açısından kendilerini geliştirmiş sorgulayan insan topluluğu kastedilmektedir. Aktif ve pasif halk birbirinden kesin çizgilerle ayrılmamakla beraber temel farklılıkları dikkat çekmektedir. (Yavaşgel, 2009:19)

Tüm bu sürecin dışında doğrudan yönlendirici olan kamuoyu yaratıcıları vardır. Kamuoyu yaratıcıları piramidin enstnde yer almaktadır. Seçkinler, kanaat önderleri veya etkili halk olarak da ifade edilmektedir. Kamuoyu yaratıcıları her toplumda çeşitli meslek ve sektörlerde yer almaktadır. En etkili olanları hükümette yer alanlardır. Toplumun tümüne bakıldığında sadece belirli bir zümreyi ifade etmektedir. ABD’de kamuoyu yaratıcı olarak grebileğimiz kesim tüm toplumun sadece % 1’ini oluşturmaktadır. (Gönlübol, 2014:101-104)

Devlet ve Hükümet Yapısı

Dış politika karar alma sürecinde devletlerin yapısı ve yönetim şekilleri son derece önemlidir. Demokrasi ile yönetilen devletler ile otoriter yönetim yapısına sahip devletlerin karar alma süreçleri ve şekilleri birbirinden farklıdır. Devletler temelde federal, konfederal ve üniter olarak yönetilebilir. Federal yapıya sahip devletler yetkilerinin bir kısmını yerel yönetimlere devrederken, üniter yapıya sahip devletlerde kararlar merkezden ve daha hızlı karar alınmaktadır. (Arı, 2006:190)

Demokratik yönetim ilkelerini benimsemiş, seçimlere dayalı rejimlerde devletin örgütlenme biçimi kendisiyle beraber diğer aktörlere karar alma sürecinde yer almasına izin vermektedir. Kitle iletişim araçları ile kamuoyu, yönetim sürecine katılabilmektedir. Kendilerini topluma karşı sorumlu olarak gören karar alıcılar, kamuoyu baskısı nedeniyle dış politika kararlarını belirlerken ulusal çıkarlar ile halkın istekleri arasında bir denge kurmaya çalışmaktadırlar. (Aktan ve Dileyici, 2007:204-208)

Anti-demokratik sistemlerde kişi hak ve hürriyetleri kısıtlıdır, mevcut siyasal sisteme biat etmek esastır. Bu yapıdaki devletler uluslararası örgütlenmelerden uzak kalmayı ve genel olarak dışarıya karşı kapalı olma anlayışına sahiptirler. Dış politika dâhil devletin bütün kararları baskıcı tek bir kişi veya grup tarafından alınmaktadır. Bu nedenle toplumun karar alma sürecine katılma şansı yoktur. (Karboo, Lantis ve Beasley, 2001:1-22)

1.1.4.2. Dış Faktörler

Bir devletin milli çıkarlarını korumak için sahip olduğu nüfus, ekonomik güç, sosyo-kültürel yapı, askeri kuvvet, teknoloji ve bulunduğu coğrafya gibi maddi ve manevi etkenlerin tamamı milli güç olarak adlandırılır. (Erendil, 1989:354) Maddi ve manevi unsurlar arasında dikkat çeken ve değiştirilmesi mümkün olmayan tek etken coğrafyadır. Diğer tüm etkenler arttırılıp azaltılabilirken, coğrafya unsurunun değişmesi söz konusu değildir. Coğrafya bir anlamda ülkelerin kaderlerini belirlemektedir. İbn-i Haldun'un tabiriyle "coğrafya kaderdir". (Aktaş, 2011)

Coğrafyanın değişmeyen bu yapısı ile devletlerin dış politikalarını belirlemesinde dünya üzerindeki konumu, komşularının kimler olduğu, sınır güvenliğinin derecesi,

transit geçiş noktalarına olan mesafesi, yer altı ve yer üstü zenginlikleri hatta sahip olduğu iklim dahi önem arz etmektedir. Ülkenin sahip olduğu toprakların büyüklüğü, büyük dağlarla çevrili olması, geçit vermez ormanlarla kaplı olması veya ada ülkesi olması devletin dış politikasında büyük bir avantaj oluşturabilir. (Demirci, 2005:5-6) Örneğin; İngiltere'nin Kıta Avrupası'ndan Manş Denizi ile ayrılmış olması Avrupa güç dengesinde dengeleyici rolünü korumasına yardımcı olurken, İspanya'nın Pireneler ile İtalya'nın ise Alpler ile çevrili olması tarih boyunca diğer devletler tarafından işgalinin zor olmasına sebebiyet vermiştir.

Coğrafyanın devletlerin iç ve dış politikaları ile sıkı ilişki içinde olmasının daima devletlere avantaj sağlamamaktadır. Devletler bu avantajlarını maksimum düzeyde kullanabilmek için iç politikada birliği sağlayabilmelidir. İçte birlik ve beraberlik sağlayamayan toplumların dünya siyasetinde etkin olmaları düşünülemez. Ancak bu şekilde askeri, ekonomik ve siyasi alanda ilerleme kat edebilirler. Uluslararası siyasette etkin rol oynayabilmenin dayanak noktası tüm bu milli gücü coğrafyanın getirdiği zenginlikler ile harmanlayabilmektir. (Demirci, 2005:2-5)

şüphesiz coğrafyanın avantajlarının yanında dezavantajları da mevcuttur. Türkiye özelinde, ülkenin jeopolitik konumunu incelediğimizde; iki kıtayı birbirine bağlayan boğazlara sahip olmasının yanında, Ortadoğu coğrafyasına yakınlığı nedeniyle siyasi ve askeri açıdan birçok problemle mücadele etmek zorunda kalmıştır. ABD, sorunsuz iki komşusu ile bir başka kıtada olmanın avantajıyla bir izolâsyon politikası izlemiş ve bugünkü gücüne ulaşabilmiştir. Türkiye ise stratejik açıdan her zaman olmasa bile, belirli dönemlerde sorunlar yaşadığı yedi devletle komşu durumundadır. Coğrafya; ABD için avantaj olurken, Türkiye için dezavantajlar barındırmaktadır. (Özdemir, 2008:9-10)

ABD'de Ulusal Coğrafya Derneği Başkanı olan Gilbert Grosvenor, 1980'li yıllarda Amerikan vatandaşlarına hitaben yapmış olduğu; "Coğrafyayı önemsememek sorumsuzluktur. Coğrafya ticaret ve iç siyasette olduğu kadar askeri ve uluslararası ilişkilerde de önemlidir." Açıklaması, ABD gibi dünya siyasetine yön veren bir devlet için bile, coğrafyanın önemini ortaya koymaktadır. (Hardwick ve Holtgrieve, 1996)

1.2. AMERİKÂN DIŞ POLİTİKASI YAPIM SÜRECİNDE ETKİLİ OLAN ORGANLAR

1.2.1. Amerikan Tipi Başkanlık Sisteminin Kökeni

ABD, 1776 yılında bağımsızlık ilanı ile resmi bir devlet statüsü kazanmıştır. Coğrafi konum olarak oldukça geniş bir alana yayılan ABD'nin batısında Büyük Okyanus, doğusunda Atlas Okyanusu, kuzeyinde Kanada ve güneyinde Meksika yer almaktadır. Kuruluş döneminde ABD'nin en belirgin özelliği, elde edilen bağımsızlığın sağlanmasıdır. 1789 Anayasası ile siyasi yapısını tamamlama noktasına gelen ABD, bu anayasası ile federe bir devlet kimliği kazanmıştır. ABD, bu açıdan siyasi yapısını yazılı bir metne bağlayan ilk devletlerden biri olmuştur. (Göze, 2015:531-533)

1789 Anayasası esas olarak üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde devletin nasıl yapılacağından, ikinci bölümde İnsan Hakları Bildirgesi'nin (*Bill of Rights*) ilk 10 maddesinden ve üçüncü bölümde Amerika Birleşik Devletleri'nin karşı karşıya kalması muhtemel sorunlara nasıl çözümler getirileceğinden bahsedilmektedir. (Önder, 2018:67-68)

Devlet yapısının oluşturulmasında federalizmin benimsenmesi bir anlamda zorunluluk arz etmiştir. Bunun temel nedenine bakıldığında, o dönemde söz konusu olan İngiliz tehdidinin önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir. Zayıf ve küçük koloniler olarak var olan topluluklar, İngiltere hegemonyasına karşı bir araya gelerek güçlerini birleştirmek ve ortak çıkarlarını korumak istemişlerdir. Bu da ancak federalizm yoluyla bir merkezi otorite oluşturularak sağlanabilirdi. Bunların yanında kıta coğrafyasının çok büyük olması, etnik çeşitliliğinin fazlalığı ve âdem-i merkeziyetçi anlayış, bir anlayışlı yönetim gücünün dağıtılması gibi istekler federalizmin benimsenmesinde belirleyici kısıtlar olmuştur. (Bayramoğlu, 2016)

Nihayet ABD, 50 federe devletin bir araya gelmesiyle oluşmuş ve federalizm ekseninde kurulmuştur. ABD devlet sisteminde temel belirleyici etken, yerel hükümetlerin iç meselelerde bağımsız olması, ancak ulusal karar verme noktasında gücün tek bir merkezde toplanarak, merkezi bir otoritenin oluşturulmasıdır. Bu amaçla, ABD devlet yapısı en üst otorite olarak federal hükümete bağlı olmak üzere yasama, yürütme

ve yargı erklerinin yanı sıra, onun altında yer alan 50 federe devlet ve 1 federal bölge (*Washington DC.*) ve en alt yönetim birimi olan yerel yönetimler olmak üzere teşkilatlanmıştır. (Önder, 2018:68)

ABD devlet yapısının temelinde fren ve denge (*checks and balances*) sistemi yer almaktadır. Bu sistem ile yasama, yürütme ve yargı erklerinden herhangi birinin, diğerine üstünlük sağlanmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Dış politika açısından incelediğimizde esas etkili organlar, yasama ve yürütmeyi temsil eden aktörlerdir. Federalizm ve başkanlık sistemi devlet yönetiminde öne çıkmıştır.

1.2.2. Başkanın Sistem İçerisindeki Yeri ve Dış Politika Karar Alma Sürecinde Yetkileri

Yasama, yürütme ve yargı olmak üzere 3 farklı erkten oluşan Amerikan yönetim yapısında yürütme erkinin başındaki isim olan başkan, 4 yılda bir yapılan seçimlerle iş başına gelmekte ve en fazla 2 kere üst üste seçilebilmektedir. Yürütmeyi temsil eden başkan, sınırsız olmamakla birlikte, geniş yetkilere sahiptir. Başkan, yetkilerini Amerikan yönetim yapısının temelinde yer alan fren ve denge sistemi içerisinde kullanır. Fren ve denge mekanizasyonu başkanla beraber yasama ve diğer yürütme organları üzerinde sınırlayıcı etkiye sahiptir. Bu şekilde farklı devlet otoriteleri arasında birinin diğeri üzerinde baskın olma şansı ortadan kalkmaktadır. (Zengin, 2016:10)

ABD dış politikasının yapım sürecinde anayasanın 2. maddesi² ile, doğrudan yetkili kılınan başkan, ordunun ülke sınırları dışına gönderilmesine tek başına karar verebilmektedir. Bu anlamda başkan, Amerikan ordusunun başkomutanlık makamını ifade etmektedir. Günümüzde başkanlık, yarı başkanlık ve seçilmiş başkanlık olmak üzere, 3 farklı uygulanış şekli olan başkanlık sistemi, ABD’de 1789 anayasası ile ortaya çıkmıştır. Amerikan tipi başkanlık sisteminin dünyada daha çok Latin Amerika ülkelerinde uygulandığı görülmektedir. Genel olarak gelişmemiş ya da gelişmekte olan

² ABD Anayasası, Madde II, Bölüm I: “Yürütme yetkisi, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı’na verilecektir. Bu göreve dört yıllık bir süre için sahip olacak ve aynı süre için seçilen bir Başkan Yardımcısı ile birlikte, aşağıda belirtilen şekilde seçilecektir: Her eyalet, kendi eyalet yasama meclisinin tayin edeceği şekilde, o eyaletin Kongre’ye gönderme hakkına sahip olduğu Senato ve Temsilciler Meclisi üyesi toplam sayısına eşit sayıda seçici (*elector*) tayin edecektir; fakat hiç bir Senato ya da Temsilciler Meclisi üyesi, veya Birleşik Devletler adına resmi ya da fahri bir göreve sahip bir kişi seçici tayin edilmeyecektir.” www.photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/abd-anayasasi.pdf

lkelerde hayat bulan “lider” anlayışı bugün başkanlık sistemi olarak ortaya çıkmıştır. (Beceren, 2013:284) Bir anlamda kurumsallaşmamış toplumların bir yönetim şekli olarak benimsenmiştir.

Dünyada birçok ülkede uygulanan başkanlık sistemi esas olarak ABD’den model alınarak uygulanmaya başlanmıştır. ABD başkanlık sisteminin rol model olmasındaki en büyük etken, başkanın doğrudan halk tarafından oy verilerek seçilmesidir. Daha önce de belirtildiği gibi, Amerikan tipi başkanlık sisteminde ne yasama yürütmenin hukuki varlığını sonlandırabilmekte, ne de yürütme yasamayı feshederek seçimlere gidebilmektedir. Devleti oluşturan her gç, birbiri karşısında bağımsızlıklarını korumaktadırlar. Başkanın, yasama erki olan Kongre’ye karşı bir sorumluluğu bulunmamaktadır. (zbudun, 2013:206)

Başkan, dış politikanın temel yürütücüsü konumundadır. Bu yetkisini, yine anayasanın 2. maddesinden alarak, başka lkeleri ABD adına tanıma ve kabul etme yetkisini tek başına kullanmaktadır. Tüm bu süreçlerin işletilmesinde başkana yardımcı olması adına bir başkan yardımcısı bulunmaktadır. Başkan Yardımcısı, Başkan ile beraber seçimle göreve gelir. Başkanın olası vefatı, istifası ya da görevden azli anlamına gelen “itham” (*impeachment*) durumunda başkanlık makamına vekâleten başkan yardımcısı geçer. (Yıldız, 2018:514-515) Gelişen uluslararası diplomasi göz önünde bulundurulduğunda, başkan yardımcısının, başkanın ağır iş yükünün azaltılmasında önemli bir rol oynadığı söylenebilmektedir.

Başkan seçilebilmek için yerine getirilmesi gereken temel kriterlerin başında, Amerikan vatandaşı olmak gelir. Başkandan beklenen diğerk vasıflar ise, en az 35 yaşında olmak ve en az 14 yıl süre ile ABD’de ikamet ediyor olmak gerekmektedir. Bu kriterleri yerine getiren ve seçimde salt çoğunluğun oyunu alan aday başkanlığa seçilir.

Parlamenter sistemdeki bakanların, başkanlık sistemindeki karşılığı olan sekreterleri atamakta mutlak yetkili başkandır. Bu atamalar, başkanın nerisi ve senatonun onayı ile gerçekleşmektedir. 13 adet atanan sekreterler, kurul halinde başkanla beraber toplantı yapmamakta, doğrudan görüşme sağlayarak, görevlerini yürütmektedirler. Ayrıca bu görüşmelerde parlamenter sistemdeki toplantıların aksine, herhangi bir oylama yapılmamakta ve bir tutanak tutulmamaktadır. (Zengin, 2016:8)

En kapsamlı şekilde başkanlık sistemini; yürütmenin ve devletin en üst yetkili karar alıcısı olan başkanın seçimlerle belirlenerek, belirli bir süre için halk tarafından doğrudan görevlendirildiği ve yasama ile yürütme arasında bir dengeleme-denetleme sistemi kurularak, ikisinin de birbirini feshedemediği bir sistem olarak tanımlamak mümkündür.

Amerikan başkanlığı seçim sürecinde; iki kademeli bir seçim sistemi söz konusudur. Seçim sürecinin başlamasıyla “*primary*” ve “*caucus*” denilen ön seçimlerden önce, adaylık niyetleri olan kişiler, bu isteklerini ve kendileri ile beraber seçilecek olan başkan yardımcısı adayını kamuoyuna açıklarlar. Adaylar arasında en yüksek oyu alan kişi, partinin resmi aday olarak ortaya çıkar. Seçimde sandığa giden seçmenler başkan ile beraber, Seçiciler Kurulu (*Electoral College*) için de oy kullanırlar. Seçiciler Kurulu’ndaki sayı, eyaletlerin nüfus sayısına göre değişiklik göstermektedir. Her bir eyaletteki seçimi kazanan başkan adayının listesindeki seçiciler, o eyaletin Seçiciler Kurulu üyesi olarak atanırlar. Seçim sürecinin son aşaması olan Seçiciler Kurulu’ndaki oylamada çoğunluğu alan başkan adayını ABD başkanlığını kazanmış olur. (Tosun, 1999:60)

Seçim tarihi kongrenin inisiyatifinde olmakla beraber genel teamül olarak Kasım ayında yapılmaktadır. Kazanan aday, Amerikan devlet teamülleri gereği, 20 Ocak tarihinde görevine başlamaktadır. (Yıldız, 2018:514)

Anayasada 1947 yılında yapılan bir değişiklikle bir kişinin ikiden fazla dönemde başkanlık yapmasının önü kapatılmıştır. Yapılan bu anayasa değişikliği 1951 yılında yürürlüğü girmiştir ve halen devam etmektedir. (Tunçdemir, 2018) Bugüne kadar ABD’de 44 başkan görev yapmıştır. 2017 yılının Ocak ayında göreve başlayan Donald J. Trump, ABD’nin 45. başkanı olmuştur.

Ülke siyasetine ve dış politikasına doğrudan etkisi olan başkanın karakteristik yapısı, sahip olduğu yetenekler ve vasıflar uygulanacak politikalar açısından son derece önem arz etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde kurumsallaşmış bir federatif devlet yapısı olmakla beraber yapısal olarak başkanlık sistemlerinde liderin kişiliği ile ülke politikaları doğru orantılı bir seyir izlemektedir. Kişinin başkan seçildiği zamana kadarki tecrübeleri, aldığı eğitim, daha önce görev yaptığı yerler ve hatta yetiştiği sosyal çevre dahi karar verme sürecinde etkili olan önemli faktörlerdir. Sağduyulu ve ılımlı başkanlar

farklı görüşlere karşı daha anlayışlı yaklaşırken, otoriter ve taviz vermez yapıya sahip başkanlar ise kendi bildiklerini okumaya daha meyillidirler. Başkanların, içinde oldukları mevcut sistemi nasıl yorumladıkları, zayıf mı yoksa güçlü bir başkanlık olarak görmeleri sistemde çatışmaya sebep olabilmektedir. (Dereli, 2001:37)

Anayasa ve yasalarla belirlenen görev, sorumluluk ve yetkiler göz önünde bulundurulduğunda başkan, devleti ve Amerikan ulusal birliğini temsil eden kişi konumundadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin federatif devlet yapısı nedeniyle dış politikanın yürütülmesinden sorumlu olduğu kadar federe devletin yönetiminden de sorumludur. Tüm bu işleyişin sevk ve idare sürecinde başkana tanınan yetkilerden en önemlileri; kongreden geçen yasaları veto edebilmesi, askeri atamaları kendi takdiri ile kullanması ve gerekli gördüğü hallerde kongreden savaş ilanı yapılmasını istemesi olarak sıralamak mümkündür. (Önder, 2018:70-71)

Yasa koyucu konumunda olan Senato ve Temsilciler Meclisi, başkanın veto ettiği yasa önerisini üçte iki oy çoğunluk ile kabul ettiği takdirde başkanın vetosunu aşabilir. (Bezci, 2005:80) Başkomutan unvanıyla askeri kuvvetlerin başındaki isim başkandır ancak; savaş ilan etme yetkisi Kongre'ye verilmiştir. Bunların yanında askeri atamalar, federal yargıç atamaları, elçi ve konsolos atanmaları ve CIA direktörü gibi üst düzey yönetici atamaları yetkisi de Senato'nun üçte iki onayına bağlı kalmak şartıyla başkana verilmiştir.

ABD Anayasasını zorladığınız zaman –ki bir tam başkanlık sistemi anayasasıdır- başkanın görev ve yetkilerine ilişkin bir iki şey daha çıkar: zaman zaman kongreye bilgi verir ve tavsiyelerde bulunur; senato ve temsilciler meclisini olağanüstü toplantıya çağırır, yabancı elçileri kabul eder, yasaların uygulanmasını gözetir. (Parla, 2005:217)

Başkanın kabineyi denetleme, federal suçları affetme - erteleme veya azaltma yetkisi vardır. Dış politikanın yürütülmesinde başkana tanınan yetkiler daha önce belirtildiği gibi; diğer ülkeler ile uluslararası antlaşmalar yapabilmesi ve ülke temsilcilerini kabul etmek suretiyle diğer devletleri ABD adına tanıyabilme yetkisidir. Olağanüstü şartlar saklı kalmak üzere Kongre'nin başkanı görevden alma durumu yoktur. (Gül, Kamalak ve Sallan Gül, 2017)

Başkanlık sisteminin aksine parlamenter sistemde siyasi partiler çok etkili konumdadır. Parlamenter sistemin temel özellikleri arasında yer alan çok partili siyasal yaşamın, başkanlık sistemi ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri örneğinde biraz farklı işlemektedir. Siyasi partiler yine varlıklarını devam ettirmekle beraber çok güçlü iki

siyasi parti ve ideoloji ortaya çıkmıştır; Cumhuriyetçiler ve Demokratlar. Partisinin en güçlü ismi olarak başkanlığa seçilen kişi, aynı zamanda partisinin lideri konumundadır. Bu liderlik vasfından dolayı, kendi partisinden olan kongre üyelerine kanun tasarısı yaptırabilir -bu dolaylı yoldur- ya da bir yasanın Kongre'den geçirilmesini kendisi doğrudan isteyebilir.

Her demokratik yönetim sisteminde olduğu gibi başkanlık sisteminin de avantajları ve dezavantajları vardır. Başkanlık sisteminin dezavantajlarının ilki görev süresindeki katılıktır. Görev süresinin olağanüstü dönemlerde tamamlanamaması, erken seçim gibi bir alternatifin olmaması ve toplum tarafından başarılı olarak addedilen bir kişinin iki kereden fazla seçilememesi sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca seçimlerden sonra, toplumun büyük çoğunluğu tarafından icraatları onaylanmayan başkanın görevden alınamaması sorunu ortaya çıkabilir. Başkanlık sisteminin ortaya çıkarabileceği bir başka olumsuzluk çifte meşruiyettir. Çifte meşruiyet sorunu; hem yasamanın hem de yürütmenin halk tarafından seçilmesinden kaynaklanır. Her iki erk de kendilerinin halk tarafından seçildiğini savunarak meşruluk ileri sürebilir ve bu gibi durumlarda siyasal sistem kilitlenme noktasına gelebilir. (Tunç ve Yavuz, 2009:23-28)

Başkanlık sisteminde tartışılan bir diğer mesele kazananın her şeyi kazanmasıdır. Başa baş geçen bir seçim yarışın ardından % 1-2 gibi bir oy farkıyla kaybeden adayın seçim sonrası süreçte yönetimde hiç bir söz hakkı bulunmamaktadır. Bu şekilde yakın geçen seçimlerin fazlaşması durumunda siyasal kutuplaşma artabilir. Başkanlık sisteminin son dezavantajı ise otoriter yönetimlere zemin hazırlamasıdır. Seçimle iş başına gelen başkan, ABD'de yürütmenin başındaki en yetkili diplomat olmakla beraber aynı zamanda başkomutan sıfatıyla ordunun da başındaki kişidir. Bu tarz eğilimleri olan başkanların görev süresinden önce kolayca görevden alınamayacağı için belirli dönemlerde otoriter bir devlet yapısı ortaya çıkabilir. (Tunç ve Yavuz, 2009:28-33)

Başkanlık sisteminin avantajlarına geldiğimizde, ABD örneğindeki olumlu yanlarından 3'ü ön plana çıkmaktadır. Başkanlık görev süresinin sabit olması ekonomik ve idari açıdan alınan kararların uygulanmasında nispi bir istikrar ortaya çıkarır. Böylece devlet politikalarında başkanlık süresince bir devamlılık sağlanır. İkinci olumlu tarafı kurumlar arasındaki sert kuvvetler ayrılığıdır. Yasama ve yürütmenin birbirinin görev sürelerine müdahale edememesi ve başkanın yasamaya karşı sorumlu olmaması başkanlık

makamının gücünü artırır. Ayrıca denge ve denetleme mekanizmasıyla yasamanın da yürütmenin de görevlerini kötüye kullanmaları önlenmiş olur. Başkanlık sisteminin üçüncü avantajı güçlü bir yönetim yapısının ortaya çıkmasıdır. Halk tarafından seçilmiş ve anayasa ile geniş yetkilerle donatılmış başkan hızlı kararlarla daha etkin bir yönetim ortaya koyabilir. (Kılınç, 2016)

1.2.3. Kongre'nin Sistem İçerisindeki Yeri ve Rolü

Amerikan Anayasası'nın 1. maddesine göre, yasama yetkisi Kongre'ye verilmiştir. Anayasa, bir iç veya dış politika ayrımı yapmaksızın kanun koyma yetkisini Kongre'ye verirken, temelde yasamanın dış politikada yürütmeyi dengeleyici bir tarafı olan siyasi yönü vardır. Kongrenin yapısı iki meclisli bir temsile dayanmaktadır: Senato (*The Senate*) ve Temsilciler Meclisi (*The House of Representatives*). Amerika Birleşik Devletleri, 50 eyaletten meydana gelen federatif bir devlettir ve seçimler bu 50 eyaletin tamamında yapılmaktadır. Yapılan seçimlerde Senato üyeleri 6 yıllık bir süre için seçilirken, Temsilciler Meclisi üyeleri 2 yıllık bir süre için göreve gelirler. Senato her eyaletten 2 temsilcinin gelmesiyle 100 üyeden oluşur. Her eyaletten aynı sayıda senatörün seçilmesi eyaletler arasındaki büyüklük - küçüklük rekabetini devre dışı bırakmıştır. Temsilciler Meclisi ise 435 milletvekilinden meydana gelmektedir. Mecliste çoğunluğu elinde bulunduran partinin adayı Temsilciler Meclisi Başkanı (*Speaker*) olarak seçilir. Senato'da ise Temsilciler Meclisi'nin aksine bir başkanlık durumu yoktur. Çoğunluk partisinin adayı Senato Geçici Başkanı (*President Pro Tempore of Senate*) olarak göreve getirilmektedir. (Zengin, 2016:4)

Temsilciler Meclisi'nin eyaletlerin nüfuslarıyla orantılı, Senato'nun ise her eyaletten iki üye ile temsil edilmesiyle çoğunluğa saygı gösterilirken azınlık haklarının da koruma altına alınması amaçlanmıştır. Amerikan yönetim sisteminin demokratik yapı taşlarından birini bu anlayış oluşturmaktadır. Çoğunlukçu değil, çoğulcu bir yaklaşım ön plana çıkarılmıştır. Aynı durum her iki meclise seçilen üyelerin seçim sürelerinde görülmektedir. Senato'ya seçilen üyeler üç ana sınıfa ayrılır ve iki yılda bir yapılan seçimlerle Senato'nun üçte biri yenilenir. 6 yılın sonunda Senato tamamen değişmiş olur. Seçmenin iradesi her iki meclise ikişer yıllık dönemler halinde yansır. Senatörlerin 6 yıllık görev süresi kamuda devamlılığın sağlanması için önemlidir. Başkan yardımcısı

Senato'ya başkanlık edebilir ancak oy kullanma hakkı bulunmamaktadır. Senato'da oluşabilecek olası boşluklarla ilgili eyaletin valisi tarafından atama yapılır. (Çam, 2000:117)

Senatör adaylarının en az 30 yaşında olma, seçilecek oldukları eyalette oturma ve en az 9 dokuz yıldır Amerikan vatandaşı olma şartlarını yerine getirmeleri gerekmektedir. Temsilciler Meclisi'nde üye olmak için yerine getirilmesi gereken şartlar Senatör olma artıları ile benzerlik göstermektedir. Yaş sınırı 25, ikamet sınırı en az 7 yıl olarak belirlenmiştir. Temsilciler Meclisi'nde eyaletler Senato'daki yöntemin aksine nüfus yoğunluğu açısından büyüklüklerine göre temsil edilirler. Burada oluşabilecek olası boşluklarda herhangi bir atama olmaz, o temsil makamı için eyalet valisi tarafından bir seçime gitme çağrısı yapılır. Normal seçimlerin yakın bir tarihte olması durumunda meclisteki o koltuk boş bırakılabilir. (Koçak, 2017:35-40)

Temsilciler Meclisi ve Senato'da oluşan muhtemel iki kutuplu düzende partiler kendi adlarıyla adlandırılmak yerine "çoğunluk grup" ve "azınlık grup" olarak isimlendirilmeyi tercih ederler. Çoğunluk grubu gücü elinde bulundurarak görüşlerini etkili şekilde aktarmayı ve kabul ettirmeyi hedefler. Bu grupların partiden ayrı olarak Kongre içerisinde liderleri vardır. Yasa tasarılarının görüşülmesi esnasında çoğunluk ve azınlık grubuna mensup Kongre üyelerinin Temsilciler Meclisi veya Senato'da hazır bulunmalarını sağlamak denetçilerin sorumluluğundadır. Çoğunluk ve azınlık denetçilerinin görevleri resmi değildir. (Bayramoğlu, 1985:18)

Temsilciler Meclisi'ni Senato'dan ayıran en önemli özellik mali yönetim alanındaki yetkileridir. İktisadi açıdan önemli olan yasalar, öncelikli olarak Temsilciler Meclisi'nde görüşülür. Bunun nedeni Senato'nun federe devleti temsil ederken, Temsilciler Meclisi'nin doğrudan halkı temsil etmesidir. Vergiyi federe eyaletler değil, halk ödediğinden Temsilciler Meclisi'ne böyle bir ekonomik inisiyatif tanınmıştır. (Çam, 2000:116) Amerikan devlet bütçesinden yapılacak bir harcama ancak Temsilciler Meclisi nezdinde Kongre'nin onayıyla gerçekleşebilir. Silahlanma, askeri müdahaleler ve insani yardımlar açısından düşünüldüğünde atılacak olan dış politika adımları yasamanın onayına tabi tutulmuştur. Yasamanın bu gücüne, "cüzdan gücü" (*power of purse*) adı verilmektedir. Kongre, kendisine tanınan bu yetkiyi bünyesinde oluşturduğu Genel

Muhasebe Ofisi (*General Accounting Office*) aracılığıyla denetleme yaparak kullanmaktadır. (Tosun, 1999:61)

Kongre'nin yapısı bu şekilde belirlenirken anayasa tarafından Kongre'ye sınırsız olmamakla birlikte geniş yetkiler verilmiştir. Bunlardan bazıları; para çıkarmak, deniz ve hava kuvveti oluşturmak, vergi toplamak, borçlanmak, patent ve telif hakkı vermek, postane kurmak, eyaletler arasındaki ticari faaliyetleri düzenlemek, diplomatik temsilcilerin atanmasını onaylamak, kendi işleyişini belirlemek ve üyelerinin disiplinini sağlamaktır. Kongre, tüm bunlara ek olarak "itham" (*impeachment*) durumu denen başkanın görevini kötüye kullanması halinde bir yüksek mahkeme gibi yargı görevini yerine getirir. (Brzezinski, 2008:15)

Kongre'nin bir diğer önemli yetkisi savaş ilan etmedir. Anayasanın 1. maddesinin 3. bölümünde bu yetki açıkça belirtilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin bir diğer ülkeye karşı savaş açma yetkisi Kongre'nin onayı olmak şartıyla başkandadır. Kongre, buna resen de karar verebilmektedir. Günümüze kadar Amerikan tarihindeki 125 savaşın sadece 25'ine resen Kongre'nin karar vermesi aslında bu yetkinin pratikte çok kullanılmadığını göstermektedir. Kongre'nin uygulamada aktif olarak kullanmadığı bir diğer yetkisi ise başkan tarafından veto edilen bir kanun tasarısında ısrar edilmesidir. Anayasanın kabul tarihi olan 1789 yılından 1986 yılına dek teklif edilip veto edilen 2838 kanun tasarısından sadece 99'unda ısrarcı olarak kanunun yasalaştırılması, Kongre'nin esasen bu yetkide etkin bir tavır takınmadığını göstermektedir. Kongre'nin bu tutumunun aksine ABD başkanları veto yetkisini aktif olarak kullanmaktadır. (Tosun, 1999:64)

Kanun tekliflerinin yasalaşması için önce komitelerde kabul edilmesi gerekir. Bu bağlamda Temsilciler Meclisi'nde 20, Senato'da 16 komite oluşturulmuştur. Bu komitelere bağlı olmak üzere farklı sayılarda alt komiteler bulunmaktadır. Yasama süreci dışında bu komitelerin haricinde seçici komiteler, ortak komiteler ve parti komiteleri mevcuttur. (Arı, 2009:63) Komiteler üzerine kurulan yasama sürecinde kuşkusuz en önemli komite Dış İlişkiler Komitesi'dir. Senato'ya bağlı Dış İlişkiler Komitesi'nin alt komiteleri olarak; Afrika, Doğu Asya ve Pasifik, Avrupa, Yakın Doğu ve Güney Asya, Batı Yarıküresi, Uluslararası Operasyonlar, Uluslararası Ekonomik Politika ile İhracat ve Ticareti Geliştirme komiteleridir. (Arı, 2009:51)

Kongre'nin karar alma noktasında etkin olmak istediği kimi durumlarda başkan ile çatışma ortaya çıkabilmektedir. Ancak burada Kongre üyelerini etkileyen nokta, seçmenlerin olaylara nasıl yaklaştığıdır. Seçmen açısından olumlu olduğuna inanılan politikalar yürütülüyorsa Kongre üyeleri yürütmeyi yani başkanı destekler. Bunun nedeni seçmen desteğini kaybeden bir senatör veya milletvekilinin bir daha seçilme şansının çok azalmasıdır. Sıkı parti disiplininin olmaması Amerikan yönetim yapısını diğer başkanlık sistemlerinden ayıran bir başka özelliğidir. (Arı, 2009:48-49)

Kongre'nin, başkana karşı sahip olduğu etkili araçlardan sonuncusu bütçeyi onaylama yetkisidir. Bütçe başkan tarafından hazırlanır, Kongre tarafından denetlenir. İstenilen politikaların daha rahat ortaya konulabilmesi için iyi bir bütçeye ihtiyaç duyulmaktadır ve bu bütçe yasamanın onayından geçmekle birlikte başkanın kullanımına sunulmaktadır. İstenen bütçenin onaylanması için başkanın bir noktadan sonra Kongre ile arasının iyi olması gerekmektedir. Bütçe yapım sürecinin, Kongre açısından etkili bir denetim aracı olduğunu ifade etmek mümkündür. (Gözler, 2011:236)

1.2.4. Siyasi Partiler

ABD, çok partili siyasi hayatın geliştiği ilk ülkelerden biridir. ABD'de ilk siyasi parti Alex Hamilton öncülüğünde kurulan Federalist Parti olmuştur. Federal güç kullanmayı ve toplumdaki seçkin zümreyi çok fazla ön plana çıkarması nedeniyle bir süre sonra karşısına Demokratlar ve Cumhuriyetçiler gibi iki güçlü grup çıkmıştır. İlk siyasi kutuplaşma bu dönemde yaşanmıştır. Günümüzde hegemonik şekilde sadece iki siyasi partinin kalmasının sebebi, “çizgiyi ilk geçen” olarak tabir edilen seçim yöntemidir. En çok oyu alan seçimi kazanır ve galibiyet için bir oran hesabı yapılmaz. Bu yöntem yıllar içinde toplumu iki kutuplu bir yapıya teşvik etmiştir. (Ural, 2008)

Yüz yıldan uzun süredir, başkanlık seçimlerinde oyların en az %90'ını iki parti almıştır. Eyaletler düzeyinde ise durum değişiktir. Cumhuriyetçi Parti ile Demokrat Parti sisteme hâkim ana unsurlar olup, iktidar için mücadele etmektedirler. Siyasi güç bu iki parti arasında el değiştirmektedir. Kimi dönemlerde kısa bir süreliğine de olsa oyların bir bölümünü alan üçüncü partiler ortaya çıkabilmektedir. Ancak bunlar uzun soluklu olarak siyasal varlıklarını sürdüremezler. (Duverger, 1993:278)

Thomas Jefferson ve George Washington Demokratik-Cumhuriyetçi Parti'yi kurmuştur. 1801 seçimlerini Demokratik-Cumhuriyetçi Parti kazanınca, Thomas Jefferson bu partiden seçilen ilk ABD başkanı olmuştur. Böylece Amerikan siyasi tarihinde ikili siyasi parti sistemi ortaya çıkmıştır. 1828 yılında kurulan Whig Partisi ise Demokratik-Cumhuriyetçi Parti'ye tepki olarak kurulmuştur. Kölelik konusunda net bir tavır almaktan kaçınan her iki parti Özgür Toprak Partisi'nin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Demokratlar arasındaki kampaşmadan yararlanan Abraham Lincoln Cumhuriyetçi Parti'yi kurarak ABD başkanı olmuştur. (Yavuz, 2014:334-335)

Cumhuriyetçiler muhafazakâr bir dünya görüşüne sahipken, Demokratlar liberalizm yanlısıdır. Şunu söylememiz gerekir ki; her topluluk olduğu gibi bu iki siyasi partide de radikal gruplar olmakla beraber liberal düşüncelere sahip kesim ağır basmaktadır. Genel olarak Demokratlar, sosyal devlet özelliğinin işletilmesini ve bu alanlarda devletin daha aktif olmasından yana tavır alırlar. Cumhuriyetçiler ise devlet müdahalesine karşı çıkmaktadır. Sistemdeki noksanlıkların devlet müdahalesiyle değil, özel teşebbüsler ile giderilmesini savunurlar. İki partinin federalizmden anladıkları farklıdır. Cumhuriyetçiler federal hükümetin yetkilerinin arttırılmasını savunurken, Demokratlar buna karşı çıkmaktadır. (Önem, 2009:21)

Her şeye rağmen Cumhuriyetçiler ve Demokratlar arasında ideolojik yönelim açısından büyük farklılıklar yoktur. Bu nedenle seçmenler sandığa giderken ideolojik görüşlerini ikinci hatta üçüncü planda tutarlar. İdeolojiden çok adayın profili önemlidir. Bu yönüyle kadro partileri görünümündedirler. Yürütülen seçim kampanyalarının tamamen adaya bağlı olması bu olguyu kanıtlamaktadır. Aday olan isimler ekonomik açıdan varlıklı, toplum tarafından saygınlık kazanmış ve isim yapmış kişilerdir. (Keefe, 1990:267)

Partilerin en aktif oldukları dönemler seçim dönemleridir. Seçimlerin olmadığı dönemlerde, parti etkinliği yok denecek kadar azdır. Örgütsel bağları zayıf ancak örgütlenme yapısı güçlü, parti içi disiplinden uzak, seçim için bir araya gelen profesyonel partiler olarak değerlendirilmektedir. Seçimlerde aday odaklı bir kampanyanın yürütülmesine karşın, iktidarın kazanılması için güçlü bir teşkilat yapısı son derece önemlidir. (Duverger, 1993:281) Partilerde seçim çalışmalarını yürütenler, sıradan üyeler değildir. Belirli bir ücret karşılığında çalışan alanında uzmanlaşmış profesyonellerdir.

Bu kişiler uzmanlaştıkları alanda seçim dönemlerinde parti içerisinde bulunan birçok seçim ajanının hareketlerini yönlendirebilirler. Rakip adayın/adayların yıpratılması, haklarında yalan haberler yapılarak karalanması ya da gerçek dışı anket düzenlenme gibi konularda son derece ehil kadrolardır. (Berkes, 1946:112)

Şekil 1: Amerikan Siyasal Parti Örgütlenmesi

Kaynak: Lees, 1982:81

Kategorize ederek parti yapılarını incelemek gerekirse, birinci kategoride yönetici grup yer alır. Yöneticiler partiyi temsil eden ve genel olarak seçimlerde aday olan kişilerdendir. Parti içi hiyerarşide en üstte yer almaktadırlar. İkinci kategoride, tüm

zamanlarını ve enerjilerini parti için harcayan, aktif ve etkin üyeler yer alır. Bu üyeler ile yöneticiler arasındaki en büyük fark, karar verici organlarda yer alıp almamalarıdır. Üçüncü kategoride ise örgüt içi seçimlerde oy kullanan parti üyeleri vardır. Bu kişiler parti destekçileridir. Dördüncü ve son kategoride ise sandığa giderek partiye oy veren seçmenler vardır. Bu örgütlenmedeki tüm kişiler birbiriyle iç içe geçmiştir ve parti örgütlenmeleri kompakt hale gelmiştir. (Usta, 2010)

Parti örgütlenmelerini 6lı dikey bir piramit olarak değerlendirmek mümkündür. Her kademedeki komitenin farklı yetki ve sorumlulukları vardır. Üste doğru çıkıldıkça yetki ve sorumlulukların derecesi artar. Yerel düzeyde, mahalle, bucak ve kent komiteleri bulunur. Ulusal düzeyde bölge komitesi, federe devlet merkez komitesi ve ulusal komite vardır. En alt basamakta yer alan mahalle komiteleri bir araya gelerek bucak komitelerini oluştururken, birkaç kent komitesinin bir araya gelmesiyle bölge komiteleri oluşturulur. Bölge komiteleri aracılığıyla federe devlet merkez komitesi ortaya çıkarken ve nihayetinde en yetkili komite olan ulusal komite meydana gelir. Oluşturulan parti içi kurallar ile her basamaktaki komite, bir üst basamağın üyelerini seçmektedir. Tüm bu komitelere ve parti yapılanmasına ek olarak; kadın kolları, gençlik kolları ve dışarıdan partiye destek veren kulüp, dernek gibi yapılanmaların olduğunu ifade etmek gerekir. (Önem, 2009:22)

Seçim propagandasının yürütülmesinden başkan adayının tanıtımına kadar birçok faaliyet ulusal komite tarafından icra edilir. Başkanlık yarışının kazanılmasında başkan adayının performansı kadar ulusal komitenin etkinlik derecesi önemlidir. Başkan adayı seçimi kazanmak için büyük mitingler yaparken esas olarak seçmenle dirsek temasında olan ulusal komite ve alt basamağında yer alan üyelerin gösterecekleri performans önemlidir. Yapılacak olan toplantı ve tanıtımların planlamasını sağlayarak başkanın en büyük yardımcıları konumundadırlar. Seçimlerin sona ermesiyle birlikte tüm bu parti faaliyetleri sona erer ve bir sonraki seçim sürecine kadar parti bir anlamda pasif hale gelir. ABD’de partiler ideolojik grup veya sınıf toplulukları olarak görülmemelidir. Daha çok farklı fikirlere ve çeşitli sosyal pozisyonlara sahip olan kişilerin bir araya geldiği yapılanmalardır. Parti örgütlenmeleri esas olarak seçim makineleri olarak görev yapan, oy toplamakta ve yönetim mevkilerini ele geçirmekte uzman kişilerden kurulan takımlardır. (Önem, 2009:22)

Toplumun her kesimi her iki partiye de oy verebilmektedir. Burada esas belirleyici nokta başkan adayının kendisidir. Oy verme alışkanlıklarında bir geçişkenlik olduğu söylenebilir. Tabi ki daha önce edinilmiş oy verme alışkanlıkları mevcuttur ancak, seçmen tabanında işçiler X Partisine, çiftçiler Y Partisine oy kullanır gibi bir genelleme yapmanın mümkün olmadığı açıktır. Ayrıca kendilerini herhangi bir parti yanlısı olarak gören kişiler dahi bir sonraki seçimde kolaylıkla karşı parti adayına oy verebilmektedir. (Duverger, 1974:58-59)

Parti yapılarındaki disiplinsiz örgütlenme şeklinin yasama-yürütme ilişkileri açısından olumlu bir sonucu vardır. Başkanın mensubu olduğu partinin Kongre’de çoğunluğu sağlayamaması durumunda ortaya çıkabilecek olan siyasal tikanıklık yasama üyelerinin parti aidiyetinin zayıflığı nedeniyle düşük bir ihtimal olarak kalmaktadır. Partilerin ideolojik açıdan birbirlerinden çok uzak olmamaları, başkanın kolaylıkla karşı partiden olan kişileri de çalışma ekibine alabilmesine imkân vermektedir. Bu sayede, sistemde oluşabilecek olası krizler henüz ortaya çıkmadan engellenmektedir. (Keefe, 1990:271) Kongre üyelerini bağımsız davranmaya iten tek neden partilerin örgütlenme şekli değildir. Seçim kampanyalarında partiden herhangi bir yardım almayan aday, seçim bölgelerinde oy aldığı toplumun sosyal, siyasal ve ekonomik açıdan tatminine daha çok önem vermektedir. Kongre üyeleri böylelikle parti görüşlerinin aksine olan durumlar olsa dahi oy aldığı bölge halkının tercihlerine paralel şekilde davranabilmektedir. (Durgun, 2005:142)

Seçim kampanyalarının merkezinde para vardır. Normal şartlarda iktisadi hayat içerisinde aktif olan çok uluslu şirketler ve onların sermayedarları zaman içerisinde - özellikle 1920li yıllardan itibaren - siyasi partiler içerisinde etkinliklerini artırmışlardır. Küreselleşmiş dünya ekonomisinin merkezinde yer alan Amerika Birleşik Devletleri’nde parti içi siyasete yön veren neredeyse yegâne şeyin para olması küresel dünya ile uyumludur.

Nüfusun kümелendiği kent merkezlerinde Demokrat Parti daha fazla oy alırken, kırsal kesime ve şehrin dışında kalan daha çok banliyö diye tabir edilen kesimlerde ise Cumhuriyetçi Parti oylarının önde olduğu gözlemlenmektedir. Her iki parti hedef olarak belirledikleri bir zümreye hitap etmektense seçim propagandalarını daha kapsayıcı şekilde hazırlamaya meyillidirler. Zira hedef kitlenin büyüklüğü daha çok oy alabilme

imkânı vermektedir. Her şeye rağmen, Hristiyan muhafazakâr cumhuriyetçiler ile liberal demokratlar arasında kesin çizgilerle ayrılmış bir kutuplaşmanın olmadığı söylenebilmektedir. (Lefebvre, 2005:78)

1.2.5. Lobiler, Baskı ve Çıkar Gruplarının Sistem İçerisindeki Yeri

Ülkelerin devlet politikalarını oluştururken ana karar vericiler olan yasama ve yürütme erklerinin yanına, son yüzyılla beraber, yazılı-görsel-sosyal medya, uluslararası şirketler, sivil toplum örgütleri, düşünce kuruluşları (*think-tank*),³ üniversiteler, enstitü ve vakıflar ve son olarak lobiler gibi, çeşitli baskı ve çıkar grupları eklenmiştir. Amerikan yönetim sisteminde lobiler ve medyanın diğer tüm gruplardan çok daha fazla öne çıktığı görülmektedir. Bu noktada devlet dışı aktörler olarak tanımlayabileceğimiz bu yapıların amacı bir politika oluşturulurken kendi tercihlerine yakın kararlar alınmasını sağlamaktır. Medya aracılığıyla oluşturulacak bir kamuoyu ile karar alıcıların gerek ülke içerisinde gerekse uluslararası alanda yaptıkları anlaşmalara sınırlı da olsa etki edilebilmektedir. (Zariç, 2012:3) Tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan ve küreselleşen dünya sistemi ile etki alanları artan bu yapı ve mekanizmaların çeşitli sakıncaları olmakla beraber katılımcı demokrasinin gelişmesi açısından önemi bir hayli fazladır.

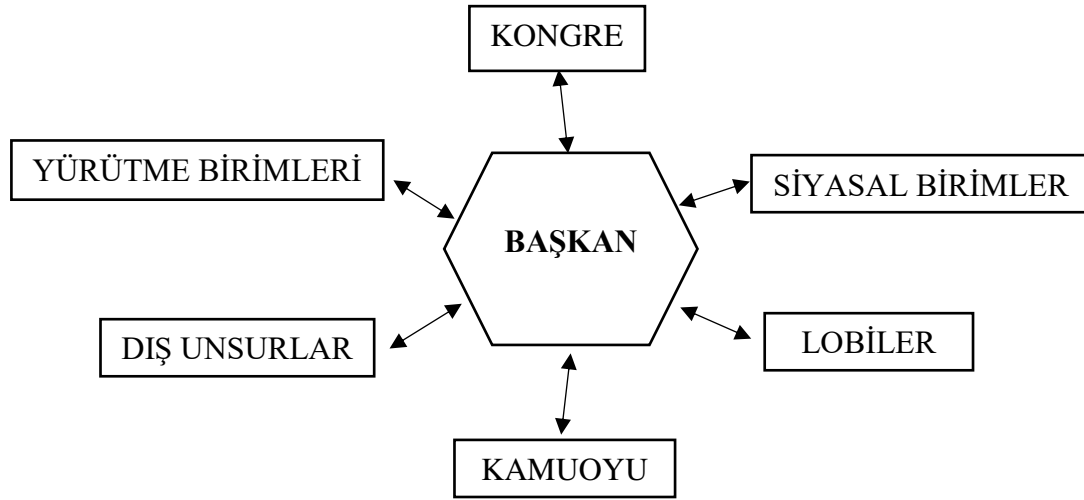
ABD’de başkan ve diğer kurumların büyük çoğunluğu, halkın seçimi ile o makama geldiğinden dolayı, halka hesap verebilirlik her şeyden üstün tutulmaktadır. Başkan ve Kongre üyeleri, kendilerini halka karşı sorumlu tutmaktadır. Bu amaçla halkın karar alma sürecine katılması bir anlamda teşvik edilmektedir. Tek bir istisna olarak kamu düzeninin ve ulusal güvenliğin tehlikede olduğu durumlarda halkın sürece katılımı ile talep ve görüşleri göz ardı edilebilmektedir. Özellikle başkanı ve onun kararlarını etkilemeye çalışan çok fazla yapı söz konusudur.

ABD’de tüm bu baskı ve çıkar grupları diğer dünya ülkeleri ile kıyaslandığında hiç olmadıkları kadar kuvvetli ve etkili durumdadırlar. Lobi ve lobiciliği anlamak için öncelikle “baskı grubu” kavramı üzerinde durmak gerekir. Amerika Birleşik Devletleri’nde lobi kelimesi baskı gruplarını ifade etmek için kullanılmaktadır. Lobiler,

³ “Düşünce kuruluşları genel itibariyle, herhangi bir kâr amacı ve partizanlık anlayışı gütmeyen, araştırma yapmak amacıyla oluşturulan, akademik dünya ile devletlerin veya hükümetlerin politikalarının uygulamaya geçirilmesinde köprü vazifesi gören bağımsız kuruluşlardır.”

bazı ortak menfaatler için bir araya gelmiş ve işbirliği yaparak resmi kurumlarla temas eden ve belirli yöntemlerle isteklerini gerçekleştirebileceklerini düşünen iyi örgütlenmiş gruplardır. Bu gruplar siyasal sürecin içerisinde yer almaktadır. (Arı, 2009:150)

Lobicilik, Prof. Dr. Tayyar Arı tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır: “Lobi, karar alıcıların belli politikaları benimsemelerini ve uygulamalarını sağlamak amacıyla girişilen etkileme faaliyetidir. Bunlar bir grup, bir şirket veya bir yabancı ülke adına hareket ediyor olabilirler.” (Arı, 2009:156)

Şekil 2: Başkanı Etkileyen Faktörler

Kaynak: Jordan, 1993:93

Lobilerin ortaya çıkmasında devlet faaliyetlerinin hemen her vatandaşın yaşayışını çeşitli yönlerden etkilemesi ve karar alıcıların toplumun her kesimi ile yakından ilgilenememesi etkili olmuştur. Lobi olarak adlandırmamak da Hollywood yıldızları ve kamuoyu tarafından tanınan seçkin kişiler dahi belirli durumlarda karar alıcıları etkileyerek siyasal sürece katılmaktadırlar. (Sümer, 2008:120) Amerikan siyasal hayatında bu kadar aktif yer alan lobilerin siyasal partilerden en önemli farklı; siyasi partilerin amacı iktidarı ele geçirmek iken, lobilerin amacı iktidarlara karar alma noktasında etki altına alabilmektir. (Kitapçıoğlu, 2013:359)

Amerikan siyasal hayatı için lobiler vazgeçilmez unsurlardır. Bunun en önemli göstergeleri Kongre tarafından çıkarılan 1938 tarihli Yabancı Temsilciler Yasası ve 1946 tarihli Federal Lobi Yasası'dır. Tartışmalı yanları olmasına karşın lobicilik sistemi bu yasalar ile meşru ve yasal bir zemin üzerine oturmuştur. Yabancı Temsilciler Yasası,

1938 yılında II. Dünya Savaşı öncesinde dünyada yükselen Nazi propagandasının ABD’de engellenmesi amacıyla kabul edilmiştir. Kabul edilen bu yasa ile ABD topraklarında faaliyet gösteren yabancı ülke temsilcilerinin kimin adına, ne tür faaliyetlerde bulunduklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Yasanın etkinliği 1966 yılında yapılan değişiklikle artmıştır. Yapılan değişikliğin en önemli noktaları; lobcilik faaliyetlerinin sınırlarının çizilmesi, Kongre ve hükümet üyeleri ile temaslarında para ödemeleri ve son olarak seçim kampanyalarında katkıda bulunmalarının yasaklanmasıdır. Bir diğer yasa olan 1946 tarihli Federal Lobi Yasası, Yabancı Temsilciler Yasası kadar başarılı olamamıştır. İçerisinde yer alan muğlak ifadeler yasanın etkinliğini engellemiştir. (Yüksel, 2013)

Lobicilik faaliyeti temelde iletişim kaynakları üzerinden hedefteki kişi veya kişilere ulaşılarak onların baskı altına alınması ile işler. Lobicilik faaliyetlerinde çok farklı enstrümanlar kullanılmakla beraber temelde iki yöntem üzerinde durulmaktadır. Bunlardan ilki doğrudan lobiciliktir. Doğrudan lobicilik, hedefteki kişi ya da kişilerle temas kurularak yapılmaktadır. Diğer lobicilik yöntemi ise dolaylı lobiciliktir. Bu yöntem ile kamuoyunda ilgili konu ya da makamlar hakkında bir imaj oluşturulmakta, kitleleri ve medyayı etkileyerek dolaylı yollardan sonuç elde edilmeye çalışılmaktadır. Dolaylı lobicilik; halkla ilişkiler, kamu diplomasisi, kamuoyunu bilinçlendirme ve yönlendirme gibi isimlerle de ifade edilmektedir. (Arı, 2009:153)

Doğrudan lobicilikte saygın ve prestijli lobcilerin kullanmaktan kaçındığı ancak genel işleyiş olarak aktif olarak kullanılan “grass roots” yöntemine değinmekte fayda var. Grass roots yönteminde çok sayıda insanın aynı anda telefon, mesaj, e-mail, dilekçe veya faks yoluyla Kongre ve hükümet üyelerini mesaj bombardımanına tutarak onları baskı altına almak amaçlanır. Sadece karar alıcıların değil, aynı zamanda kamuoyunun da düşünceleri kendi istek ve menfaatlerine uygun olarak yönlendirilmeye çalışılır. Bu teknik daha çok profesyonel lobi şirketlerince uygulanmaktadır. (Aslan, 2009:117)

Siyasette yer alan baskı grupları üzerine çalışmalar yapan Jean Meynaud, lobilerin baskı yöntemlerini beş başlık altında incelemiştir. Lobiler; bir etki aracı olarak isteklerinin gerekliliğine dair yetkili makamları inandırmaya çalışır. Kongre ve hükümet üyelerinin yeniden seçilememe olasılıkları üzerine bazı noktalarda tehdit ve şantaja kadar varan yöntemleri kullanırlar. Ellerindeki sermayeyi kullanarak hedefteki kişileri

kendilerine bağlamaya çalışırlar. Hükümet faaliyetleri baltalanarak, finansal bunalımlar yaratılarak ekonomi üzerinde baskı kurarlar. Son yöntem olarak geniş çaplı grevler uygulayarak hükümeti protesto etme yoluna gidebilirler. (Meynaud, 1975:65-75)

Lobicilikte yapılan bir diğer önemli ayrım etnik temelli lobicilik ve yabancılar tarafından yapılan lobiciliktir. Bu anlamda ABD’de öne çıkan yabancı lobiler; Ermeni lobisi, Yahudi lobisi, Türk lobisi, Yunan lobisi ve son olarak etkinliği diğerlerine nazaran daha az olan Arap lobisidir. Yabancılar tarafından yapılan lobiciliğin etkinliğini belirleyen bazı etmenler vardır. Temsil edilen kitlenin büyüklüğü, kendilerine sağlanan maddi destek ve Amerikan toplumu tarafından kendilerine gösterilen sempati etnik temelli lobilerin başarısını belirler. Amerikan toplumu tarafından desteklenen lobilerin başarı şansı çok yüksektir. Bunun en iyi örneği Yahudi lobisidir. Gerek II. Dünya Savaşı döneminde Nazi Almanyası tarafından soykırıma tabi tutulmaları gerekse de Amerikan ticari hayatında gösterdikleri başarı toplum tarafından benimsenmelerine ve destek görmelerine neden olmuştur. (Arı, 2005:18) Yahudi lobisinin bu denli faal olmasında Amerikan siyasi yapısı içerisinde yer alan Yahudi kökenli devlet adamlarının fazlalığını göz ardı etmemek gerekir.

ABD’deki Türk lobisine baktığımızda, lobi çalışmalarının etkili olmakla beraber hala istenen seviyede olmadığı görülmektedir. Türk lobisinin temelleri 1970li yıllara, Başkan Ford’un görev yaptığı döneme dayanmaktadır. (Dinçer, 1999:180) Türk lobisinin başarısını etkileyen bazı engeller vardır. Bunların başında ABD’de lobiciliğin gerekli olduğu gerçeğinin çok geç anlaşılmış olması gelir. Bir diğer dezavantaj ABD’de bulunan Türk nüfusu sayısının az olmasıdır. Türk lobisini, Ermeni ve Yahudi lobileri ile kıyasladığımızda maddi imkân açısından çok daha geridedir. Belki de Türk lobisi açısından en önemli dezavantaj Amerika’da yaşayan Türklerin kendi aralarından bir bütünlüğe sahip olmamaları ve Türkiye’deki siyasi görüş ayrılığının ABD’de devam ettirilerek parçalı bir yapı ortaya koyulmasıdır. (Arı, 2005:12)

BASKI GRUPLARI VE LOBİLER		
DOLAYLI	DOĞRUDAN	
	KONGRE	YÜRÜTME
RADYO-TELEVİZYON	YÜZYÜZE	ÖZEL POZİSYONLARINI KULLANARAK YÜZYÜZE VEYA TELEFONLA
GAZETELER-DERGİLER	TELEFON	
REKLAMLAR	MEKTUP	
KİTAPLAR VE DİĞER YAYINLAR	OTURUMLARA KATILMA	KİLİT KONUMDAKİ KİŞİLERDEN YARARLANMA
	PARASAL DESTEK	
KAMUOYU	KONGRE	YÜRÜTME

Şekil 3: Baskı Grubu ve Lobilerin Kullandığı Yöntem ve Teknikler

Kaynak: Ferguson ve McHenry, 1971:288

Mesleki örgütlenmeler, bulundukları meslek kolunun itibarını artırmak ve ortak menfaatlerini korumak adına bir araya gelmiş organizasyonlardır. İşveren ve işçi birlikleri, mesleki çıkar gruplarının en yaygın örnekleridir. İşveren birlikleri siyasi otoriteyi ellerinde tuttukları ekonomik güç ile kararlarını kendi lehlerinde etkileme çabasıdadır. Siyasi partilere yaptıkları dolaylı ve doğrudan maddi yardımlar vasıtasıyla siyaset ile yakın ilişki içerisindeyler. İşçilerin bir araya gelerek oluşturdukları sendikaların en önemli avantajı ise üye sayısının çokluğu ve mekânsal büyüklükleridir. İşveren birlikleriyle kıyaslandığında ekonomik durumları çok iyi olmayan işçi kesiminden üyeleri olduğu için maddi güçleri çok yoktur. Üyelerden alınan cüzi miktardaki aidatlar sendikaların temel kaynağı durumdadır. Aktif üye sayısının artması kaynakların ve gücün artması anlamına gelir. Her şeye rağmen sahip oldukları en büyük

güç siyasi aktörler açısından büyük bir oy potansiyeline sahip olmalarıdır. (Akçalı, 1981:74-75)

ABD’de mesleki örgütlenmeler arasında en etkili lobi faaliyetini yürütenler Amerikan Çiftçi Dernekleri Federasyonu (*American Farm Bureau Federation: AFBF*), Ulusal Konut Konferansı (*National Housing Conference*), Birleşik Posta Hizmetleri Federasyonu (*United Federation of Post Clercks*) ve Amerikan Tıpçılar Derneği (*American Medical Association: AMA*)’dir. Ticari derneklerin üye sayısı 200’e kadar çıkabilirken, sadece AMA’nın 300.000 kadar doktor üyesi mevcuttur. Yapılacak lobi faaliyetinde üye sayısı önemlidir; ancak, AMA’nın asıl başarısı üyelerinin nitelikli olmasıdır. Bu sayede örgüt üye sayısının çok ötesinde bir lobi gücüne sahiptir. Meslek grupları bizatihi lobi etkinliğini yürüttükleri gibi lobi şirketlerinden de yararlanabilmektedirler. (Bozalp, 2006)

Kitle örgütleri belirli bir amaç etrafında toplanmış veya aynı konuya ilgi duyan insanların bir araya geldikleri sivil örgütlenmelerdir. Güçlerini üye sayılarından alırlar. Genel olarak maddi olanakları kısıtlı olmakla birlikte bazı sivil toplum örgütlenmeleri geniş parasal destek imkânı sunabilmektedir. Ulusal Tüfek Derneği (*National Rifle Association: NRA*), avcılığın ve ateşli silahların kısıtlanmasına ve yabani hayvanların korunmasına yönelik yasalara karşı 1990lı yıllarda finansal açıdan büyük lobi faaliyetleri yürütmüştür. Kitle örgütleri içinde en dikkat çekenleri dini örgütlerdir. Bu örgütlerin en önemli avantajı üye bulmakta sıkıntı çekmemeleridir. (www.sputniknews.com, 2018)

Büyük bir mali güce sahip olan medya patronları tarafından yönetilen medya kuruluşları özellikle seçim dönemlerinde toplumu yönlendirme noktasında dikkat çekmektedirler. Medya elitleri, çağdaş toplumlardaki en önemli elit gruplardandır. Bu bağlamda medyanın, politikacılar ve siyasi partilerle olan ilişkileri büyük bir önem arz etmektedir. Medya elitleri ile siyasi elitler arasındaki ilişki, mütakabiliyet esasına dayanır. İki grup arasındaki “al gülüm, ver gülüm” ilişkisi kolaylıkla gözlemlenebilir. Örneğin; bir medya organı bir siyasi partinin basın-yayın organı gibi yayın yapabilir. O partinin sesini kamuoyuna duyurmasına yardımcı olabilir. Destek verdikleri grubun görüşlerini, partinin ideolojisine ve politikalarına uygun şekilde yayınlar yaparak, parti lehine kamuoyu yaratmak yolunda önemli hizmetler verebilir. (Barrett ve Braham, 1985:84-88)

Medyanın gücü; ikna ve etki etmeden gelir. Belirli bir konuda kamuoyu oluşturulmasında medyanın gücü yadsınamaz bir gerçektir. Yazılı, görsel veya sosyal medyadan ulaşılan insan sayısının büyüklüğü etkiyi arttırmaktadır. Rivers, Amerikan medyasının gücünü şöyle açıklamaktadır:

Amerika'da (yalnızca bir tane değil) ikinci bir hükümet daha vardır. Bu hükümet (öylesi bir güce sahiptir ki), hem birincisini dengeleyip denetleme, hem de birincisi ile halk arasındaki ilişkileri kontrol etme gücü ve yetisine sahiptir. Birincisi, herkesin bildiği resmi, siyasi hükümettir. 'Öteki hükümet' olarak adlandırabileceğimiz ikinci hükümet ise ulusal haber kanallarını elinde bulunduran medyadır. (Rivers, 1982:7-20)

Grup şeklinde oluşan her örgütlenmenin temelinde ortak çıkarların korunması yer alır. Sivil toplum kuruluşları bu mahiyette ortaya çıkmış devlet dışı aktörlerdir. Faaliyetlerini hükümet, parlamento ve siyasi partiler üzerine odaklamaktadırlar. (Yorgancı, 2000:2) STK'lar ise kar amacı gütmeyen ve gönüllülük esasına dayalı dini, kültürel ve sosyal faaliyetler ile toplumsal yaşamda yer alan örgütlenmelerdir. STK'lar aracılığı ile ortak çıkarlarını koruyan vatandaşlar, karar alma sürecinde etkinliklerini arttırmaktadır. STK'lar medyayı ve basın organlarını aktif olarak kullanırlar. STK'ların en çok yararlandığı yöntemler olan basın açıklamaları, yürüyüşler ve protestolar medya tarafından milyonlarca kişiye iletilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2003 IRAK MÜDAHALESİ VE ABD’NİN IRAK SİYASETİ

2.1. 11 EYLÜL 2001 TERÖR SALDIRILARI

11 Eylül 2001 tarihinde El-Kaide terör örgütü tarafından kaçırılan üç uçaktan ikisi, Dünya Ticaret Merkezi’nin bulunduğu ikiz kulelere, bir uçak ise ABD Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı’nın merkezi olan Pentagon’a saldırmıştır. Bu terör saldırıları ABD açısından şok edici olmuştur. Bu saldırılar toplumda bir travma yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Amerikan kamuoyuna korku ve güvensizliğin yanı sıra öfke hâkim olmuştur. Topluma sirayet eden tüm bu duygular, karar vericileri de etkilemiştir. Bireysel özgürlüklerin kısıtlanmasından, dış politikadaki birçok konuda daha kati kararlar alınmasına neden olmuştur. 11 Eylül saldırıları ile ABD iç ve dış politikasında agresif tutum artmıştır. Bir kıyaslama yapılması gerekirse, askeri harcamalardaki artış oranı, II. Dünya Savaşı’ndan sonraki dönemde en üst seviyede olmuştur. ABD yönetimi tarafından benimsenen bu sert ve caydırıcı siyaset dönem şartları nedeniyle toplumun büyük bir kesimi tarafından desteklenmiştir. (İşyar, 2009: 320-321)

Böyle bir ortamda başkanlık koltuğuna George W. Bush oturmuştur. 1988-1992 yıllarında ABD başkanlığı yapmış George H. W. Bush’un oğlu olan George W. Bush, iki dönem üst üste olmak üzere, Cumhuriyetçi Parti’den seçilerek, 2000-2008 yılları arasında ABD başkanlık görevini yürütmüştür. 2000 seçimlerinde rakibi Demokrat Parti adayı Al Gore’dan daha az oy almasına rağmen, tartışmalı bir süreç sonunda başkanlık koltuğuna oturmuştur. Olaylı seçim süreci sonrası yaşanan belirsizliği, 9 üyeli ABD Yüksek Mahkemesi’nin 4’e karşılık 5 oyla, George W. Bush lehine karar vermesi neticesinde başkan ilan edilmiştir. Keza 2004 seçimlerinde Demokrat Parti’den rakibi Senatör John Kerry’i az bir farkla geçerek, tekrar başkan olmuştur. 2009 yılında görev süresi dolan Başkan Bush, görevini seçimleri kazanan Demokrat Parti adayı Barack Obama’ya devretmiştir. (www.bbc.com, 2016)

Bush, başkanlık dönemi boyunca 11 Eylül 2001 saldırılarının sorumlusu Usame Bin Ladin’i yakalamak, 2001 yılında Afganistan’a asker göndererek, Taliban yönetimini

yok etmek ve 2003 yılından itibaren Irak'ın işgali gibi temel dış politik meselelerle uğraşmıştır.

Bush'un başkan olmasıyla, ABD'nin Orta Doğu politikalarında daha etkili aktif bir tutum benimsemesi bekleniyordu. Bush politik açıdan Yeni-Muhafazakârlara⁴ yakın bir isimdi. Yeni-Muhafazakârlar, Soğuk Savaşın sona erdiği bu dönemde ABD'nin tek süper güç olarak ortaya çıkması gerektiğini düşünüyorlardı. Bu amaca ulaşmak için her türlü diplomatik ve askeri gücü kullanılarak, yeni dünya düzeninin tek taraflı olarak şekillendirilmesi gerektiğini savunuyorlardı. 11 Eylül saldırıları, bu anlamda Yeni-Muhafazakârların tezlerini doğrular nitelikte gerçekleşmiştir. Başkan Bush vasıtasıyla eylem planlarını legal yollardan gerçekleştirme imkânı yakalamışlardır. (Altunışık, 2013:74)

Başkan Bush terör saldırılarının bir numaralı faili olarak gördüğü Usame Bin Ladin liderliğindeki El Kaide terör örgütünü ve Afganistan'da örgüte fiili destek sağlayan Taliban yönetimini devirmek için derhal harekete geçmiş ve 7 Ekim 2001 tarihinde Afganistan'a karşı "Kalıcı Özgürlük Operasyonu" (*Operation Enduring Freedom*) ismi verilen askeri müdahaleyi başlatmıştır. Afganistan'ın işgali ile uluslararası hukuk alanında tartışmalar yaşanmıştır. ABD, Afganistan'a karşı askeri müdahaleyi meşru müdafaa olarak görmüştür. Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması gereğince, Güvenlik Konseyi'nin kararıyla, saldırgan devlete karşı zorlama tedbirleri uygulanabilmektedir. Dünya kamuoyunda - o günkü konjonktürde - pek çok ülkenin desteğini sağlamış olmasına rağmen, ABD'nin operasyonu, uluslararası hukuk kurallarına riayet etmeksizin yapmış olması, tartışmaların çıkış noktası olmuştur. Ancak Bush yönetimi, tartışmalara kulağını kapatarak, Taliban yönetimini devirmeyi öncelikli amaç olarak belirlemiştir. O günün şartlarında, ortaya somut deliller sunulmaksızın, "önleyici savaş" adı altında gerekçeler ve varsayımlara göre bir yol haritası belirleyen Başkan Bush için Afganistan, Orta Doğu'daki ilk durak olmuştur. (Halatçı, 2006:87)

2003 yılına geldiğimizde Bush, küresel terör ile mücadelesine, önleyici savaş yaklaşımı gereği, El-Kaide ve Taliban'ın yanına, kitle imha silahlarına sahip olduğuna inandığı Saddam Hüseyin rejimini de eklemiştir. ABD, Ortadoğu'da yoğunlaştırmış

⁴ Yeni-Muhafazakârlar, sayfa 47'de "2.4. Yeni-Muhafazakârların Irak Yaklaşımı" başlığı altında ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

olduğu küresel savaşını, stratejik ortağı olan İsrail ile sürdürmüştür. Dönemin İsrail Başbakanı Ariel Sharon, ABD tarafından ekonomik yardımlarla desteklenirken, diğer taraftan Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) lideri olan Yaser Arafat'a karşı da ılımlı bir tavır sergilemeye çalışmıştır. Tüm bunlara ek olarak HAMAS, terör örgütü olarak kabul edilmiş ve İsrail Başbakanı Ariel Sharon "Barış Adamı" olarak görülmüştür. ABD'nin Ortadoğu coğrafyasındaki bu yanlı tavrı, bölge ülkeleri nezdinde güvenilirliğinin azalmasında en önemli etkenlerden olmuştur. (Akbarzadeh, 2006:202)

11 Eylül sonrası dönemde ABD dış politikasında İsrail lobisinin ağırlığı net bir şekilde görülmüştür. İsrail lobisi, Amerikan dış politikasındaki saldırgan tutumun önemli destekçilerinden olmuştur. Lobinin etkisi ile ABD'nin İran'a ve Irak'a karşı giderek daha düşmanca bir tutum sergilediğini görülmektedir. Afganistan ve özellikle Irak'ta yaşanan insan hakları ihlalleri ABD'nin süper güç imajını sarsmıştır. Zorba bir devlet olarak dünya kamuoyunda algılanmasına sebep olmuştur. Başkan Bush'un girilen topraklarda bu tarz tutumlara sessiz kalması, kendisinden sonra başkanlık koltuğuna oturacak isim olan Barack Obama'nın Ortadoğu politikasında sıkıntılar yaşamasına neden olmuştur.

11 Eylül saldırıları; Amerikan dış politikasında büyük kırılmalara neden olmuştur. Dış politikasını coğrafi merkezler üzerine kurgulamayan ABD, dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen, herhangi bir mesele için bile, söz söyleyebilme gücüne erişmiş rakipsiz bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Artık tek küresel güç olduğu için dünyanın her yerine erişebilecek askeri, ekonomik ve siyasi imkâna sahiptir. ABD'nin sahip olduğu bu muazzam güç, Joseph Nye tarafından "Yumuşak Güç" olarak adlandırılmıştır. (Nye, 1990)

ABD sahip olduğu potansiyeli nasıl bir etki oluşturmak için kullanılacağı sorusu önem kazanmıştır. Esasen burada önemli olan ABD'nin çıkarları değil diğer ülke çıkarlarının, ABD ulusal çıkarları ile ne denli uyduğudur. ABD'nin odak noktası olma özelliği aslında kendi gücünü korumasında kaynak oluşturan bir özelliktir. Amerikan yönetimleri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle Avrupa'nın yeniden şekillendirilmesinde NATO, Birleşmiş Milletler ve Marshall Yardımları gibi farklı politik enstrümanları kullanmışlardır. Kuşkusuz tüm bu gelişmeler ABD'nin bugün sahip olduğu ve yumuşak güç olarak adlandırılan gücüne ulaşmasında ve bu gücü devam ettirmesinde önemli basamaklardır. (Pilger, 2003)

2.2. ABD’NİN ORTADOĞU POLİTİKASINDA BİR DÖNÜM: BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ

Ortadoğu olarak adlandırılan coğrafyayı dar bir şekilde; Mısır’dan İran’a uzanan Nil ve Mezopotamya havzaları arasında kalan bölge olarak ifade etmek mümkündür. Daha geniş bir tanım yapmak gerekirse; Ortadoğu, Fas’tan Pakistan’a kadar uzanan, Atlantik’ten Ganj havzasına kadar yayılan coğrafyadır. Bölge genel olarak medeniyet ve jeokültürel açıdan İslam kimliği ile yoğrulmuş olup, fosil kaynaklar açısından zengindir. Stratejik olarak Avrasya’yı çevreleyen kenar kuşağı temsil etmektedir. (Davutoğlu, 2004:324)

Ortadoğu’yu bu denli önemli kılan tek şey, petrol ve hammadde değildir. Coğrafyanın dinler tarihi açısından önemi de bir hayli fazladır. Üç semavi din olan İslamiyet, Hristiyanlık ve Yahudilik açısından kutsal sayılan bir bölge olması nedeniyle kıymetlidir. Kudüs; her üç din mensupları için büyük önem arz etmektedir. Hristiyanlar Kudüs’te hac yaparken, Müslümanların ilk kiblesi burasıdır. Yahudiler için kutsal sayılan Ağlama Duvarı yine Kudüs’te yer almaktadır. (Çevik, 2005:17) Bunlara ek olarak dünya ticaretinin merkezinde olması ve jeostratejik konumu kritiktir. Avrupa, Asya ve Afrika anakaralarının kesişim alanındadır. Deniz, kara ve hava ulaşım hatlarının düğüm noktası olmakla beraber, dünyada stratejik açıdan önem taşıyan üç deniz yolu bu bölgededir: Süveyş Kanalı, Babel Mendeb ve Hürmüz Boğazı. (Davutoğlu, 2004:325-326)

Ortadoğu’nun Amerikan dış politikası için önemi 20. yüzyılın ortalarından itibaren fark edilmiş ve bölgeye olan ilgi giderek artmıştır. ABD ekonomi politikalarının ilkelerini saptayan Rockefeller Kardeşler Fonu tarafından 1952 yılında hazırlanan raporda Ortadoğu bölgesinin emperyalizm için vazgeçilmez olduğu ve bölgenin muhakkak kontrol altında tutulması gerektiği belirtilmiştir. Raporda şu ifadeler dikkat çekicidir:

Asya, Ortadoğu ve Afrika milliyetçiliği, Sovyet bloğunun tahrikleriyle yıkıcı bir güç haline gelecek olursa, Avrupa’nın petrol ve diğer hammadde ikmal kaynakları tehlikeye girebilir... Öyleyse bir yanda Batı Avrupa’nın sanayileşmiş devletleri ve Japonya’yı, öte yandan Asya’nın, Ortadoğu’nun ve Afrika’nın az gelişmiş bölgelerini makul bir ahenk ve birlik çerçevesi içinde kapsamına alacak bir hür dünya koalisyonu kurulmasının başlıca ulusal çıkarlarımız olduğu açıktır. (Değer, 1994:92)

Büyük Ortadoğu Projesi’nin (BOP) akademik alanda kullanılması 1990lı yıllarda olmuş olsa da, siyasal alanda ABD tarafından kullanılması 2000li yılların başıdır. İlk

olarak BOP ve sonrasında GOKAP (Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi) olarak anılan proje ile görünürde bölgeye insan haklarını, demokrasiyi, özgürlüğü, hukuk devletini ve piyasa ekonomisini getirmek amaçlanmıştır. Asıl olan ise, ABD'nin bölge ülkelerinden kimilerinin rejimlerini, kimilerinin sınırlarını, kimilerinin ise hem sınır hem de rejimlerinin kendi ulusal çıkarları doğrultusunda değiştirilmesidir. Sonrasında ABD Dışişleri Bakanı olacak olan Condoleezza Rice, 2003 yılında bir gazete için kaleme aldığı makalede “Ortadoğu’da 22 ülkenin sınırlarının ve rejimlerinin değişeceğini” yazmıştır. (Rice, 2003)

Nitekim ilk olarak 2010 yılında Tunus’ta başlayan ve daha sonra tüm bölgeye sirayet eden Arap Baharı ile birçok diktatör devrilmiş, kimi ülkelerin rejimleri değişmiştir.

ABD’yi BOP gibi bir projenin oluşturulması sürecine iten belli başlı faktörler olmuştur. Bunları; kökten dinci akımlar, küresel terör örgütleri, ABD ulusal çıkarlarını tehdit eden ülkeler, kitle imha silahları ve uyuşturucu-silah-insan kaçakçılığı yapan suç örgütleri şeklinde sıralamak mümkündür. BOP’a katkı sağlayan ve onu geliştirenlere göre; Ortadoğu’da bu tür yapıların sıkça ortaya çıkması ve varlıklarını devam ettirebilmelerinin temel sebebi bölge halklarının içerisinde bulunduğu ekonomik sıkıntılardır. Bir diğer etken bölge ülkelerindeki antidemokratik yönetimlerdir. (Ali, 2003:150) Eğer bölgedeki mevcut ekonomik sıkıntılar çözüme ulaştırılır ve refah düzeyi demokratik rejimler vasıtasıyla arttırılırsa ABD ve Batı çıkarlarını tehdit eden unsurlar ortadan kaldırılmış olacaktır. Ayrıca ABD için güvenli bir pazar imkânı sağlanacaktır. ABD tarafından BOP, bu düşünceler etrafında geliştirilmiştir.

BOP, ilk kez 2000 yılındaki Davos Zirvesi’nde dönemin ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney tarafından ifade edilmiştir. 2004 yılında ise Başkan Bush tarafından dillendirilmiştir. Kapsam olarak BOP, 35 ülkeye dair stratejilere sahiptir. Bunlardan 22’si Arap ülkesi, 5’i Arap olmayan Ortadoğu ülkesi, 5’i Orta Asya ülkesi, 3’ü Trans Kafkasya olarak belirtebileceğimiz ülkelerdir. (Deniz, 2012:157-158)

BOP, 11 Eylül saldırıları ile kendisine bir diriliş noktası bulmuştur. Soğuk Savaş’ın bitmesi ile birlikte ABD, kendisine artık yeni bir düşman bulmuştur: Küresel Terörizm. Amerikalı ünlü yazar Robert Fisk’in “ezilmiş ve aşağılanmış insanların şeytani ve korkunç zalimliği” olarak nitelenen küresel terörizmin temel nedeni radikalizmin yanı

sıra zengin ve yoksul ülkeler arasındaki makasın giderek açılmasıdır. (Chomsky, 2004:198)

Batı sömürgeciliği ve ülkeler arasındaki gelir adaletsizliğindeki uçurum özellikle Ortadoğu ülkelerini etkilemektedir. ABD ve diğer sömürü düzeninin parçası olan ülkeler, kendi çıkarlarını her şeyin üzerinde tuttuğu müddetçe küresel terörizmin sonunun gelmeyeceği aşîkârdır. Oluşturulmaya çalışılan algıya göre burada yeni düşman, küresel terör formatlı Radikal İslam'dır.

BOP'un fikir babalarından biri olarak ismi ön plana çıkan tarihçi Bernard Lewis, İslam dünyasının sıkıntılarına teşhis koymaya çalışmış ve Ortadoğu'da demokrasiyi yerleştirmek amacı ile ABD'nin askeri müdahalede bulunması gerektiğini ifade etmiştir. Lewis'e göre Müslümanlar Batı'nın yaşam tarzına alışmalıdır. Lewis'in ABD dış politikası için sunduğu bu yaklaşım "Lewis Doktrini" olarak anılacaktır. BOP'un hayata geçirilmesinde Lewis Doktrinin benimsendiğini söylemek mümkündür. 1998 yılında Bill Clinton'un başkanlık döneminde geliştirilen Stratejik Yaklaşım ile dünyayı Amerikan ulusal çıkarları doğrultusunda şekillendirme fikri benimsenmiştir. 11 Eylül saldırılarının ardından, Afganistan ve Irak operasyonları, bu stratejinin ilk adımlarını oluşturmuştur. ABD hayat sahası, kendi sınırları dışına taşmıştır. Başkan Bush'a göre okyanuslar artık ABD'yi savunmaya yetmemektedir. Ortadoğu, Orta Asya, Hazar Bölgesi, Güneydoğu Asya artık ABD'nin yeni hayat sahasını oluşturmaktadır. (Hanioglu, 2004)

ABD'yi, BOP'u oluşturmaya iten faktörlerle beraber, BOP'un da gerçekleşmesi için önüne koyduğu hedefler mevcuttur. ABD Dışişleri Eski Bakanı Colin Powell tarafından bu hedefler; Irak'ın özgürleştirilmesi, terörizmle mücadele, Arap dünyasında ekonomik ve siyasi reformlar ve İsrail-Filistin çatışmasının sonlandırılması şeklinde sıralanmıştır.

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD, her fırsatta BOP'u dünya kamuoyuna sunmuştur. 2004 yılının Ocak ayında Kongre'de yapmış olduğu bir konuşmada Bush; "Amerika, Büyük Ortadoğu'da ileri bir özgürlük stratejisi takip edecektir. Reformların düşmanlarına meydan okuyacağız. Terörün müttefiklerine karşı çıkacağız ve dostlarımızdan daha yüksek bir standart bekleyeceğiz." diyerek dünyayı açık bir şekilde tek taraflı bir kutuplaşmaya itmiştir. Çok açıktır ki, tüm bu açıklamalar ve saldırıların

sonrasında Ortadoğu’da yapılan operasyonlar BOP uygulamalarının birer göstergesidir. (Akar, 2004:17)

BOP için ortaya atılan bazı görüşlerde; ABD’nin amacının sahip olan için rakiplerinden hep bir adım önde olacak olan bu bölgeyi kontrolü altına almış olmaktadır. Rakiplerinden herhangi biri tarafından nüfuz altına alınacak bir Ortadoğu’nun olması durumunda ABD devre dışı kalacaktır. Sanılanın aksine bölge petrollerine ABD rakiplerinden daha bağımlı değildir. Çin, Japonya ve Rusya gibi ekonomik ve siyasi rakipleri bölge kaynaklarına daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Bu durumda bölgeye hâkim olan bir ABD, rakiplerini de en can alıcı yerinden yakalamış olacaktır. Yani; ABD için dünyadaki ekonomik yapı ve denge bu şekliyle devam edebilir ancak bu sistemi tek başına kontrol eden yine ABD olmalıdır. (Gürses, 2006:13-14) BOP, bu anlamda ABD’nin bölgeyi kontrol etmesini sağlayan ve petro-politiğin stratejik bir ifadesidir.

BOP’un ekonomik ve siyasi ayakları bu şekilde ortaya konurken, ABD için demokratik reformlar söylemi dünyada yükselen Amerikan karşıtlığında bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Demokratik söylemler kullanılarak bölge devletlerinin radikal güçlerle mücadele etmesi sağlanmaya çalışılmıştır. (Çevik, 2005:294) BOP kapsamında siyasi reformlara getirilen en önemli eleştiri; demokrasinin vazgeçilmezlerinden olan rakiplerin varlığıdır. Demokratik hayatta rakiplerin ortaya çıkabilmesi için ekonomik gücün tek elde toplanmaması gerekir. Ortadoğu için tek ekonomik kaynak olan petrolün, tek elde toplanıyor olması ve o gücünde iktidarı elinde tutması rekabeti dolayısıyla demokrasiyi ortadan kaldırmaktadır. Bu görüş, BOP’un demokratik reformlar kısmına getirilen en önemli eleştiridir. (Gürses, 2006:16)

BOP’a getirilen bir diğer eleştiri ise; BOP’un aslında Anti-İslamcı bir proje olmasıdır. Gerçek hedefinin bölgedeki İsrail’in güvenliğinin sağlanmasıdır. Bu doğrultuda ABD’de etkin bir lobisi olan Yahudi lobisi aracılığıyla BOP hazırlanmıştır. Irak’ın işgali bile bölgede İsrail devletinin çıkarlarına hizmet etmesi ve güvenliğini sağlaması için gerçekleştirilmiştir. (Avcı, 2006:49)

Samuel Huntington tarafından “Medeniyetler Çatışması” olarak adlandırılan tezde, bu çatışma, dünya medeniyetinin zirvesinde olan Hristiyan Batı ile ‘Ötekiler’ olarak adlandırabileceğimiz Batılı olmayan medeniyetler arasında yaşanacaktır. Buna göre öteki medeniyetler üç tercihten birini yapmak zorundadır;

1- Batı ile tamamen ilişkileri keserek kendi halklarını kültürel izolâsyondan kurtarmak. Ancak bu, Huntington’a göre başarılması zor bir tercihtir.

2- Batıya katılarak onun kültürel müesseselerini ve hatta Hristiyanlık da dâhil olmak üzere tüm mirasını aynen kabul etmek.

3- Diğer öteki medeniyetlerle askeri ve ekonomik güç birliği yaparak Batı ile savaşmak. (Huntington, 2000:41)

BOP açısından Huntington’un varsayımları ve öngörülleri düşünöldüğünde Batı için tek tehlike İslam ve diğer medeniyetlerin birlikte Batı ile savaşmasıdır. Yani üçüncü seçeneğin gerçekleşmesi durumunda ABD dış politikası başarısızlığı uğrayacaktır. Bunun için öteki medeniyetlerin işbirlikleri önlenmeli, mümkünse birbirleriyle çatıştırılıp Batı’ya bağımlı hale getirilmesi sağlanmalıdır.

2.3. BAŞKAN BUSH’UN IRAK POLİTİKASI

Başkan Bush, 17 Eylül 2002 tarihinde ABD’nin yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi’ni açıklarken, özetle iki önemli mesajı vermiştir; ilk olarak ABD Soğuk Savaş sonrası bu dönemde eşi olmayan bir güce ulaşmış durumdadır. Bu gücünü küresel dengenin sağlanması için kullanma sorumluluğuna sahiptir. İkinci olarak dünyada kitle imha silahlarının artması ile ABD ve onun dostlarının güvenliği tehlikeye girmektedir. Yine aynı şekilde bu tehlikeyi bertaraf etmek ABD’nin sorumluluğundadır. (Orallı, 2007:235-236)

Afganistan işgalinin müteakibinde ABD için yeni hedef Irak olarak görölüyordu. ABD başkanı Bush, 2002 Ocak ayında Kongre’de yapmış olduğı bir konuşmada, kitle imha silahlarını barındıran Irak, İran, Suriye gibi ölkeleri “Şer Ekseni” olarak nitelendirmiştir. Başkan, ABD’nin terör örgütlerinden ziyade, terörü besleyen ve kitle imha silahlarını geliştiren bu devletlerle doğrudan mücadele edeceğinin mesajını vermiştir. (Uğrasız, 2003:156) Aynı şekilde, silahsızlanma konusunda yükümlölüklerini yerine getirmeyen, kitle imha silahlarının varlığını gizleyen ve küresel ve bölgesel terörizme yardımcı olan Irak’a, BM Güvenlik Konseyi’nin izni olmaksızın, müdahale edeceğini açıklamıştır. (Beden, 2011:70)

Uluslararası kamuoyunun Irak operasyona karşı çıkmasına rağmen ABD, meşru müdafaa kavramını argüman olarak ileri sürmüştür. Buna göre ABD, meşru müdafaa gereğince hareket etmekte ve BM onayını zorunlu görmemektedir. Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde kabul edilen “önleyici savaş” ve “önceden vuruş” kavramları da, bunu gerektirmektedir. Stratejide, kabul edilebilir gerekçelerin varlığı halinde, önleyici savaşın devreye sokulması gerektiği kabul edilmiştir. (Ortega, 2003:4) Ancak şunu belirtmek gerekir ki; Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde benimsenen bu kavramların uluslararası hukuk açısından bir temeli bulunmamaktadır.

Başkan Bush'un, Irak'a müdahale etme arzusunun altında yatan nedenlerden bahsetmek gerekirse; öncelikli sebep petrol zengini olan Irak'ın Ortadoğu bölgesindeki dominant aktör olmasının önüne geçmektir. Daha sonra dünya kamuoyunu inandırmaya çalıştığı gibi Irak'ın elindeki kitle imha silahlarından onu alıkoymaktır. Radikal İslam'ın etkisinin azaltılması, Saddam Hüseyin'in iktidardan uzaklaştırılması ve İsrail'in bölgedeki güvenliğinin sağlanması diğer nedenler olarak görülebilir. (Arı, 2004:206) Hedef olarak Irak'ın seçilmesinin bir diğer nedeni; Irak ile İran arasında 8 yıl süren savaşta Saddam Hüseyin'e bağlı kuvvetlerin kimi noktalarda İran ordusuna ve Halepçe gibi kendi halkının yaşadığı yerlerde kitle imha silahlarını daha önce kullanmış olmasıdır. (Taşdemir, 2006:76)

Son olarak uluslararası piyasada petrol satışlarının dolar üzerinden değil de Euro ve altın üzerinden yapılması gerektiğini savunan açıklamalar Saddam Hüseyin tarafından da dillendirilmesi bir anlamda olayların ilk kıvılcımını yakmış olmuştur. İlk olarak dönemin Libya devlet başkanı Muammer Kaddafi tarafından, daha sonra 2000 yılının Ocak ayında Saddam Hüseyin tarafından petrol ihraç eden ülkelere yapılan bu çağrı ABD'nin ulusal çıkarlarına büyük bir zarar verme potansiyeline sahiptir. Böyle bir finansal değişikliğin olmasına Amerikan yönetimi izin veremezdi. Tüm bu gerekçeler göz önüne alındığında Saddam Hüseyin rejimi ABD için büyük bir tehlike oluşturmaktadır. (İslam, 2003)

Afganistan, El Kaide gibi bir terör örgütünü barındırdığı gerekçesiyle ABD'nin tek taraflı kuvvet kullanımına maruz kalmıştır. Irak için de birçok teori ortaya atılmıştır. Bunlardan en dikkat çeken Fred Chernoff tarafından ifade edilen, ABD öncülüğünde Saddam rejiminin devrilmesi ve demokratik bir yönetim kurulmasıdır. Chernoff'a göre bu politikanın altında temelde 5 gerekçe yatmaktadır. Bunlar:

- 1- Saddam Hüseyin, terör örgütlerine hem maddi, hem de lojistik destek sağlamaktadır.
- 2- Saddam Hüseyin'in elinde ciddi miktarda kimyasal silah vardır ve nükleer silah yapımında önemli aşama kat etmiştir.
- 3- Irak'ta Saddam Hüseyin diktasına son verilerek demokrasinin yerleştirilmesi, Batı ile Irak ilişkilerini düzeltecektir.
- 4- ABD için diktatörlükle yönetilen bir devletin nerede, ne zaman, nasıl bir politika izleyeceği bilinemez bir durumdur, bu risk ortadan kaldırılmalıdır.
- 5- Irak'a bir müdahale olacaksa, bunu ABD tek taraflı olarak kendisi komuta etmelidir. BM çatısı altında yapılacak bir müdahale istenen sonucu vermeyebilir. (Chernoff, 2007:10)

ABD için 11 Eylül öncesi Irak özelindeki Ortadoğu politikası; petrolün güvenli bir şekilde ulaşımını için İsrail'in ve Basra Körfezi'nin güvenliğinin sağlanmasıdır. Ancak 11 Eylül sonrasında Bush, Ortadoğu'nun kitle imha silahlarının merkezi haline gelmesini ve terörün kaynağı olmasını engellemek isteyen yeni bir doktrin belirlemiştir: Bush Doktrini.

2.3.1. Bush Doktrini

Başkanın adıyla anılan Bush Doktrini, yeni Amerikan dış politik felsefesini ifade etmekte ve açık bir şekilde dünyayı Soğuk Savaş dönemindeki gibi ikili bir ayrıma tabi tutmaktaydı. Tüm ülkelere bir taraf tutması gerektiğini dikte ederek “Ya bizimle berabersiniz, ya da bizim karşımızda teröristlerle.” ifadesiyle açıkça belirtmiştir. Artık ‘Sovyet tehdidi’ retoriğinin yerini ‘terör tehdidi’ retoriği almıştır. (Gökbaş, 2009:3-4)

George W. Bush, 11 Eylül saldırılarının hemen arkasından yapmış olduğu konuşmada, dış politika ilkelerini gösteren Bush Doktrinini net bir şekilde ortaya koymuştur:

Emrimizdeki tüm kaynakları ve gerekli her türlü silahı kullanarak küresel terör şebekesini mahvedeceğiz. Teröristlerin mali kaynaklarını kurutacağız, birini diğerine düşürecekiz, onları bir yerden başka bir yere kaçacakları ve sığınacakları bir yer kalmayınca kadar süreceğiz, teröristlere yardım eden veya onları barındıran devletleri takip edeceğiz. Dünyanın neresinde olursa olsun devletlerin bir karar vermesi gerekir: bizimle misiniz yoksa teröristlerle mi? Bugünden itibaren teröristleri barındırmaya ve desteklemeye devam eden bir devlet, ABD tarafından düşman bir rejim olarak ele alınacaktır. (The White House, 2001)

2002 Eylül ayında Ulusal Savunma Stratejisi ile kamuoyuna açıklanan Bush Doktrini somut bir içerikle ortaya konmuştur. Doktrin ile “önleyici savaş” ve “önceden vuruş” politikaları ön plana çıkarılmıştır. Bu stratejinin temel amacı, rakibe ilk saldırı şansı vermeksizin, tehlikeyi ortadan kaldırmaktır. ABD, ulusal güvenliğini sağlamak için eskisi gibi sadece terör örgütleriyle mücadele etmeyecek, aksine haydut devletler olarak gördüğü terörü destekleyen devletler ve hükümetlerle de mücadele edilecektir. Washington yönetimi, kendi ulusal güvenliğinin tehlikeye girdiğini düşündüğü noktada herhangi bir uluslararası işbirliği aramaksızın, tek taraflı, olarak dünyanın neresinde olursa olsun harekete geçeceğini açıklamıştır. ABD’nin Afganistan müdahalesi ve Irak işgalini bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. (Arı, 2010:58-60)

Açıklanan Ulusal Güvenlik Stratejisi ile Bush, dünyaya ABD’nin dış politikada daha radikal kararlar alacağını sinyali vermiştir. Bush Doktrini olarak isimlendirilen yeni Amerikan dış politikasının en çarpıcı yönü; Soğuk Savaş döneminin baskın politikası olan “caydırıcılık ve çevreleme” politikalarının terk ediliyor olmasıdır. Bu politikalar ABD’nin 21. yüzyıl tehdit algılamalarını engelleme noktasında yetersiz kalmaktadır. Bu politikalar Sovyet tehdidine karşı geliştirilmiş olup, artık bu tehdidin ortadan kalkmasıyla beraber terkedilmeliydi. Geçmiş yüzyılın politikaları; herhangi bir merkezi ya da vatandaşı olmayan küresel teröre, kitle imha silahlarına sahip haydut devletlere karşı etkili olmamaktadır. Bu nedenle Bush Doktrini gibi önleyici savaş merkeze koyan bir politikaya ihtiyaç duyulmaktadır. (Özkan, 2003:264) Bu politika ile oluşturulacak yeni düzen; ABD’nin süper güç özelliklerini kullanarak tek kutuplu bir sistemin meydana gelmesiyle oluşturulmalıdır.

Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi’nde yer alan; “Düşman devletler; ABD’yi ve müttefiklerini kitle imha silahları ile tehdit eder hale gelmeden önce ABD, onları durdurabilmelidir.” ifadesi önem arz etmektedir. Bu ifade ile önleyici savaş ve önceden vuruş kavramı vurgulanarak dünya kamuoyuna açıklanmıştır. (Avcı, 2006:253) Önleyici savaş ve önceden vuruş stratejisinin temel mantığı, rakibin veya olası tehditlerin herhangi bir saldırısından daha önce ona müdahalede bulunmak ve saldırı kapasitesini yok etmektir. Buradaki amaç, karşı tarafa ilk saldırı şansını vermemektir. Uzun vadedeki bir amaç da rejim değişiklikleri yolu ile hedefteki devleti terörist devlet olmaktan uzaklaştırarak elindeki kitle imha silahlarından arındırılmasına yönelik bir süreci başlatılmasıdır. (Arı, 2010:60)

Bush yönetimine göre; kitle imha silahlarına sahip haydut devletlerin küresel terörizmi desteklemesi ile ABD için büyük bir risk ortaya çıkmaktadır. Bu noktada ortaya çıkan risk ne denli büyükse eylemsiz kalmanın sonuçları o kadar ağırdır. (Shuja, 2004:34) Doktrinin temelini oluşturan önleyici meşru müdafaa hakkında, tehdit eğer çok yakınsa tehditten önce savunma mekanizmasının harekete geçmesi gerekir. Öncelik savunmadır ve bu anlamda ilk saldırının yapılması elzemdir. ABD yönetimi kitle imha silahları çerçevesinde tehdidi tanımlamaktadır. Bu silahlara sahip olan devlet ya da terör örgütleri nerede, ne zaman ve ne şekilde kullanacağı bilinemeyeceğinden herhangi bir saldırı olmaksızın önleyici meşru müdafaa hakkına başvurarak kuvvet kullanabileceği savunulmaktadır. (Nagan ve Hamer, 2004:425)

Bush Doktrini ile ABD, kendisine düşman olarak ya da çıkarları için bir tehlike olarak algıladığı herhangi bir ülkeye karşı saldırıda bulunma yetkisini kendisinde görmüştür. Doktrinin Amerikan dış politikasında radikal değişiklik yaratmasının birincil nedeni Soğuk Savaş sonrasındaki on yıllık dönemde uyguladığı, kendisine saldırı olduğu takdirde müdahale etme stratejisini değiştirmesidir. Bundan sonraki süreçte ABD kendisine bir saldırı olmasını beklemeyecek, kendisini ve çıkarlarını tehlikede hissettiği her durumda müdahalede bulunabilecektir. Geçmiş Irak politikası ve ilişkileri göz önüne alındığında Irak potansiyel bir düşman olarak görülmeyebilir ancak; ABD'nin bu stratejisinin tüm dünyaya gösterilmesi için ideal bir hedeftir. Bush Doktrini şüphesiz olarak; tek hegemonik ve süper güç olarak kalan ABD'nin küresel ölçekteki ekonomik, siyasi ve askeri politikalarını tek taraflı olarak elinde tutmak istediğinin göstergesidir. (Çevik, 2005:217)

Önleyici savaş kavramı ile hangi ülkelerin hedef gösterildiği net olarak açıklanmamış olmakla beraber kitle imha silahlarını elinde bulunduran ülkeler işaret edilmiştir. Önleyici savaşın ilk olarak Afganistan'a karşı uygulanmış olduğunu görülmektedir. Sonrasında Irak Savaşı bunu takip etmiştir. ABD'nin Irak konusundaki kararlılığını sadece başkan Bush ile beraber başkan yardımcısı Dick Cheney'nin açıklamalarında da görülmektedir. Cheney, Saddam Hüseyin'i "kitle imha silahlarını elde etmeye çalışan ve bunları kullanmaya çalışan bir diktatör" olarak tanımlamıştır. Ayrıca Cheney, "21. Yüzyıl küresel dünyasında güvenliği sağlamanın tek yolunun bir an evvel harekete geçmek" olduğunu söylemiştir. (Özkan, 2003:264)

Bush Doktrinine göre Irak rejimine derhal müdahale edilmezse mevcut tehdit daha sonra önlenemez bir noktaya gelecektir. Hukuksal dayanağı açısından tartışmalı olan argümanlar dünya kamuoyu tarafından kabul edilmesi durumunda, sonraki süreçte diğer tehdit oluşturan devletler olarak görülen Kuzey Kore ve İran'a karşı da kullanılabilir. Bu anlamda kitle imha silahlarının varlığının kanıtlanması ve önleyici savaş kavramına hukuksal bir boyut kazandırılması ABD'nin olası diğer operasyonlarını için uluslararası bir onay verecektir. (Foster, 2003:77) Bu nedenle ABD, Irak operasyonu öncesi BM Güvenlik Konseyi'ne başvurmuş ve askeri gücün kullanılması için bir onay almaya çalışmıştır.

Afganistan operasyonu sonrasında ABD, Irak Operasyonu'nu gerçekleştirmek için İngiltere'nin desteğini alarak, meseleyi BM gündemine taşımıştır. Ancak ABD, BM Güvenlik Konseyi daimi üyelerinden İngiltere'nin haricinde destek görememiştir. Üstelik Avrupa Birliği, bu operasyona karşı olduğunu 2002 Ağustos'undaki AB Dışişleri Bakanları toplantısında ortak bir açıklamayla ifade etmiştir. (Ortega, 2002:5-6) Daha sonraki süreçte ülkelerin ulusal çıkarları daha baskın olduğundan AB üyelerinden İtalya, Danimarka ve Hollanda gibi bazı üyeler üstü örtülü şekilde ABD'ye destek vermiştir.

Joseph Nye tarafından Bush Doktrinine getirilen bir eleştiride; Bush yönetiminin dış politikadaki hegemonik ve tek kutuplu anlayışın dünya düzeni açısından yıkıcı sonuçlar doğuracağı ifade edilmiştir. Bush hükümetinin bu denli sorumsuzca ve agresif bir dış politika izlemesi uluslararası sistemi korumaya çalışan ABD'nin bizzat kendisinin bu sistem için bir tehlike olarak ortaya çıkacağı eleştirisini getirmiştir. (Nye, 2002)

2002 yılında yayınlanan ve Bush Doktrinin dayanağı olan Ulusal Güvenlik Stratejisi 2006 yılına kadar uygulanmıştır. 16 Mart 2006 tarihinde ilan edilen yeni ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi ile Bush Doktrini yenilenmiştir. Bir önceki belgeyle hemen hemen aynı konuları kapsayan yeni belgede, daha önceki dönemde hedef olarak saptanan konulara ne derece ulaşılabildiğinden bahsedilmiştir. Yeni belge ile eskisi arasındaki temel fark; 2002 belgesi tek taraflılığı savunurken, 2006 belgesi çok taraflılık çerçevesinde diplomasi kullanılarak küresel terör ile mücadeleyi benimsemesidir. Bu amaçla Amerikan karşıtlığını azaltmak için kamu diplomasisine ağırlık verilecektir. Ayrıca Müslüman liderlerle iletişimin artırılması gerektiği bir diğer önemli husus olarak vurgulanmıştır. (İsmayilov, 2014:34-36)

George Bush yönetimi tarafından geliştirilen Bush Doktrini ilk aşamasında idealist politikayı, içinden geldiği realist tabanlı politikalar ile desteklemiştir. Askeri güç ve tek taraflı kuvvet kullanımını ön planda tutarak başkanlığının ilk döneminde uygulamıştır. İkinci başkanlık döneminin ortalarından itibaren dış politikada diplomasiyi ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Uluslararası toplumda oluşan Amerikan aleyhtarlığını azaltmaya çalışmış olsa da başarılı olamamıştır. Bush Doktrini uygulanış şekli ve ortaya koyduğu hedefler açısından değerlendirildiğinde başarılı bir politika olamamıştır. Orta ve uzun vadede dönemin Amerikan yönetimini iktidardan uzaklaştırmış ve Amerikan çıkarlarına ne kadar hizmet ettiği tartışmalı bir hal almıştır.

2.4. YENİ – MUHAFAZAKÂRLARIN IRAK YAKLAŞIMI

Yeni-Muhafazakârlar ya da diğer adıyla Neo-Con hareketin felsefi temelleri Almanya'dan ABD'ye göç etmiş olan Yahudi kökenli sosyoloji profesörü Leo Strauss ve askeri stratejist olan akademisyen Albert Wholstetter tarafından atılmıştır. Her iki kurucu isim bu hareket için en uygun demokrasinin ABD'de olduğunu savunmuşlardır. (Fukuyama, 2006:32)

1950li yıllarda Irvin Kristol tarafından ve sonrasında Charles Krauthammer tarafından ön plana çıkarılan bu yaklaşım, akademik olarak Chicago Üniversitesi'nde kendine yer bulmuştur. Daha sonraki yıllarda American Enterprise Institute (AEI) gibi muhafazakâr bir görüşe sahip düşünce kuruluşu tarafından temsil edilmiştir. 1960lı ve 1970li yıllarda Demokratları destekleyen Yeni-Muhafazakârlar, o dönemdeki karşı kültürel devrim niteliğindeki liberal akımlar nedeniyle, Demokratları kontrol etmek amacıyla giriştikleri anti-komünist mücadelede başarısız olacaklarını anladıkları için Cumhuriyetçi başkan Ronald Reagan'a 1981 başkanlık seçimlerinde önemli destek vermişlerdir. Bu sayede Reagan hükümetinde Yeni-Muhafazakârlar örgütlenme imkânı bulmuştur. İçerisinde büyük bir ağırlığı olan Yahudi kökenli ABD vatandaşları vasıtasıyla Yeni-Muhafazakârlar hareket, İsrail ile sıkı ilişkiler kurulması arzusunda olmuşlardır. Ayrıca Yahudi lobisi vasıtasıyla İsrail'in muhafazakâr partisi Likud ile yakın durumdaydılar. (Johnson, 2007:267-268)

Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1990lı yıllarla beraber hareketin ön plana çıkan isimleri değişmiştir. Artık Paul Wolfowitz, Joshua Muravchik, Michael Novak, Robert

Kagan gibi yeni isimler tarafından Yeni-Muhafazakâr hareketi temsil ediliyordu. Bu yeni kuşağın temel görüşü, oluşturulacak yeni dünya sisteminin ABD sorumluluğunda gerçekleştirilmesi idi. ABD çıkarlarının korunması ve sorumluluğun gereklerinin yerine getirilmesi için askeri harcamaların arttırılması üzerinde yoğunlaşmışlardır. (Yanardağ, 2004:69-70) Condoleezza Rice, Lewis Libby ve Paul Wolfowitz'ın başını çektiği bu grup, 1990lı yılların ortalarından itibaren Clinton ve İsrail lideri Netanyahu'yu Irak'a karşı daha sert politikalar izlenmesi için çağrıda bulunuyorlardı. Saddam Hüseyin'e ve Irak'a karşı yapılan operasyonun kuşkusuz mimarı konumundadırlar. (Brzezinski, 2008:145)

Yeni-Muhafazakâr hareketin belirgin bazı özelliklerini incelediğimizde; öncelikle siyasi liberalizmin karşısında yer aldıklarını görmekteyiz. ABD'nin izlediği iç ve dış politikaların Amerikan toplumunun din ve aile yapısına zarar verdiğini savunmuşlardır. Bir diğer karşı çıktıkları nokta, dış politika alanında Doğu Blok'una karşı izlenen Çevreleme Politikasıdır. Bu politikanın ABD'nin elini zayıflattığını düşünmekte ve aksine ABD'nin savunma harcamalarını arttırarak daha sert politikalar izlemesi gerektiğini savunmuşlardır. Clinton dönemi Amerikan dış politikasının İran ve Irak'a karşı yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir. Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi'ni ortaya atarak Clinton'a baskı yapmışlardır. (Uzgel, 2013a:251)

1997 yılında kurulan ve 2000 yılında yayınlanan bir rapor ile ilk dönem George Bush politikalarının temellerini oluşturan “Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi” (PNAC) dış politikada izlenecek politikaların çerçevesini çizmiştir. Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi, Robert Kagan ve William Kristol'a ait bir projedir. PNAC, küresel düzeyde ABD liderliğini öngören bir esasa dayanmaktadır. 2001 yılında Amerikan Girişimci Enstitüsü tarafından 23 milyon dolarlık bir bütçe ile finanse edilmiştir. (Başyurt, 2008:46) PNAC'a göre, süregelen Amerikan hegemonyasının devam ettirilmesi ve diğer alternatiflerin önünün kesilmesi için uluslararası hukuka ve kuruluşlara bağlı kalmak son derece yanlıştır. (Başyurt, 2008:55) Yeni-Muhafazakârlar tarafından benimsenen Machievellist bakış açısı “amaca giden her yol mubahtır” burada da söz konusudur.

Yeni-Muhafazakârlar için milat 11 Eylül saldırıları olmuştur. İdeolojik tehdit olarak komünizmin yerini Radikal İslam almıştır. Yeni-Muhafazakârlara göre Radikal İslam'ın caydırılması veya yatıştırılması mümkün değildir. Komünizm ile mücadele

edildiğinden daha farklı unsurların kullanılması gereken bir tehdit olarak algılanmıştır. (Frum ve Perle, 2003:41)

1992 yılında Yeni-Muhafazakâr hareketin önde gelen isimleri Dick Cheney ve Paul Wolfowitz tarafından açıklanan ancak kamuoyu eleştirileri nedeniyle uygulanmayan Ulusal Güvenlik Stratejisi, 11 Eylül saldırıları sonrasında Bush Doktrini adı altında ivedilikle uygulamaya konulmuştur. Yeni-Muhafazakârlara göre küresel terörün sebebi baskıcı rejimler ve terör örgütlerini destekleyen hükümetlerdir. Çözüm ise özellikle Ortadoğu ülkeleri tarafından ihraç edilen küresel terörün mağlup edilmesi ve bölgedeki diktatörlerin devrilerek yerine demokratik rejimlerin gelmesidir. Bu sayede bölge halkları, terörizmden uzaklaştırılmış olacak ve çözümün sağlanması için barışçıl yollara yönelecektir. (Johnson, 2007:270-271)

2000 yılında Demokrat rakibi Al Gore'dan 600 bin oy almasına rağmen daha fazla eyalette seçimleri kazanan Cumhuriyetçi George Bush, Amerikan seçim sisteminin iki kademeli sistemi nedeniyle başkanlık koltuğuna oturmuştur. Oylar konusunda çıkan tartışmalar neticesinde mahkeme sonucunda Bush başkan seçilmiştir. Bu olay, muhalifler tarafından "Neo-Con Darbesi" olarak adlandırılmıştır. (Uzgel, 2013b:249) Bush başkan kampanyalarında Bill Clinton'un idealist politikalarını eleştirmiş ancak 11 Eylül saldırıları sonrasında idealist politikalar ile beraber ulusal çıkarlar ve askeri güç kavramlarının eklendiği Yeni-Muhafazakârların realist politikalarının sentezi bir politikayı tercih etmiştir. Özellikle Bush dönemi Amerikan dış politikasında Yeni-Muhafazakârların ağırlığı yadsınamaz. (Leffler, 2004:11-13)

11 Eylül sonrası gündeme sıklıkla gelen Yeni-Muhafazakâr hareket; Irak operasyonunun kötü gidişatı, binlerce Amerikan askerinin ölmesi ve 500 milyar dolardan fazla harcamanın başarısızlıkla sonuçlanması neticesinde Bush'un ikinci başkanlığı döneminde hızla gözden düşmeye başlamıştır. Yeni-Muhafazakârlar, başarısızlığı Bush'un başkanlığına bağlasa da savundukları ilkeler ve gerçekler arasındaki kopukluk başarısızlığın asıl sebebidir. Irak işgalinin ekonomik maliyetinin çok fazla olması ve ABD imajının zedelenmesi Yeni-Muhafazakârların yönetimden uzaklaştırılmasında belirleyici olan diğer unsurlardır.

Yeni-Muhafazakâr yaklaşım özellikle Irak'ta başarısızlıkla sona ermiştir. Bütçe ve dış ticaret açıkları rekor kırmıştır. Yeni-Muhafazakârların çok hızlı davrandığı

Afganistan ve Irak'ta istikrar bir türlü sağlanamamıştır. Çin ve Rusya, ABD'nin nüfuz alanı olarak bilinen bölgelerde etkinliklerini arttırmıştır. Kısacası, 2000lerin başında, Yeni-Muhafazakârların enerji bölgelerini kontrol ederek Amerikan hegemonyasını devam ettirme politikaları iflas etmiştir. Aksine hegemonya zayıflamış ve gevşemiştir. (Uzgel, 2013b:252)

Birçok kez bu gibi durumların üstesinden gelen ve yeniden güçlenen Yeni-Muhafazakârlar, 2008 seçimlerinde kendilerinin birer destekçisi olan Cumhuriyetçi aday John McCain'i destekleyerek yeniden etkin olmayı amaçlamışlardır. Ancak seçimleri kazanan Demokrat Parti adayı Barack Obama, Yeni-Muhafazakârların uzun bir süre daha yönetimden uzak kalmasına neden olmuştur. (Kurtbağ, 2001:18)

2.5. ABD'NİN 2003 IRAK MÜDAHALESİ

2.5.1. Irak Müdahalesine Giden Süreçte Ülkenin Yakın Geçmişi

2.5.1.1. Irak'ın Kuruluşu ve Tarihi

Mezopotamya topraklarında kurulan Irak devleti doğu medeniyetlerinin en eskilerinden biridir. M.S. 657 yılında Müslümanlar tarafından fethedilmiştir. Bu dönemde İslam Devleti'nin başkenti bugünkü Irak sınırlarında yer alan Kufa olmuştur. Hz Ali döneminde İslam topraklarına katılan Irak'ta günümüze kadar sayısız mezhepsel savaş yaşanmıştır. Bunlardan en önemlisi Hz. Ali ile Emeviler arasında yaşanan Sıffin Savaşı'dır. (Harris, 2000:48-51)

Sonraki dönemlerde Irak, uzun yıllar Emeviler ve Abbasilerin hâkimiyeti altında kalmıştır. Abbasiler Bağdat'ı kendilerine başkent yapmışlardır. Irak; 1055 yılında Selçuklu Devleti hâkimiyetine girerken, 1258 yılında yaşanan Moğol istilası neticesinde bu hâkimiyet son bulmuştur. Yine 1444 yılında başka bir medeniyet olan Akkoyunlar denetimine giren Irak'ta daha sonra Safeviler söz sahibi olmuştur. Safeviler, Irak başta olmak üzere bugünkü Azerbaycan, Türkmenistan ve Afganistan gibi topraklarda varlığını 18. yüzyılın ortalarına kadar sürdürmüştür. Safeviler böylelikle bir imparatorluk ortaya çıkarmış ve ilk liderleri olarak da kendilerine Şah İsmail'i seçmişlerdir. (Üstünel, 2015:15-16)

Irak, 1638 yılında Osmanlı Devleti hâkimiyetine girdikten sonra I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadarki dönemde Türklerin kontrolünde olmuştur. I. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle beraber 1920 yılında San Remo Konferansı'nda Osmanlı Devleti manda sistemine göre eyaletlere ayrılırken; İngiltere, Irak ve Filistin'in mandaterliğini almıştır. Böylece Basra, Musul ve Bağdat'ın birleştirilmesiyle yeni bir devlet ortaya çıkarılmıştır. (Cleveland, 2008:185) İngiltere, ilk aşamada Irak'ı bizzat kendi yönetmeyi düşünmüştür. Ancak Necef merkezli isyanların ortaya çıkması ve bu isyanlarla uğraşmak istemeyen İngiltere, Kral Faysal'ı Irak'ın başına getirmeye karar vermiştir. Böylece, hem Osmanlı Devleti sonrasında ortaya çıkan otorite boşluğu giderilmeye çalışılmış hem de halifelik makamına bir alternatif sunulmuştur. (Uluslan, 2009:240)

Irak siyasi tarihi açısından kırılma yaratan en önemli olay, 1963 yılında Baas Partisi mensupları ile ordudaki aşırı milliyetçi askerlerin ortak bir darbe girişiminde bulunmalarıdır. Darbe başarılı olurken, devletin önemli tüm kademelerine Baas üyeleri ve ordu kökenli isimler atanmıştır. Bu gelişmeden sonra Irak siyasi tarihinde darbeler dönemi başlamıştır. 1968 yılında Baas Hareketi bir darbe daha yapmıştır. Ancak bu dönemde Başbakanlık koltuğunda oturan Baas üyesi General Hasan El Bekir'in en önemli yardımcılarında biri olan Saddam Hüseyin konumunu korumuştur. (Çağ ve Eker, 2013:58-60) 1968 darbesi Irak'ın istikrarsız siyasetine bir son vermiştir. Ancak 35 yıl sürecek olan baskıcı otoriter bir rejimi ortaya çıkarmıştır. Askeri darbelerin sonuncusu olan 1979 darbesi ile rejimin öne çıkan isimlerinden Saddam Hüseyin, Cumhurbaşkanı Hasan El Bekir'i devirmeyi başarmış ve tek siyasi otorite olarak ortaya çıkmıştır. (Cleveland, 2008:452)

Baas Partisi'nin iktidara geldiği tarihten sonra Irak iç politikasında baskıcı rejim neticesinde dalgalanma yaşanmamıştır ancak; dış politikada durum bunun tam tersi olmuştur. 1968 yılından itibaren Sovyetler Birliği ile dirsek temasında olan Baas rejimi, daha sonraki yıllarda petrolün çıkarılmasında daha yeni teknolojilere ve daha yeni pazarlara ihtiyaç duyması nedeniyle Batı'dan soyutlanmış haline son vermeye başlamıştır. Irak'ın bu ihtiyaçlarını giderebilmesi için ABD başta olmak üzere Batılı ülkelere yönelmesi gerekmektedir. Bu gelişmeler ışığında Irak, yıllar içerisinde SSCB'ye olan bağımlılığını azaltmıştır. SSCB ise bölgede müttefik olarak Irak yerine İran'a yaklaşmaya başlamıştır. Gerçekleşecek Irak-İran Savaşı'nda; ABD Irak'ı desteklerken, SSCB ise İran'ı destekleyecektir. ABD'nin Irak'a bu savaş boyunca yapmış olduğu askeri

ve ekonomik yardımlar neticesinde Irak, ABD için önemli bir müttefik olarak ortaya çıkacaktır. (Harris, 2000:49-52)

2.5.1.2. Irak-İran Savaşı (1980-1988)

Irak ile İran arasında sonucu savaş ile neticelenen sürecin birden çok faktörü olmakla beraber en önemli anlaşmazlık noktası 1975 yılında imzalanan Cezayir Antlaşması'ndan Saddam Hüseyin'in memnun olmamasıdır. Irak açısından diğer bir rahatsızlık duyulan mesele; 1979 yılında İran'da gerçekleşen İslam Devrimi'nin kendi rejimi açısından tehlike yarattığını düşünüyor olmasıdır. Savaşın arkasında yatan başka sebepler de mevcuttur. Mısır, 1978 yılında 12 gün gizli bir şekilde süren müzakereler neticesinde ABD ile Camp David Antlaşması'nı imzalamış ve İsrail'i tanımıştır. Mısır bu tarih itibariyle Arap dünyasından dışlanmış. Ortaya çıkan liderlik boşluğunu hem Irak hem de İran doldurmak istemiştir. Bu bağlamda iki devlet arasındaki mücadele, bir anlamda bölge liderliği mücadelesiydi. (Arafat, 2009:254)

İran'da gerçekleşen devrim ile Necef, Kerbela ve Bağdat gibi Şii nüfusunun yoğun olarak bulunduğu kentlerde zaman zaman meydana gelen ayaklanmalar Irak rejimi açısından büyük bir tehdit olarak algılanmıştır. İki ülkenin ilişkilerindeki en önemli kırılma; Irak Şiiilerinin önde gelen isimlerinden Ayetullah Muhammed Bekir As Sadr'ın idam edilmesi olmuştur. İdam sonrası Ayetullah'ın kız kardeşi tutuklanmış, cezaevinde kötü muamelelere maruz kalmış ve ölmüştür. Tüm bu gelişmeler İran ile Irak arasında olan ilişkilerin tamamen kopması ile sonuçlanmıştır. (Gündoğan, 2011:93-99) Her iki ülke de karşısındaki mevcut rejimi devirmek istediğinden 22 Eylül 1980 sabahında savaşın başlaması kaçınılmaz olmuştur. Saddam, elindeki cephane ve askeri gücü dikkate aldığı için zaferden son derece emindi. Fakat dikkate almadığı birden çok faktör vardı.

Bu tarihte ABD'nin savaşa ilk resmi müdahalesi; Irak kuvvetlerinin önemli bir petrol limanı olan Hürrem şehrini alması ve ardından bölgede zehirli gaz kullanması neticesinde olmuştur. Dönemin ABD başkanı Ronald Reagan gelişmeleri daha yakından takip etmesi için 1983 yılında Donald Rumsfeld'i Irak özel elçisi olarak görevlendirmiştir. Bu görevlendirme; 1967 Arap-İsrail savaşından beri ikili devlet ilişkileri açısından en yakın olunan nokta olmuştur. 1980li yıllarda ABD için "Ortadoğu'nun Şeytanı" unvanı Saddam Hüseyin'e aitti. Irak-İran arasındaki savaş ile

İslami Radikalizmin ve Amerikan düşmanlığının merkezi haline gelen İran rejimi ABD'nin gözünde Saddam Hüseyin'in yerini almıştır. (Cleveland, 2008:463)

Savaşın 8 yıl gibi uzun sayılabilecek bir dönem devam etmesinde İran'ın sahip olduğu avantajların etkisi olmuştur. Öncelikle İran rakibinden 3 kat fazla nüfusa sahipti. Savaştan kısa süre sonra İran bu nüfus gücünü devreye sokarak ekonomik gelişmesini devam ettirebilmiştir. İran'da toplumsal olayların gerçekleşeceği beklentisinin boşa çıkması ve Humeyni'ye İran halkının sırtını dönmemesi bir diğer önemli etken olmuştur. (Armaoğlu, 2007:749-752)

1980 tarihinden 1988 yılına kadarki dönemde her iki ülke karşılıklı olarak şiddetli misillemelerde bulunmuştur. Savaşta bir kazanan çıkmamakla beraber her iki ülkenin de kaybettiğini aşikârdır. BMGK'nin 1988 yılı 598 Sayılı Kararı gereğince savaş durumu sona ermiştir. Bu karara göre savaş sona erecek ve sınırlar savaş öncesi duruma geri dönecektir. (Galbraith, 2007:27-29)

2.5.1.3. Kuveyt'in Irak Tarafından İşgali ve Körfez Savaşı (1990-1991)

Irak ile Kuveyt arasındaki ihtilaflar Saddam Hüseyin öncesi döneme dayanmaktadır. Irak için Kuveyt, kendi topraklarında İngiltere tarafından kurulmuş bir devlettir. Irak için İngiltere'nin yapmış olduğu tarihsel hatanın düzeltilmesi ve Kuveyt gibi yapay bir devletin ortadan kaldırılarak Irak topraklarına bağlanması gerekmektedir. (Baram, 1993:5-8) Savaşın ardında başka sebepler de vardı. İran Savaşı boyunca Saddam, Kuveyt'ten milyonlarca dolar borç almıştır. Şimdi ise bu borcu ödemesi mümkün değildir. Saddam, savaş sonrasında tüm Sünniler için Şiiler ile yani İran'la savaştığını söyleyerek Kuveyt'ten borcun silinmesini talep etmiştir. Bunu kabul etmeyen Kuveyt ise kendisini 2 Ağustos 1990 tarihinde ilhak edilmiş olarak bulmuştur. Bununla da yetinmeyen Saddam, Kuveyt'i Irak'ın 19. Vilayeti olarak ilan etmiştir. (Öztürk, 2010:3)

Kuveyt'in bu şekilde ilhakı bölge ülkelerinden Suudi Arabistan'ı tedirgin etmiştir. ABD ile sıkı müttefik olan Suudiler, yardım talebinde bulunmuştur. Ayrıca; Basra Körfezi'nin önemli bir petrol rezervine sahip Kuveyt'in bu şekilde kaybedilmesi, ABD ve Batılı devletlerin bölgesel çıkarlarını tehlikeye sokmuştur. Bu gelişmeler ışığında Çöl Kalkanı ismi verilen bir operasyon dâhilinde 200 bin Amerikan askeri Suudi Arabistan

topraklarına yerleşmiştir. Bunun yanı sıra BMGK Irak rejimine karşı uluslararası bir koalisyon kurmuştur. (Cleveland, 2008:527)

BMGK, 1990 yılının Kasım ayında 678 sayılı kararı kabul etmiş ve Irak'a 15 Ocak 1991 tarihine kadar mühlet vermiştir. BM ve Irak arasında yapılan görüşmelerden bir sonuç alınamayınca Amerikan Kongresi, başkana Irak ile ilgili her türlü yetkiyi veren bir karar almıştır. Bu karar ışığında başkan George H. Bush, Çöl Fırtınası Operasyonu adı verilen hava harekâtını başlatmıştır. Ardından da kara harekâtına geçilmiştir. (Arı, 2004:448-452) Saddam rejimine ağır darbe vuran ABD ve koalisyon güçleri, Irak'ın parçalanması ve Irak Şiiilerinin güçlenerek İran'ın bu operasyondan avantajlı çıkması ihtimali üzerine operasyona 27 Şubat 1991 tarihinde operasyona son verilmiştir. BMGK'nin 687 sayılı kararı ile Kuveyt'in mutlak egemenliği uluslararası bir statüye kazandırılmıştır. (Arı, 2004:525)

Saddam'ın yapmış olduğu politik tahminde ABD'nin Kuveyt işgaline ses çıkarmayacağı öngörülmüştür. Ancak Kuveyt, ABD için vazgeçilemeyecek kadar önemliydi ve bölgede ABD güçlü bir aktör istemiyordu. Saddam'ın bir diğer yanlış hesaplaması Arap devletlerinin kendisine yardım edeceği ve SSCB'nin böyle bir askeri müdahaleye izin vermeyeceği olmuştur. Fakat ne Araplar ne de SSCB, ABD ve koalisyon güçlerini durduramamıştır. Körfez Savaşı, Irak rejim güçlerinin 28 Şubat 1991 tarihinde Kuveyt topraklarından çekilmesi ile sona ermiştir. (Öztürk, 2010:7)

ABD'nin, Saddam rejimine Körfez Savaşı'nı kazanmasına rağmen neden son vermediğinden bahsetmek gerekirse; durumun o günkü konjonktüre bağlı olarak geliştiği görülmektedir. İlk olarak ABD, Vietnam Savaşı'nda olduğu gibi, içinden çıkamayacağı bir savaşa girmek istememiştir. Yeni bir sendrom oluşmasının aksine, savaşın kazanıldığının ilanı Amerikan çıkarları ile daha uyumlu olmuştur. Ayrıca bu savaş ile ABD, bölge politikalarının belirlenmesi noktasında daha etkin bir pozisyon almıştır. İkinci olarak, İran'a karşı desteklenip kuvvetlendirilen Irak'ın askeri unsurları yok edilerek tehdit olma potansiyeli ortadan kaldırılmıştır. Körfez Savaşı ile Saddam Hüseyin rejiminin sona erdirilmesi durumunda, İran ve Şii unsurların Ortadoğu bölgesinde ABD çıkarlarının aleyhinde daha büyük tehdit arz edeceği düşünüldüğünden Saddam rejiminin devrilmemiştir. (Uslu, 1999:197-198)

2.5.1.4. Körfez Savaşı Sonrası ABD-İrak İlişkileri

Körfez Savaşı sonrasında bölgedeki silahlanma hızı artmıştır. Silahlanma hızının bu denli artış göstermesine karşın bölgenin silahsızlandırılması gibi öneriler gelmiş olsa da ABD ve Batı dünyası tarafından pek kabul görmemiştir. Dünyadaki silah ticaretinin bu ülkelerin elinde olması silahsızlanmanın önündeki en önemli engeldir. Kuveyt krizi sonrasında olumlu addedebileceğimiz olaylar da olmuştur. İsrail-Filistin meselesinin barış çerçevesinde çözümüne yönelik adımlar atılmıştır ancak sonuç alınamamıştır. SSCB'nin dağılmasının bu döneme denk gelmesi, ABD'nin bölgede aktif rol üstlenme iştahını arttırmıştır. Körfez Savaşı sonrası başkan Bush; Ortadoğu petrollerinin ancak dost ülkelerin elinde olabileceğini, yani ABD olmaksızın Ortadoğu'da petrol üretiminin olamayacağını açık bir şekilde ifade etmiştir. (Arı, 2004:572-580)

Kuveyt Krizi, kuşkusuz hem bölge ülkelerini hem de dünya siyasetini derinden etkilemiştir. Ancak bu krizden en fazla olumsuz etkilenenler Irak halkı olmuştur. Bu kriz ile dünya siyasetinde yalnız kaldığını acı bir tecrübe ile öğrenmiştir. Savaş sonrasında 11 yıl sürecek olan uluslararası ambargo altında yaşamaya zorlanmışlardır. Kendi ülke sınırları içindeki belirli bölgelerde uçuş yasaklarının getirilmesi, yurt dışı finansal kaynakların dondurulması ve uygulanan ekonomik ambargo Irak'ın elini kolunu bağlamıştır. Tüm bunların sebebi, tartışmasız Saddam Hüseyin'in koltuk hırsıdır. (Oran, 1998:25-29)

Tecrübe edilen bu darboğaza rağmen yaşananlardan ders çıkarmayan Saddam Hüseyin silahlanmaya daha çok önem vermeye başlamıştır. Saddam'ın bu faaliyetleri ABD tarafından gözden kaçmamıştır. BM'nin silahlanma kontrolüne yanaşmayan Irak'a 1998 yılında ABD, Çöl Tilkisi Harekâtını gerçekleştirmiştir. Böylece son on yılında ABD, Irak'a doğrudan ikinci kez müdahale etmiştir. Bu müdahale ile BMGK'de çeşitli tartışmalar yaşanmıştır. Daimi üyelerden ABD ve İngiltere ambargoların devam etmesini arzularken, diğer daimi üyeler Rusya, Fransa ve Çin ambargoların kaldırılmasından yana oy kullanmıştır. (Öztürk, 2010:10-13)

Saddam Hüseyin özelinde Irak'ın kaderini belirleyecek en önemli dönüm noktası 11 Eylül 2001 terör saldırıları olmuştur. ABD için terörizm ile mücadelede en çok tehlikeyi barındıran ülkeler kitle imha silahlarına sahip olanlardı. Irak için tehlike; İran Savaşı'nda İran ordusunun kendi topraklarındaki Halepçe'yi kontrol etmesi sonucunda

kendi halkının da içerisinde olduğu 5 bin kişinin ölmesine kimyasal silahlar ile neden olmuştur. Bu noktada başkan Bush tarafından “şer eksen” ülkelerinin merkezinde Irak bulunuyordu. Bush yönetimi, Irak’ı Körfez Savaşı’ndan beri nükleer ve kitle imha silahları üretmeye çalışmakla suçlamıştır. Bush’un Temsilciler Meclisi’nden ve Senato’dan Irak’a askeri operasyon için izin alması çok da uzun sürmemiştir. (Best, 2012:565)

1997 yılından beri BM silah denetleme müfettişleri tarafından inceleme yapılmasına izin vermeyen Irak için başkan Bush, 2002 yılında BMGK’de yapmış olduğu konuşmada ilk suçlamasını ortaya koymuştur. Fakat Fransa ve Almanya’nın desteğini alamayan ABD, BMGK’dan olumlu bir karar çıkaramamıştır. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell tarafından BMGK oturumunda ortaya konan kitle imha silahlarının üretimine yönelik delillerin sahte olduğu yıllar sonra ortaya çıkacaktır. 17 Mart 2003 tarihinde Bush, Saddam Hüseyin ve iki oğlunun ülkeyi terk etmesini istemiştir. Saddam Hüseyin, ABD’nin bu isteğini yerine getirmeyince Amerikan ordusu Irak’ı resmen işgal etmiştir. (Best, 2012:565-566)

2.5.2. ABD’nin 2003 Irak Müdahalesi ve Sonuçları

2.5.2.1. Irak Müdahalesinin Nedenleri

Irak’ta Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesi Körfez Savaşı’ndan itibaren ABD dış politikasında tartışılan bir meseleydi. Yeni-Muhafazakârların George W. Bush’un başkanlığı ile beraber iktidarda söz sahibi olması, Saddam’ın devrilmesini ABD’nin öncelikli hedefi haline getirmiştir. İktidara gelen yönetimin sert dış politik tercihleri Saddam’ın devrilmesini kaçınılmaz hale getirmiştir.

ABD, bir anlamda Körfez Savaşı’nda yarım bıraktığı işi bu kez tamamlamak istemiştir. ABD’nin dünya kamuoyunun desteğini aldığı ve yüzbinlerce askerinin bölgede konuşlu olduğu böyle bir dönemde bu fırsatı neden kullanmadığı siyasi tarihte hala tartışmalı bir konudur. Kuveyt’in Irak tarafından işgali ve ABD ile uluslararası koalisyon güçlerinin meseleye müdahalesi neticesinde geri çekilen Saddam Hüseyin, kendisine karşı ABD tarafından desteklenen Kürt ve Şiilerin başkaldırılarını sert bir şekilde bastırmıştır. (Özkan, 2003:1)

Bush yönetiminin gözünde Saddam Hüseyin sert ve güçlü bir liderdi. Saddam Hüseyin sadece söylemleriyle değil ayrıca sahip olduğu askeri potansiyel açısından ABD ulusal çıkarlarını ve güvenliğini tehdit ediyordu. ABD için Saddam Hüseyin tartışılmaz bir tehditken, bazı Avrupalı müttefikleri için sorunlu olmasının yanında akıllıca bir ortak durumdaydı. Avrupalı bu ülkeler için havuç-sopa yöntemiyle Saddam Hüseyin'in dizginlenerek kendi politikaları doğrultusunda hareket ettirilebileceğine inanıyorlardı. (www.nytimes.com, 2003)

ABD'nin sahip olduğu süper güce başka ülkelerin yetişmesine izin verilemezdi. Bu hedefin esasen 11 Eylül saldırıları ile hiçbir alakası bulunmamaktadır. Bu durumun önleyici savaş kavramı ile hareket edildiği düşünüldüğünde Amerikan emperyalizminin bir yansıması olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber elde ettiği avantajı ve gücü daimi hale getirme çabasıdır. Meydana gelecek yeni uluslararası sistemde tartışmalı üç temel nokta vardır; enerji kaynaklarını kontrol etmek, dünya pazarına hâkim olmak ve özelleştirmeler ve diğer liberal adımlar ile tüketici kaynaklarında söz sahibi olmak.

ABD'nin Irak'a özgürlük ve demokrasi getireceği vaadi Noam Chomsky'ye göre içi boş bir balondur. Amerikan yönetiminin Saddam'ın devrilmesinden sonraki aşamada gerçek niyetinin Irak'ın demokrasinin kenarından bile geçmesini sağlamayacaktır. Mevcut iktidar değişikliğinde çoğunluk nüfusu Şiiilerden oluşan bir Irak'ta söz sahibi bu kesim olacaktır. Şiiilerin olası iktidarında ise Irak'ın İran'a yaklaşmaması mümkün değildir. Bu da ABD'nin isteyeceği son şeylerden biridir. (Chomsky, 2003:61)

Chomsky'nin bir diğer analizine göre, Irak'ın dünya piyasalarında haddinden fazla petrol üretimi bulunmaktadır. Bu anlamda Irak petrolünün ABD lehine piyasalardan uzak tutulması gerekmektedir. ABD, petrol fiyatlarının ne düşük ne de yüksek olmasını istemektedir. Petroldeki fiyat artışı Amerikalı imalatçılara zarar vereceğinden engellenmelidir. Keza aynı şekilde petrol fiyatlarındaki düşüş çoğunluğu Amerikan kökenli olan enerji üreticilerine zarar vereceğinden yine müdahale edilmelidir. Bu nedenle Irak petrolü üzerinde bir denetim sağlanması durumunda, dünya piyasalarındaki petrol miktarı ABD çıkarları doğrultusunda yönlendirilebilecektir. (Chomsky, 2003:105)

Irak Savaşı'nın ardındaki nedenlere değinen bir diğeri isim Peter Custers'a göre, gerçek nedenler tamamen ekonomidir. Silah ve savaş ticaretini elinde tutan en güçlü ülke konumundaki ABD'nin üretim ve ihracat açısından böyle bir savaşa ihtiyacı vardır. Bu durum ABD ekonomisi içindeki 'iş döngüsü' olarak adlandırılabilir. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan itibaren silah ticareti Amerikan ekonomisinin omurgası olmuştur. Irak Savaşı ile ABD, yeni Amerikan silahlarını tanıtmaya fırsatı bulacak ve pazardaki konumunu güçlendirerek devam ettirecektir. Savaşın olası bir durumda kısa sürede bitmesine karşın, ABD yeni silah siparişleri alarak yoluna devam edebilecektir. (Özkan, 2003:343-344)

Irak Savaşı hakkındaki bir diğeri yaklaşıma göre, küresel terörizm ile mücadelenin Irak'a müdahaleye devşirilmesinde iki yönelim bulunmaktadır. Birincisi, ABD'nin Afganistan'ı işgali ile eski Sovyet bölgesi olan bugünkü Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan gibi ülkelerde askeri üsler elde etme fırsatı bulmuştur. İkinci olarak 2001 yılı beraber ABD, Batı ve Güney Asya komutanlığını doğrudan Merkez Komutanlığı'na bağlamıştır. Bu adımın açıklaması, petrol akışından sorumlu kadronun yetki alanına Afganistan'dan Çin Denizi'ne kadar uzanan bölgenin kontrolünün de verilmiş olmasıdır. Tüm bunlardan bağımsız olarak ABD Irak'ı işgal ederek üç önemli avantaj sağlayacaktır.

- 1- Irak gibi büyük bir petrol rezervini kontrol ederek OPEC'i kendi amaçları doğrultusunda kullanacaktır. Bu sayede kendisinin petrol ve doğal gaz konusunda Rusya'ya olan bağımlılığını azaltacaktır.
- 2- Petrol fiyatları ile oynayarak Rusya'nın petrol gelirlerini kontrol edebilecek ve bu yolla rakibinin ekonomik dinamiklerini denetleyebilecektir.
- 3- Ufak bir ihtimal dâhilinde bile olsa, olası bir durumda Suudi petrollerine el koyabilecek bir pozisyona sahip olacaktır. Tüm bu avantajların kullanılması ile ABD, Ortadoğu'daki enerji kaynaklarının kontrolünde öncelikli pozisyona sahip olacaktır. (Whitaker, 2003)

Tüm bu açıklamalar ışığında ABD'nin Irak Savaşı, askeri ve siyasi egemenliğinin pekiştirilmesinden başka bir şey değildir. Bu nedenle, Irak petrollerinin kontrol edilmesi ile kendisinin potansiyel rakipleri olarak gördüğü Rusya, Çin, Japonya ve Avrupa'yı bu bölgeden uzak tutmuş olacaktır. Bu sayede ABD, muazzam bir maddi ödül elde edecek ve dünyadaki en önemli stratejik güç kaynaklarından birinin kontrolünü sağlayacaktır.

2.5.2.2. Askeri Harekât

“Irak’a Özgürlük Operasyonu” (*Iraqi Freedom Operation*) kod adıyla bilinen Amerikan-İngiliz askeri müdahalesi 20 Mart 2003 sabahında başlamıştır. ABD, yaklaşık 200 bin askeri ile Irak’a girmiştir. Bunun karşılığında Irak’ın 435 bin askeri mevcuttu. ABD’nin 429 tankına karşılık, Irak’ın 2600 tankı bulunuyordu. ABD 500 savaş uçağına sahipken, Irak’ın elinde 300 savaş uçağı vardı. Tartışmasız ABD’nin askeri teknolojisi Irak’tan kat ve kat fazlaydı. Ancak Irak’ın silahlanmada göstermiş olduğu kararlılık ve elindeki mevcut askeri güç uzun sürecek bir savaşı işaret ediyordu. Bu esnada BMGK’de uzun süre ABD’ye karşı gelen Fransa, Almanya, Rusya ve Çin; operasyonun başlamasıyla beraber sadece saldırıların bir an evvel durdurulması çağrısını yapmakla yetinmişlerdir. Belçika, saldırı ile beraber ABD’nin hukuktan uzaklaştığını ifade ederken; Fransa, saldırının geri dönülmez sonuçlar doğuracağını ve insani bir felaket yaşanmadan saldırılara son verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Rusya devlet başkanı Putin ise operasyonun büyük bir siyasi hata olduğunu söylemekle yetinmiştir. (Arı, 2004:59)

Bush yönetimi, o günkü siyasi konjonktürü değerlendirdiğinde Irak ve Afganistan savaşlarını özellikle iç siyasette gücünü pekiştirmek için de kullanmıştır. Ne var ki; Irak Savaşı’nın uzaması ve beklenen sonuçların bir türlü alınamaması Amerikan kamuoyunda Bush yönetimine olan güveni azaltacaktır. İzlenen dış politikanın faturası ise yönetimdeki Yeni-Muhafazakâr destekli isimlere kesilecektir. (Goldstein ve Pevehouse, 2013:144-145)

Saddam Hüseyin, işgal karşısında çok fazla direnememiştir. 2003 Mayıs’ında başlamasından yaklaşık 2 ay sonra “Görev Tamamlanmıştır” koduyla operasyonun ABD için askeri boyutu bitmiştir. Bundan sonra yapılacak olan, güvenliğin yeniden tesis edilmesidir. Nisan 2003’te Saddam’ın iktidarı terk ederek kaçak hayatı yaşamaya başlaması Irak siyasi ve toplumsal hayatında tüm dengeleri bozmuştur. Bu tarihten hemen sonra Geçici Koalisyon Kurulu adında bir yönetim oluşturulmuştur. Kurulun şefliğini yapan Paul Bremer, Irak ekonomisinin bir an önce toparlanması için hızlı şekilde bir program hazırlamıştır. Öncelikle Irak’ta faaliyet gösteren 48 kamu kurumu acilen özelleştirilmiştir. Yine alınan bir diğer ivedi karar; uluslararası şirketlerin Irak’ta istedikleri sektörde istedikleri biçimde yatırım yapmalarını sağlamak olmuştur. Bu sayede Irak ekonomisinin tüm zenginlikleri sıkıntısız bir şekilde ülke dışına çıkarılabilecekti.

2004 yılına kadar göreve devam eden kurul, bu tarihten sonra tüm yetkilerini ve Başbakanlık makamını seküler bir Şii olan Iyad Allavi'nin üstlendiği hükümete devretmiştir. (Okur, 2008:168-172)

Irak halkı ve ordusunun işgal karşısında bu denli sessiz kalmasında ve Saddam Hüseyin'i yalnız bırakmasında Halepçe'de yaşananların, Şii ayaklanmalarının kanlı bir şekilde bastırılmasının ve dikta ile ülkeyi yıllarca yönetmesinin payı büyüktür. (Usta, 2009:45-55) ABD'nin İngiltere ile yapmış olduğu operasyonun gerekçelerinin dayanaksız olduğu 2001-2009 yıllarına ilişkin hazırlanan Chilcot Raporu'nda tespit edilmiştir. 2003 yılına ilişkin Saddam rejiminin kitle imha silahlarına sahip olmadığı belirlenmiştir. Irak'a yönelik askeri harekâtın yanlış olduğu ve yine Irak'a daha barışçıl yöntemler kullanılarak da müdahale edilebileceği rapor edilmiştir. (Chilcot, 2016:21-22)

ABD tarafından kitle imha silahlarının yanı sıra Irak'ın özgürleştirilmesi ilkesi altında insan hakları ihlallerinin sonlandırılması, demokratik toplum ilkelerinin yerleştirilmesi gibi amaçlar ortaya konulmuştur. Irak'tan önce başka birçok devletten bahsedilebilirdi. Kaldı ki, operasyon esnasında 250 bin Iraklı hayatını kaybetmiştir. İnsan hakları ihlallerinin sonlandırılması hedeflenirken, Ebu Gureyb hapishanesinde yaşananların dünya kamuoyuna yansımaları ABD'nin Irak'ta aslında çok başka sebeplerle bulunduğunu ortaya koymuştur. (Arı, 2004:58)

13 Aralık 2003 tarihinde doğduğu şehir olan Tikrit yakınlarında bir sığınakta yakalanan Saddam Hüseyin, Irak hükümeti tarafından kurulan Savaş Suçları Mahkemesince Irak yasalarına göre yargılanmıştır. İki yıl kadar süren yargılamanın neticesinde idama mahkûm edilen Saddam Hüseyin'in infazı 30 Aralık 2006 tarihinde gerçekleşmiştir. (www.sabah.com, 2006) Netice itibarıyla Irak'ın Özgürleştirilmesi adı altında Irak işgal edilmiş, Saddam Hüseyin rejimi devrilmiş, Irak ekonomisi ve petrol rezervleri ABD politikaları doğrultusunda kontrol altına alınmıştır. Irak'ın işgali neoliberal projenin bir ayağı olarak tamamlanmıştır.

2.5.2.3. Irak Savaşı'nın Sonuçları

ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgal etmesinin temel sonucu Irak halkının büyük acılar yaşaması ve ABD'nin Irak'a girerek, bu savaşı kaybettiği gerçeğidir. Irak kaybetmiştir; çünkü Irak halkı toplumsal yapı olarak büyük zarar almıştır. İşgalin sürdüğü yıllar boyunca siyasi bir istikrar sağlanamamış olup, çatışmalar nedeniyle binlerce Iraklı yaşamını yitirmiştir. Irak işgali neticesinde fiili olarak 3'e bölünen Irak halkı, mezhepsel ve ırksal çatışmalarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. ABD'nin ise bu savaşta kazandığı tek şey Saddam Hüseyin'in iktidardan devrilmesi olmuştur. Bu başarının dışında, ABD Irak'ta müdahale ettiği hemen hemen her alanda başarısız olduğunu söylemek mümkündür. (Ünsal, 2013:24)

ABD Savunma Bakanlığı Pentagon tarafından "Savaşın Maliyeti" başlıklı raporda 2003 yılında Irak'ın işgaliyle başlayan süreç boyunca 2018 yılına kadar 822 milyar dolar Amerikan bütçesinden ödenmiştir. İlk olarak 2001 yılında Afganistan'da Taliban rejiminin devrilmesi için başlatılan süreç ve Ortadoğu'da terörle mücadele kapsamında yapılan tüm askeri operasyonların ABD ekonomisine maliyeti 1,5 trilyon dolar olmuştur. Raporda, askeri operasyonlarla beraber diğer harcamalar da düşünüldüğünde bu rakam 5,7 trilyon dolar gibi bir rakama ulaşmaktadır. (www.aa.com, 2018)

Başkan Obama'nın seçim kampanyasında vaat olarak verdiği Amerikan askerlerinin Irak'tan tamamen çekilmesi 2011 yılında gerçekleşmiştir. Son Amerikan askerinin Irak topraklarından ayrılmasının ardından geriye ağır bir bilanço kalmıştır. 9 yıl süren işgal boyunca hiçbir kitle imha silahına rastlanamamıştır. İşgalle beraber 4500 Amerikan askerinin yanı sıra yüzbinlerce Iraklı hayatını kaybetmiştir. İntihar saldırıları, işkenceler ve tecavüz vakalarının olağan şekilde yaşanmasının zemini hazırlanmıştır. Bir milyona yakın kadın eşlerini kaybetmiş ve yine milyonlarca insan yaşadıkları yerleri terk ederek mülteci konumuna düşmüştür. İşgalin Amerikan ekonomisi için maliyeti 1 trilyon dolar kadardır. Irak için ise herhangi bir ekonomik hesaplamanın yapılması mümkün değildir. (www.bbc.com, 2011)

2002 yılında 'salak bir savaşa' karşı olduğunu söyleyen Obama'ya hala aynı şekilde düşünüp düşünmediği bir gazeteci tarafından sorulmuş ve "Irak'a girme kararını tarih yargılayacak" cevabını vermiştir. (www.milliyet.com, 2011) Başkan Obama, Irak'tan tüm mevcut Amerikan askerlerini çekerken şu sözleri söylemiştir:

Amerikan ordusunun tarihteki en sıra dışı bölümlerinden birinin sonuna gelindi. Irak'ın geleceği kendi halkının ellerinde olacak. Amerika'nın Irak Savaşı bitti. Askerlerimizin Irak'ta yaptığı mücadeleler, ölümler, kan akması ve inşa, eğitim bizi başarı anına götürdü. Tabii ki Irak mükemmel bir yer değil. Ancak geride egemen, istikrarlı ve seçilmiş bir hükümeti bulunan Irak bırakıyoruz. (The White House, 2011)

ABD için işgal sonrasında Irak'ta işleri yerine koymak pek mümkün olmamıştır. Merkezi otoritenin bir türlü sağlanamamasında özellikle Şii kökenli gruplar tarafından yapılan saldırılar etkili olmuştur. Saddam Hüseyin devrilmiştir. Ancak, ABD henüz başkent Bağdat'ı dahi kontrolüne alamamıştır. Tüm bunların ışığında savaştan bir yıl sonra 2004'te ABD Irak'tan çekilmenin yollarını aramaya başlamıştır. İşgalin bir diğer önemli sonucu ise; ABD dünya kamuoyunda işkenceci ve hukuku hiçe sayan bir devlet olarak algılanmıştır. Ebu Gureyb cezaevinden yansıyan işkence görüntüleri ABD'nin imajını iyice eritmiş ve bölgede var olan Amerikan düşmanlığını körüklemiştir. ABD açısından insanlık dışı uygulamalar sadece Irak'a özgü değildir. 11 Eylül'ün hemen sonrasında açılan Guantanamo'da mahkûmlara yapılanlar Irak'takilerden çok daha fazlasıydı. Herhangi bir denetime tabi olmayan bu üs, BM nezdindeki uluslararası tepkilerin daha da artmasına neden olmuştur. (Ünsal, 2013:25)

Sonuç itibariyle işgalden en kazançlı çıkan taraf, Iraklı Kürtler olmuştur. Resmiyette ABD korumacılığında bir Kürt devleti kurulamamış olsa da fiiliyatta hayata geçirilmiştir. Kürtlerle beraber İran'ın da bu işgal ile kazançlı çıktığını görülmektedir. Şiiler ile Sünni Araplar arasında tampon bölgesi gibi bir işlevi olan Irak üzerinde, İran'ın etkisi ve gücü artmıştır. İşgal ile Şiiiliğin bölgedeki nüfus etme gücü çoğalmıştır. Filistin anlaşmazlığı nedeniyle bölgede hali hazırda var olan ABD karşıtlığı körüklenmiştir. (Ünsal, 2013:25)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAŞKAN OBAMA DÖNEMİ ABD’NİN IRAK SİYASETİ

3.1. BAŞKAN OBAMA’NIN I. DÖNEMİ (2008-2012)

3.1.1. Barack Obama’nın Başkan Seçilmesi

George W. Bush’un iki dönem başkanlığının ardından Demokrat Parti adayı Barack Hussein Obama, ABD siyasi tarihinde bir ilke imza atarak, seçilen ilk siyahi başkan olmuştur. Obama, 2009-2017 yılları arasında olmak üzere, iki dönem başkanlık koltuğunda kalmıştır. (Ermağan, 2012:28) Kenya asıllı Müslüman bir baba ile beyaz bir Amerikalı annenin oğlu olarak 1961 yılında Honolulu’da dünyaya gelmiştir. Önce New York’ta bulunan Columbia Üniversitesi’nde Siyasal Bilimler Fakültesi’nden mezun olmuş ve daha sonra 1988 yılında girdiği Harvard Üniversitesi Hukuk Fakültesi diplomasını almıştır. Obama’nın siyasete ilk adımı 1996 yılında Illinois eyalet senatosuna seçilmesi ile olmuştur. Obama, 2000 yılında Demokrat Parti’den Temsilciler Meclisi’ne girmek istese de ön seçimlerde başarılı olamamıştır. 2004 yılına kadar bu görevini sürdüren Obama, bu tarihte ABD Senatosu’na seçilerek Amerikan medyasının ilgisini üzerine çekmeyi başarmıştır. (www.cnnturk.com, 2008)

Obama, Bush yönetiminin en etkin olduğu dönemlerde dahi Bush’un dış politik adımlarını eleştirmiştir. Hatta o dönemde mensubu olduğu Demokrat Parti üyelerinin büyük bir çoğunluğu Başkan Bush’a destek verirken, Barack Obama karşı çıkmıştır. Irak işgalinin altının doldurulamayacak sebeplerle gerçekleştirildiğini ve uluslararası toplumun desteği olmaksızın böyle bir savaşa girmenin yanlış olacağı düşüncesine sahipti. Bush yönetiminin bu sert dış politikasının Ortadoğu’da daha büyük savaşlara neden olacağına ve El Kaide’nin bölgede etki etme gücünün artacağına inanmaktaydı. (Lawrence, 2007)

Obama, Bush ile kıyaslandığında dünya görüşü ve siyasete yaklaşımı açısından insan haklarına daha duyarlı, demokrasiye daha ılımlı, diplomasiye ve daha çok karşılıklı etkileşime inanan bir yapıya sahiptir. Bush’un özellikle başkanlığının ikinci döneminde yaşamış olduğu güven bunalımının karşılığında Obama’nın ‘yumuşak güç’ söylemini ön

plana çıkarması önemli bir noktadır. “Yes, We Can” sloganı ile rüzgârı tamamen arkasına alan Obama’nın 2009 yılında göreve gelmesi Amerikan siyasi tarihi için bir dönüm noktası olarak görülmüştür. (Gezici, 2009:11) Bu beklentilere ve oluşan olumlu havaya rağmen Amerika Birleşik Devletleri gibi bir devletin politikalarında geçmişe kıyasla radikal sapmaların olmayacağı gerçeğini de unutmamak gerekir.

‘Değişim’ sloganıyla seçim kampanyalarını sürdüren Obama, 4 Kasım 2008 tarihinde oyların %52’sini alarak ABD’nin 44. başkanı seçilmiştir. Obama, aldığı oy oranı ve eyaletlerin büyük bir çoğunluğunda göstermiş olduğu başarı ile son 30 yılda hiçbir Demokrat Parti adayının yapamadığını yapmıştır. (Gezici, 2009:18) Cumhuriyetçilerin kalesi olarak görülen Ohio, Virginia ve Florida gibi eyaletleri dahi kazanmıştır. Obama seçmeninin profiline bakıldığında işsizlerin, siyahilerin, Hispaniklerin ve Asya kökenlilerin çoğunluğu oluşturduğu görülmüştür.

Barack Obama sadece Amerikan toplumundan dışlanan kesime değil yapmış olduğu konuşmalar ile tüm dünyaya olumlu mesajlar vermiştir: “Eğer farklılıklarımızın ötesine geçsek ve bizi etkileyen mücadeleler üzerine yoğunlaşırsak, bunlarla başa çıkabileceğimize inanıyorum. Bu bizim seçimimizdir.” (Obama, 2009:11)

Obama’nın başkan yardımcılığını Joseph Biden, dışişleri bakanlığını Hillary Clinton yapmıştır. Clinton’un bakan olması oldukça dikkat çekmiştir. Bunun nedeni eski başkanlardan Bill Clinton’un eşi olması ve Obama ile başkanlık yarışında parti içinde daha önce yarışmış olmasıdır. Obama’nın ulusal güvenlik danışmanlığına atadığı isim James L. Jones olmuştur. Obama kabinesinde savunma bakanlığını görevini ise Robert Gates üstlenmiştir. Tüm bu isimlerin ortak özelliği çok taraflı diplomasi ve müzakereye olan inançlarıdır. (Koç, 2008:6) Obama, böyle bir kabine oluşturarak iletişimi ve uluslararası örgütleri önemseyen bir yönetim ortaya koyma niyetinde olduğunu göstermiştir.

2008 yılında patlak veren ve kısa zamanda ABD’den tüm dünya ekonomilerine yansıyan ekonomik kriz Obama’nın başkanlığının ilk günlerine denk gelmiştir. Küresel bir konuma ulaşan finansal kriz, doğal olarak Obama’nın dış politika, güvenlik ve küresel terörizm ile mücadele politikalarında belirleyici olmuştur. (Hook ve Spanier, 2014:325) Obama’nın her iki başkanlık kampanyasının yürütülmesinde dijital medya danışmanı olarak görev yapan ve Obama’ya seçimi kazandıran isim olarak öne çıkan Roger Fisk

verdiği bir röportajda, 2008 yılında yaşanan krizin 2012 seçim kampanyalarının temeli olduğunu ifade etmiştir. Bush döneminin ağır ekonomik bilançosunun altından kalkmakta zorlanan ABD ekonomisi, Obama'nın başkanlığının ilk döneminde önemli bir başlık olarak yer almıştır. (Gömündeniz, 2014)

Henüz seçim döneminde Irak ve Afganistan'a yapılan operasyonlara karşı bazı eleştiriler getiren Barack Obama, başkanlık döneminde bu ülkelere karşı ABD dış politikasında reformlar yapacağını ifade etmiştir. Bu iki ülkenin haricinde potansiyel birer tehdit olarak görülen İran ve Kuzey Kore'ye yönelik olarak farklı stratejiler izleneceğini de belirtmiştir. Obama, Bush döneminin aksine serseri devlet olarak tanımlanan devletlere karşı diyaloga dayalı kamu diplomasisinin ön plana çıkarılacağını ilan etmiştir. (Kızılkaplan, 2009)

Barack Obama'nın Irak işgaline ilişkin getirdiği eleştirilerini Chilcot raporu desteklemiştir. Chilcot raporunda eski Başkan Bush hakkında olduğu kadar, o dönemde Amerikan yönetiminin en büyük destekçisi İngiltere eski Başbakanı Tony Blair hakkında da ağır eleştiriler bulunmaktadır. Rapora istinaden 2016 yılında bir basın açıklaması yapmak durumunda kalan Tony Blair'in Irak Savaşı konusundaki pişmanlığını açık şekilde beyan etmiştir:

Bilebileceğinizden veya inanabileceğinizden çok daha fazla üzüntü, pişmanlık ve özür ifade ediyorum. Irak'ta savaşa girme ve Saddam Hüseyin'i devirme kararı 10 yıllık başbakanlık süremde aldığım en zor, en önemli ve en acı karardır. Bu karar nedeniyle bugün bütün sorumluluğu, herhangi bir istisna veya mazeret olmaksızın kabul ediyorum... ...İstihbarat değerlendirmelerinin yanlış olduğu ortaya çıktı, müdahale sonrası ortam, düşünüldüğünden düşmanca, uzun ve kanlı oldu... ...Aldığım kararları 13 yıl boyunca beraberimde taşıdım ve ömrümün geri kalanında da böyle yapacağım. Hayatımda, olanları yeniden yaşayıp yeniden düşünmediğim bir gün olmayacak. (www.theguardian.com, 2016)

Obama, özellikle Bush döneminde küresel terörizmin tek sorumlusu olarak görülen ve İslamofobiye maruz kalan Müslümanlar ile yeni bir sayfa açmak zorunda hissetmiştir. Obama'nın ilk röportajını bir Suudi kanalı olan El Arabiya'ya vermesi ve burada ABD'nin İslamiyet'in düşmanı olmadığını vurgulaması, aynı şekilde İsrail-Filistin uyuşmazlığında ABD'nin meselenin bir tarafı olmadığını belirtmesi bu yolda atılan ciddi adımlardır. Bu adımlar Obama'nın doğruluğuna inandığı yumuşak gücün ilk meyveleridir. 2009 yılının Haziran ayında Kahire'de yapmış olduğu konuşmada şiddet yanlışı aşırı cılızlıkla mücadele eden, inanç özgürlüğünden, ülkesinin İran ile sürtüşmesinden ve kadın haklarının ilerletilmesinden bahsetmiştir. (Valdes-Ugalde ve Duarte, 2011:99)

Obama konuşmasında şu ifadelere yer vermiştir:

Kahire'ye Amerika Birleşik Devletleri ile tüm dünyadaki Müslümanlar arasında yeni bir başlangıç arayışı içinde geldim. Bu başlangıç ortak çıkarlar ve saygı temeline dayanmaktadır. Amerika ile İslam dünyası birbirinden ayrı değildir ve bir yarış içinde olmalarına da gerek yoktur. Bunun yerine ortak ilkeleri paylaşmaktadırlar. Bu ilkeler adalet ve ilerlemenin yanı sıra tüm insanlığın sahip olduğu hoşgörü ve haysiyettir.

Ankara'da ABD'nin İslam ile savaşta olmayacağını açıkça vurguladım. Bununla beraber güvenliğimize büyük bir tehdit oluşturan şiddet ve aşırılık yanlılarıyla mücadeleye durmaksızın devam edeceğiz. Çünkü biz tüm dinlerden tüm insanların karşı çıktığı bir şeye karşı çıkıyoruz: Masum erkek, kadın ve çocukların öldürülmesine. Ve başkan olarak benim temel görevim, Amerikan halkını korumaktır. (The White House, 2009a)

Obama'nın Kahire'de yapmış olduğu bu konuşmada en dikkat çeken mesaj yeni bir ilişki inşasına yapılan vurgu olmuştur. Kuran-ı Kerim'den alıntılar yapması, ABD ve İslamiyet'in sahip olduğu ortak değerlerden bahsetmesi ve Müslümanlar ile ABD'nin asla bir savaş içinde olmadığını vurgulaması İslam dünyasına verilen net mesajlar olmuştur. Obama'nın Kahire'de yapmış olduğu konuşma kadar ABD başkanı olarak ilk deniz aşırı ziyareti olan Ankara'da yapmış olduğu konuşma da Müslümanlar için önem taşımıştır. Obama'nın 2009 yılının Nisan ayında TBMM'deki konuşmasında dikkat çeken ifadeleri şunlar olmuştur:

ABD hiçbir zaman İslam ile savaşta değildir, olmamıştır, olmayacaktır. Esasen Müslüman dünyasıyla olan ortaklığımız kritik öneme sahiptir. Dikkatli dinlemeliyiz, ortak zeminler yaratmalıyız. Aynı fikirde olmasak bile saygılı olmalıyız. ABD, Müslüman Amerikalılar tarafından zenginleştirildi. Bu konuda İslam dünyasına olan saygımızı göstermeliyiz. (The White House, 2009b)

3.1.2. Obama Doktrini

11 Eylül 2001 saldırıları sonrası küresel terörizme karşı savaş açan ABD, bu savaşın ilk iki evresini Bush'un iki başkanlık döneminde gerçekleştirmiştir. 2009 yılında başkanlık koltuğuna Obama, 2010 yılının Mayıs ayında açıklamış olduğu Ulusal Güvenlik Stratejisi çerçevesinde Obama Doktrinini ilan etmiştir. 2010 Ulusal Güvenlik Stratejisi Belgesi, Amerikan dış politikasına birçok yönden etki etmiştir. Yeni strateji belgesi ile Obama hükümeti; tek taraflı dış politika terk edilerek çok taraflı dış politika tercih edilmesi, ABD'nin içinde bulunacağı uluslararası ittifakların sayısı artırılması ve Amerikan karşıtlığının yükselişte olduğu ülkelerin liderleriyle ilişkiler kuvvetlendirilmesi gibi yaklaşımları benimsemiştir. Obama'nın dış politikasının temelini Bush hükümetinin tehdit kavramının aksine müttefiklerle iş birliği kavramı oluşturmuştur. (Kandemir, 2011:125)

Obama Doktrini, birçok hususta Bush Doktrini ile ayrılmıştır. Kitle imha silahlarının kullanımının engellenmesinde Obama, Bush ile ortak düşünceyi paylaşmıştır. Ancak bunun gerçekleştirilmesi için benimsenecek yöntem konusunda farklı yaklaşımlar kabul görmüştür. Bush, kitle imha silahlarının engellenmesi için küresel terörizm ile önleyici müdahaleyi tercih ederken, Obama yöntem olarak daha hassas davranılması gerektiğini ve kitle imha silahlarının yaygınlaşmasının diplomatik söylem ve çağrılar ile engellenmesi gerektiğine inanmıştır. (The White House, 2009b)

Bush döneminde benimsenen tek taraflılık politikası Obama'nın başkan seçilmesiyle iflas etmiştir. Bush, ABD'nin sert askeri gücünü kullanarak yumuşak gücünü yok saymıştır. Nye'a göre ABD, yumuşak gücünü kullanarak bir çekim merkezi olmalıdır. ABD, askeri ve ekonomik gücüne başvurmaksızın yumuşak gücünü kullanarak dış politik hedeflerini gerçekleştirebilirdi. Ancak 11 Eylül saldırıları akabinde uygulanan sert güç uygulamaları ABD'nin yumuşak gücünü dünyaya unutturmuş ve uluslararası hukukta aksamalara, insan haklarında yok saymalara ve son olarak ABD'nin kendi yükünü kendisinin arttırmasına neden olmuştur. (Nye, 2004:X-XI)

Obama Doktrinine göre; Amerikan askeri unsurları uluslararası toplumun izin verdiği sürece Afganistan topraklarında kalmalıdır. Bu sayede Amerikan dış politikasının Afganistan konusunda meşruiyeti sorgulanamayacaktır. Obama Doktrini Irak konusunda daha net bir yaklaşımı savunmaktadır. Amerikan ordusunun Irak'tan en kısa sürede çekilmesi Amerikan ulusal menfaatleri için kaçınılmaz olmuştur. (Ertuğral, 2013:72)

Obama ve ekibinin benimsediği ve dış politikada belirli kriterleri kapsayan Obama Doktrini temelde kamu diplomasisi ve yumuşak güç kavramları üzerine oluşturulmuştur. Kamu diplomasisini Edward R. Murrow, sadece yabancı hükümetlerle değil aynı zamanda hükümet dışı organizasyonlarla da iletişime geçen bir politika olarak tanımlamıştır. (Nye, 2004:107) Günümüzde kamu diplomasisi Soğuk Savaş döneminde uygulanan bir politika olarak görülmekle beraber Arthur Burns 'Yeni Kamu Diplomasisi' olarak adlandırıldığı politikayı; "Herhangi iki hükümet arasında gerçek anlamda birbirini anlamaya ulaşma, temelde dışişleri bakanları ve büyükelçiler arasında değil de halklar arasında kurulan ilişkinin niteliğine bağlıdır." şeklinde tanımlamaktadır. (Kurtuluş, 2014:180)

Teknolojik araçların gelişmesi ve medya anlayışının internet ile değişime uğraması neticesinde yeni kamu diplomasisi değişmiştir. Özellikle Facebook, Twitter, Youtube gibi siteler vasıtasıyla tüm dünyaya ulaşma fırsatı doğmuştur. Bu gibi sosyal medya araçları sayesinde uygulanan yeni kamu diplomasisini tüm dünyaya yaymak mümkün hale gelmiştir. Kanada başbakanı Justin Trudeau'nun Suriye'den gelen mültecileri bizzat kendisinin karşılaması ve bu görüntülerin internet sitelerinde yayılması tüm dünyada ses getirmesine neden olmuştur. (www.bbc.com, 2015) Obama da sosyal medyayı aktif olarak kullanan ABD başkanlarından olmuştur. Özellikle seçim kampanyasında Obama, Youtube'u etkili bir şekilde kullanarak seçmene etki etmeyi başarmıştır. (Karadağ, 2012:76)

Obama dış politikada belirli ilkelerden uzak olmakla suçlanmıştır. Ancak Obama'ya destek verenler, onu pragmatik ve gelişen olaylara uyum sağlayabilen esnek seçimlerinden dolayı takdir etmişlerdir. Esasen Obama, bu iki görüşün bir sentezi olan ikna edici bir politikacı olarak görülebilir. (Kaufman, 2014:441) Obama Doktrininden bahsedildiğinde temelde 7 ilke üzerine kurulmuş bir dış politika yaklaşımı olduğu ifade edilmektedir. Bu konuda en derinlikli çalışmayı yapan isim Robert G. Kaufman'dır.

1. İlke: Potansiyel Rakiplerle Uzlaşma ve Uyum Sağlama

Diplomatik kanalların kullanımı konusunda Obama kendisinden önceki başkanlardan çok daha ileri konumda olmuştur. Amerikan dış politikasının değiştirilmesinde belki de Bush'tan bile daha fazla kendine güvenmektedir. Obama'nın ABD başkanlığına gelmesiyle beraber kendisince bir misyonu üstlenmiştir. Bu misyona göre Amerikalılar ile diğer dünya toplumlarının uzlaşısında bir köprü görevi görmektedir.

2. İlke: ABD'nin Gücünün Azaldığının Kabul Edilmesi.

Küresel ekonomide Çin'in ve Avrupa Birliği'nin ön plana çıkması, Sovyetlerin dağılmasının ardından Rusya'nın yeniden siyasi alanda ön plana çıkmaya başlaması ile uluslararası sistemde alternatif güç merkezlerinin oluşması şüphesiz ABD'nin gücünü sarsmıştır. Askeri müdahaleler nedeniyle Amerikan askerinin sürekli ülke dışına gönderilmesi ve bunun finansmanın ABD ekonomisine ağır yük getirmesi Obama'nın ajandasında ekonomiyi öncelikli mesele haline getirmiştir. Obama'nın her iki başkanlık dönemindeki askeri harcamalarda bütçe kısıtlamasına gitmesi bunun örneğidir. Asıl olarak Obama, bir doktrin çerçevesinde ABD ulusal problemlerine çözümler aramaya çalışmıştır.

3. İlke: Salt Askeri Güç Yerine Yumuşak Güce ve Konvansiyonel Olmayan Tehditlere Odaklanma.

Obama Doktrinin temelinde yumuşak güç kavramı yer almaktadır. Obama ve kadrosuna göre Amerikan kültürünü ve hayati çıkarlarını korumanın en etkili yöntemi yumuşak güce dayalı yönetim şeklidir. Obama için daha önemli meseleler küresel ısınmadır, demokratik yönetimde başarılı olamayan hükümetlerdir. ABD için her zaman büyük tehdit algısına sahip olan iki devlet, Rusya ve Çin'den 2010 Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde nadiren tehdit olarak bahsedilmiştir. Obama, çevresel problemlere ve insani yardımlara daha fazla odaklanmıştır.

4. İlke: ABD'yi ve Dünyayı Amerikan Kibrinden Korumak.

Dünyada yükselen Amerikan karşıtlığı ABD'nin Ortadoğu'da son 10 yılda hoyratça uyguladığı dış politikanın sonucudur. Amerikan dış politikasının ardından Amerikan Gücü'nden gelen kibir yatmaktadır. Obama'ya göre bu kibir başta ABD olmak üzere tüm dünya için tehlike arz etmektedir. Obama Doktrininin bir gereği olarak başkanlığının hemen ertesinde 2009 yılında Mısır'ın başkenti Kahire'de ve BM Genel Kurul'unda yapmış olduğu konuşmalarda ABD'nin önceki başkanları döneminde almış olduğu tek taraflı kararlar nedeniyle özür dilemiştir.

5. İlke: Çok Taraflılığı Benimsemek.

Obama Doktrini, farklı değişkenlerden herhangi birine taraf olmaksızın her bir ögenin sentezlenmesine dayanır. Liberal kültür ekseninde siyasi yaşamı gelişmiş olan Obama için; uluslararası normlara uymak, uluslararası örgütlerin etkinliğine destek vermek ve insani hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için çaba göstermek esastır.

6. İlke: Güç Kullanımı Ancak Bazı Kriterlerin Yerine Getirildiği Durumlarda Uygulanmalı.

Obama'nın tamamen barışçıl bir insan olduğunu söylemek doğru olmayabilir. Kendisinin ifade ettiği kimi durumlarda güç kullanımının gerekli olduğu söylemi 2011 yılında Usame Bin Ladin'in öldürülmesi emriyle anlaşılabilir. Obama bir taraftan Irak'tan Amerikan askerlerinin çekilmesi kararını verirken diğer taraftan Pakistan ve Afganistan'da silahlı insansız hava araçları ile El Kaide mensuplarına operasyonların arttırılması kararını vermiştir. Her şeye rağmen Obama'nın askeri operasyonlarda BM onayının alınmasında hassas olduğunu belirtmek gerekir. Libya'da BM koalisyon gücü

adı altında Muammer Kaddafi'ye yapılan operasyonlar Obama yönetiminin tercih ettiği kuvvet kullanımı şekli olmuştur.

7. İlke: İdeolojinin ve Rejim Türünün Önemi Azaltmak.

Son olarak Obama Doktrini neorealizmin bazı önemli noktalarına temas etmiştir. Neorealistler için rejim tipi ya da sahip oldukları ideolojinin önemi yoktur. Tıpkı onlar gibi Obama, uluslararası platformda devletlerin türlerinin, rejimlerinin, ideolojilerinin önemini azaltmaya çalışmıştır. Eski başkanlar Ronald Reagan ve George W. Bush'un düşüncelerini reddeden Obama, barışın tesisi için liberal demokrasinin benimsenmesinden yana tavır almıştır. (Kaufman, 2014:442-446)

3.1.3. Başkan Obama'nın Irak Politikası

3.1.3.1. Başkan Bush Yönetiminden Devralınan Irak

Başkan Bush döneminde ABD'nin Afganistan ve Irak gibi ülkelere girerek Ortadoğu'nun dengelerini değiştirmesi sonucunda özellikle Müslüman ülkelerinde artan Amerikan karşıtlığı Obama'nın çözmek zorunda olduğu problemlerin başında geliyordu. Her iki savaşın getirdiği ağır ekonomik kriz bir başka sorun olarak masada bekliyordu. Irak ve Afganistan savaşları kazananı olmayan savaşlar olarak kayda geçmiştir.

Cumhuriyetçilerin başkanlığı Demokratlara kaybetmesinin temel nedenlerinden biri 2008 yılında yaşanan Mortgage Krizi olmuştur. Bu kriz Bush yönetiminin dış politikada atmış olduğu yanlış adımların bir neticesi olarak Amerikan halkı tarafından değerlendirilmiştir. Bu etkenlerin sonucunda Obama başkanlık koltuğuna oturmuştur. Vietnam Savaşı ile kıyaslandığında Amerikan tarihinde bir başkanın toplum nezdindeki prestiji hiç bu kadar zedelenmemiştir. (Hook ve Spanier, 2014:329)

Dış politikada askeri ve ekonomik zorlamalar kısa ve orta vadede istenilen sonuçları sağlayabilir ancak uzun vadede kendi fikirlerinin karşı tarafa benimsetilmesi pek mümkün olmamaktadır. Irak örneğinde olduğu gibi ABD, Vietnam'da yaşadıklarının bir benzerini Bush döneminde tekrar tecrübe etmiştir. Obama için fikirlerin kabul ettirilmesinde ve karşıt devletin politikalarının kendi politikaları lehine değiştirilmesinde yumuşak güç politikası tercih edilmelidir. (Kohen, 2009)

Bush yönetiminin Ortadoğu’da uyguladığı politikalar bölgenin en önemli meselesi olan İsrail-Filistin uyuşmazlığına hiçbir katkı sağlamamıştır. Bush’un başkan olduğu sekiz yıl boyunca bölgedeki en önemli müttefiki olan İsrail; Hizbullah ve Hamas gibi örgütlerce büyük zarara uğratılmıştır. Şu çok açıktır ki; bu politikalar, hem İsrail’in hem de Filistin’in güvenliğini koruma altına alamamıştır. (Rachman, 2009)

Obama’ya göre tek taraflı olarak küresel terörizme açılan savaş yeterli olmamış ve terörizmi kökünden söküp atamamıştır. Gelineen noktada iş içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Terörizm ve destekçileri için ABD’nin Irak’ta kalması istenilen bir sonuçtur. ABD, Irak’ta olduğu müddetçe dikkatini başka noktalara yöneltmeyecektir. Bush’un Obama’ya devrettiği Irak böyle bir Irak’tır. (Lindsay, 2011:771)

George W. Bush, 20 Ocak 2009 tarihinde ABD başkanlığını Barack Obama’ya devrederken sadece Irak özelinde değil, izlenen tüm politikalarına bakılarak arkasında uluslararası meşruiyetini büyük oranda yitirmiş, ekonomik olarak büyük bir darboğaza girmiş ve son olarak hala aktif olarak iki savaşın içinde olan bir süper güç bırakmıştır. Bush’un arkasında bırakmış olduğu bu miras, Obama’nın sırtındaki yükü ve sorumluluğu daha da arttırmıştır.

3.1.3.2. Amerikan Toplumunun Irak’a Yaklaşımı

11 Eylül saldırılarının ardından Afganistan’a giren ABD ordusunun bir sonraki hedefi Irak olmuştur. Irak’a müdahalenin Amerikan kamuoyunun gündemine gelmesi ile beraber siyasi partiler arasındaki görüş ayrılıkları bir kenara bırakılarak birlik mesajları verilmiştir. Haber medyası da birkaç aykırı ses haricinde hükümet yetkililerinin ifadelerini kullanarak Irak operasyonuna destek vermişlerdir. Medyanın ve siyasilerin takındığı bu tavra Irak için verilen onaya Amerikan halkının büyük bir çoğunluğunun o günün şartlarında destek verdiği söylenilebilir.

Saldırıların ardından toplumda bir intikam hissi oluşmuştur. ‘Asla Unutmayacağız’ (*We Shall Never Forget*) sloganı saldırıların üzerinden çok uzun zaman geçmesine rağmen mağazaların kapılarında, reklam panolarında kısacası her yerde görülmekteydi. (Ünsal, 2013:20) Amerikan halkının ilk kez tecrübe ettiği böyle bir terör saldırısı toplumda dehşet boyutlarında korku yaratmıştır. Tepedeki siyasi akıl tarafından

olayın körüklemesiyle beraber Amerikan halkı bir histeri yaşamaya başlamıştır. Açıkça olmamakla beraber, süper güç ABD'ye bu denli dokunulabiliyor olunması bazı vatandaşları aşağılanmış dahi hissettirmiştir. Tarihinde ilk kez ABD kendi topraklarında kendi uçaklarıyla bu denli bir saldırıya maruz kalmıştır. (Ünsal, 2013:23) Toplumda yaşanan histeri, Bush yönetimine dış politikada istediği serbest alanı sağlamıştır.

Afganistan ve Irak savaşlarının ardından Amerikan toplumu gerçekleri ve acı reçeteyi görmeye başlamış olsa da hem içine düştüğü Irak bataklığının hem de Yeni-Muhafazakâr destekli medya tarafından düşürüldüğü durum nedeniyle Bush'u ikinci kez başkan seçmiştir. Başından itibaren meşruiyeti sürekli tartışılan Irak işgalinin zayıf olan gerekçelerinin gerçeklikten uzak olduğu kısa zamanda ortaya çıkmıştır. Amerikan ve İngiliz askerlerinin Iraklı sivillere nasıl işkenceler yaptığını gösteren videoların yayınlanması, yaşanan cinsel istismarlar ve insan haklarının yok sayılması tüm dünyada olduğu gibi Amerikan medyasında da gündem olmuş ve toplumu etkilemiştir. (Yılmaz, 2017:209) Amerikan toplumu içerisindeki muhalif seslerin daha gür çıkmasına neden olmuştur. Bunlara ek olarak Bush'un ikinci başkanlık döneminde petrol fiyatlarındaki sürekli artış toplumsal tepkilerin artmasında bir diğer etken olmuştur. (www.yenisafak.com, 2008)

2007 yılına gelindiğinde görev süresi dolmak üzere olan Bush yönetimi dibe vurmuş durumdaydı. Yapılan kamuoyu yoklamalarında toplumun %71'i ülkenin yanlış dış politika uyguladığına inanırken, %65'i ise hiçbir şekilde yönetimi onaylamamaktaydı. ABD'de uzun yıllar ikinci sınıf vatandaş olarak görülen siyahilerden biri olan ve Müslüman olduğu söylentileri yayılan Obama'nın başkan seçilmesi toplumda var olan psikolojinin neticesidir. (Ünsal, 2013:27)

Obama'ya göre geçmiş dönemde uygulanan hatalı dış politika ABD'ye fazla zarar vermiş ve ABD halkında önemli kırılmalara neden olmuştur. Obama göreve başladığında Amerikan halkının üçte birinden fazlası Irak Savaşı ve Amerikan askerlerinin hali hakkında Irak'ta bulunmasından rahatsızlık duymaktaydı. Toplumun büyük bir kesimi ABD'nin karşı karşıya olduğu en önemli sorun olarak Irak'ı görmekteydi. (Lindsay, 2011:771) Sadece bu veri bile Obama'nın Amerikan askerlerini neden Irak'tan çektiğini açıklamaya yeterlidir.

Amerikan halkı Soğuk Savaş döneminden itibaren benimsenen dünya liderliği fikrinden uzaklaşmıştır. Artık toplum, daha çok kendi kabuğuna çekilmiş bir yönetim istiyordu. Ancak bu, Obama ve Amerikan devleti için kabul edilemez bir şeydir. Uygulanan politik yöntemlerin değiştirilmesi gerekmektedir. Dibi belli olmayan bir kuyu gibi Irak'ta bataklığa gömülen ABD, bu işgalden bir an evvel vazgeçmeli ve tekrardan tüm dikkatini kendisi için hayati olan Ortadoğu'ya yöneltmelidir. Bu kez yöntem diplomasi gereği barışçıl yöntemler olmalı ve ABD liderliği tekrardan hatırlatılmalıdır. (Özkan, 2008:192-194)

Obama'nın başkanlığı ile beraber Amerikan toplumunun dış politikada yeniden desteğinin sağlanabilmesi gerekliydi. ABD'nin uluslararası alanda yeniden liderliğinin ispatlanması için kamuoyunun uygulanacak politikalara inancının tam olması şarttı ve bu nedenle Obama politikalarını uygularken olabildiğince şeffaf olmaya çalışmıştır.

3.1.3.3. Başkan Obama'nın Kuzey Irak Politikası

Irak etnik ve dini yapısı incelendiğinde en büyük etnik grup Araplardır. Arapların en büyük mezhepsel grubu Şiiler ve Sünnilerdir. Mezhepsel olarak en kalabalık grup olan Şiiler ön plana çıkmaktadır. Şiilerin Irak nüfusunun %55-60 kadarlık bir dilimini oluşturduğu düşünülmektedir. Şiilerin nüfusuna oranla Irak siyasi tarihinde etkinliği azdır. Politik olarak Sünnilerin gerisinde kalmışlardır. Bunun en temel nedeni daimi tehdit olarak görülen İran tarafından Irak Şiilerinin desteklenmesidir. Şii nüfusun Irak'ın Güneydoğusunda ve İran sınırında yoğunlaştığı görülmektedir. Şiilerin ardından en fazla çoğunluğa sahip grup Sünnilerdir. Sünnilerin de %18 ila 20 arasından bir çoğunluğa sahip olduğu düşünülmektedir. Irak'ta Baas Hareketinin iktidarı ele geçirmesinin ve ardından Saddam Hüseyin dönemlerinin en etkili grubu olan Sünniler, daha çok Irak'ın Kuzeybatısında bulunmaktadır. (www.dw.com, 2005)

ABD'nin Irak'ı işgali ile beraber daha önce Irak yönetiminde çok fazla söz sahibi olamayan etnik gruplar yönetim için bir fırsat yakalamıştır. 2003 yılında Saddam rejiminin devrilmesi ile ortaya çıkan otorite boşluğundan ABD ile iyi ilişkilere sahip Kürtler yararlanmıştır. İşgal ile beraber ülkenin demografik yapısı kasıtlı olarak değiştirilmiş, Kürtler özellikle bazı kritik yerlere yerleştirilmiştir. Kürtler, Araplardan

sonra en büyük etnik gruptur. Kürtlerin büyük çoğunluğu Müslüman ve Müslüman olanların büyük çoğunluğu Sünni'dir. (Kurşun, 2014)

Şekil 4: Irak'ın Etnik ve Dini Yapısı

Kaynak: Yeni Şafak, 2017

Saddam Hüseyin rejiminin sona ermesiyle Irak'ta baskın gruplar olan Şiilerin, Kürtlerin ve Sünnilerin temelde bazı stratejileri bulunmaktadır. Şiiler ve Kürtler, Sünni destekli yeni bir otoriter rejim istememektedir. Sünniler ve Şiiler, bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasına karşı çıkmaktadır. Son olarak Kürtler ve Sünniler ise Irak'ın Şii İslam Devleti olmasından çekinmektedir. Bu tablo üzerine ABD'nin Irak politikası, her üç grubun da hedeflerine ulaşamayacağını izahı üzerine kurgulanmıştır. Bu politikaya

göre Kürtlere bağımsızlık verilmeyecektir, Şiiilere İslam Devleti olma şansı verilmeyecektir ve son olarak Sünnilere yeni bir otoriter rejim kurma hakkı tanınmayacaktır. (Sicherman, 2011:390)

ABD'nin Kürtlere yaklaşımı tarihsel koşullara ve bölgesel gelişmelere bağlı olarak değişmiştir. Kürtler, sadece Irak'ın kuzeyine değil, birden fazla bölge ülkesine yayılmış ve ulus devletlerin ilk ortaya çıktığı dönemden itibaren bağımsız bir devlet kuramamıştır. Irak işgaline kadar Şiiler ile beraber sürekli baskı altında tutulan Kürtlerin nüfus olarak daha yoğun olduğu Irak'ın Kuzeyi için uluslararası alanda BM nezdinde atılan ilk adım 688 sayılı kararla olmuştur. Irak'ın Kuveyt'i ilhakı ve akabinde Kuzey Irak'ta Saddam rejiminin Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Halepçe gibi yerlere kimyasal silah ile müdahalesi, meseleye uluslararası koalisyon güçlerinin müdahil olmasına ve Kürtlere bu bölgede nispi bir özerklik verilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu karara göre Kuzey Irak, merkezi Irak yönetimine bağlı olmakla beraber 'güvenli bölge' ilan edilmiştir. Bu güvenli bölgenin oluşturulması ile Irak'ın resmîyette toprak bütünlüğüne dokunulmamıştır, ancak; fiili olarak üstü örtülü şekilde Irak'ın parçalanmasının başlangıcı olarak görülebilir. Çekiç Güç aracılığı ile Kuzey Irak'taki Kürtlere ABD şemsiyesi altında bir koruma sağlanmıştır. (Reçber, 2011:189-190)

Kürtlerin Irak işgalinde ABD için en önemli müttefik olmasında bazı etkenler belirleyici olmuştur. Bunlardan ilki ülkenin baskın toplulukları olan Sünniler ile Şiiler arasında Kürtlerin bir denge unsuru olarak kullanılmak istenmesidir. İkinci olarak İşgal ile bir türlü sağlanamayan siyasi ve askeri istikrarın daha önceden oluşturulan güvenli bölge adımı ile Kuzey Irak'ta çok daha erken tesis edilmiş olmasıdır. Kuzey Irak'taki bu göreceli istikrar ile ABD, askerlerini diğer bölgelere kaydırma imkânı bulabilmiştir. ABD başından beri Saddam sonrası dönemde federatif bir yapı istediği ve işgal yıllarında açık bir şekilde Kürt desteğine ihtiyaç duyduğu için Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ne (IKBY) destek olmuştur. (Uzgel, 2013b:281-283)

2009 yılında göreve gelirken ABD askerlerini Irak'tan çekme sözünü veren Obama, 2010 yılında ilk aşamada muharip güçlerini Irak'tan çekmiştir. Geride kalan yaklaşık 50 bin Amerikan özel kuvvet askeri ise El Kaide ile mücadele gerekçesi ile Irak'ta bırakılmıştır. 2011 yılı için söz veren Obama, 15 Aralık tarihinde işgali resmen sonlandırmıştır. Obama, Bağdat'ta bulunan Amerikan büyükelçiliğinin güvenliği ve Irak

ordusunun eğitiminden sorumlu 157 asker dışında tüm Amerikan askerlerini Irak'tan çekerek bu sözünü tutmuştur. ABD'nin Irak'ta istikrarın sağlanmaya başlanması ve sivil siyasete geri dönülmesi ile Irak'tan çekilmesi Kürtlerin Irak siyasetindeki konumunu etkilemiştir. Obama ve yönetimi için Şii kökenli olan Başbakan Nuri el Maliki ve hükümetini dengelemek için IKBY'nin güvenliği önem kazanmıştır. (Uzgel, 2013b:288-293)

Obama, Irak'ta var olan mezhepsel ve etnik çatışmalarda pragmatist bir politika izleyerek dengeyi sağlamaya çalışmıştır. ABD'nin 2011 yılında Irak'tan tamamen çekilmesiyle sivil hükümet tarafından siyasi otoritenin sağlanması amaçlanmıştır. Bunun için başbakan Maliki'nin yönetim kademelerine Şii atamalar yapmasına ses çıkarılmazken, Kürtlere belirli oranda destek sağlamıştır. Obama, Irak'ta herhangi bir grubun ön plana çıkmasını istemediği için Kürtlerin yoğun olarak bulunduğu IKBY kontrolündeki bölgelere insani ve askeri yardımları artırma kararı almıştır.

Obama'nın Kuzey Irak politikasındaki kırılma IŞİD terör örgütünün ortaya çıkmasıdır. İlk olarak 2004 yılında ortaya çıkan örgüt, 2010 yılında Ebubekir El Bağdadi'nin örgütün yeni lideri olmasıyla etkinliğini arttırmıştır. Irak Şam İslam Devleti adı altında terör eylemleri yapan örgüt, 2013 yılında Musul'u ele geçirerek Maliki hükümetinin elini kolunu bağlamıştır. Terör örgütüne karşılık verecek güce sahip olmayan Maliki hükümetine karşın Obama, Haydar El İbradi'yı destekleyerek başbakanlık koltuğuna oturmasını sağlamıştır. (www.trthaber.com, 2016)

2015 yılında Beyaz Saray'da gerçekleştirilen kabulde Barzani için uygulanan protokol o zamana dek hiçbir Kürt siyasi lideri için uygulanmayan bir protokoldür. Barzani, hem başkan Obama hem de başkan yardımcısı Biden ile görüşürken Kürdistan için bağımsızlık söylentileri ortaya çıkmıştır. Obama toplantı sonrasında yapmış olduğu açıklamada federal ve demokratik bir Irak'tan yana olduğunu altını çizerek bu konudaki tavrını ortaya koymuştur. Bu toplantıdan anlaşılacağı üzere Obama, görev yaptığı süre zarfında büyük bir sorun olarak ortaya çıkan IŞİD'in yenilgiye uğratılmasında IKBY'ye bağlı Peşmerge birliklerinin mücadelesine ihtiyaç duymaktadır. (www.sputniknews.com, 2015)

İbadi hükümetinin Arap Baharının son halkası olarak Suriye'de yaşanan iç savaş neticesinde meşruiyeti sorgulanmaya başlanan Beşar Esad ile yakınlaşması ve bu vasıta

ile İran eksenine girmesi, ABD başta olmak üzere bölge ülkelerinde rahatsızlık yaratmıştır. ABD, Irak'taki sivil Şii hükümetlerin İran'a yaklaşmasına engel olmak için bu dönemde giderek Şiilerden yana tavır almaya başlamıştır. IKBY başkanı Barzani'nin isteklerinin Obama tarafından cevap verilmemesi Kürtleri ABD'den koparmamakla beraber uzaklaştırmıştır. Suriye iç savaşının yol açtığı yeni dengeleri gözetken Barzani, Türkiye ile yakınlaşmak gibi yeni seçenekleri değerlendirmeye başlamıştır. (Indyk, 2017)

Irak'ta oluşan bu çok bilinmeyenli denklemde Kürtlerin kendi kontrolünden çıktığını gören Obama her şeye rağmen Barzani ve IKBY'yi gözden çıkaramamıştır. İşte böyle bir dönemde Suriye'de devam eden iç savaş ABD ve IKBY nezdinde Kürt ilişkilerine farklı imkânlar sunmuştur. PKK terör örgütünün Suriye uzantısı olan PYD'nin IŞİD gibi ortak düşmana karşı mücadelede aktif rol alması Kürtleri ABD için tekrardan önemli hale getirmiştir. IKBY lideri Barzani'nin Türkiye ile ortak hareket etme çabasına karşılık PYD'nin desteklenmesi ABD için oldukça işlevsel bir araç olmuştur. (www.aljazeera.com, 2017)

3.1.3.4. Irak'ta Demokrasi Adımları

2005 Aralık Seçimleri

2003 yılında ABD'nin işgaliyle başlayan süreç, Saddam Hüseyin'in görevden uzaklaştırılmasıyla devam etmiştir. ABD'nin Saddam sonrası dönem için aklındaki ilk plan, Irak'ta bir an evvel istikrarın sağlanarak sivil siyasete dönülmesini sağlamaktır. Demokratik seçimlerin yapılması ile ABD, Irak'a demokrasiyi savaş öncesinde vaat ettiği üzere getirmiş olacaktır. Irak 2005 yılında gerçekleştirilen seçimlerle sandığa gitmiştir.

Savaş sonrası dönemde Irak siyasetinde 3 üyeli Cumhurbaşkanlığı Konseyi oluşturulmuştur. Konsey, bir cumhurbaşkanı ve iki cumhurbaşkanı yardımcısından oluşmaktadır. Konseyin üyelerini Ulusal Meclis, 2/3 çoğunluğa göre seçmekte ve Ulusal Meclis en büyük çoğunluğa sahip partinin başkanı ise başbakan olmaktadır. Ulusal Meclis 275 sandalyeden oluşurken bunların 230'u Irak'ın 18 eyaletinden seçilen üyelerden oluşmaktadır. Geri kalan 45 sandalye partilerin meclisteki nispi çoğunluğuna göre paylaşılmaktadır. Irak parlamentosu için dikkat çeken bir diğer yenilik, meclis üyelerinin en az %25'inin kadın olması şartının aranmasıdır. (www.bbc.com, 2008)

Irak'ta sivil siyasete ilk olarak 30 Ocak 2005 tarihinde Geçici Hükümet için yapılan seçimlerle dönülmüştür. Göreve gelen bu hükümet, 2004 yılında ABD tarafından oluşturulan geçiş dönemi hükümetinin yerini almıştır. Bu seçime özellikle Sünni Arapların katılmadığı ve protesto ettiğini söylemeliyiz. Bu nedenle katılım oranı %58'de kalmıştır. Bundan sonraki seçim 15 Ekim 2005 tarihinde hazırlanan anayasanın onaylanması için yapılan referandum olmuştur. Katılım oranı düşük olmakla beraber %63 seviyesinde olmuştur. Referanduma sunulan anayasa %78'lik bir oranla kabul edilmiş ve yürürlüğe girmiştir. Seçim yine Sünni Araplar tarafından protesto edilmiştir. Nihai olarak meclis üyelerinin seçimi için Irak halkı 15 Aralık 2005 tarihinde sandığa gitmiştir. Bu kez katılım %79 olmuştur. (İnat, 2005:66-75)

Tablo 1: Aralık 2005 Genel Seçim Sonuçları

<i>Partiler</i>	<i>Oy Sayısı</i>	<i>%</i>	<i>Sandalye</i>
Birleşik Irak İttifakı (İslamcı Şii Partiler Koalisyonu)	5.021.137	41,2	128
Kürt İttifakı	2.647.172	21,7	53
Irak Uzlaşma Cephesi (İslamcı Sünni Araplar)	1.840.216	15,1	44
Irak Ulusal Listesi (Iyad Allavi)	977.325	8,0	25
Irak Ulusal Uzlaşma Cephesi (Baasçı-Milliyetçi Sünni Araplar)	499.963	4,1	11
Kürt İslami Hareketi	157.688	1,3	5
Al-Risaliyun (Sadr'a Bağlı Bağımsızlar)	145.028	1,2	2
Uzlaşma ve Kurtuluş Bloku (Cubburi Aşiretinin Partisi)	129.847	1,1	3
Irak Türkmen Cephesi	87.993	0,7	1
Rafideyn Listesi (Asuri Hareketi)	47.263	0,4	1
Mithal El-Alusi Listesi	32.245	0,3	1
Yezidi Reform Hareketi	21.908	0,2	1
Toplam (Katılım Oranı %79,6)	12.396.631		275

Kaynak: Erkmen, 2010:132

Yapılan ilk genel seçimler Şiilerin üstünlüğü ile sonuçlanmıştır. Sünni Arapların büyük bir kısmı seçimleri boykot ettiğinden mecliste çoğunluğu Kürtler ve Şiiler kazanmıştır. Seçim sonuçlarına göre; 275 sandalyenin 128'ini Şii politik oluşumun öncüsü Birleşik Irak İttifakı almıştır. 53 sandalye ile Şiilerden sonra en çok oyu Kürt İttifakı almıştır. Bu iki oluşumu 44 sandalye ile Sünnilerin oluşturduğu Irak Uzlaşma

Cephesi takip etmiştir. Şii ittifakı yanına Kürtleri ve bazı küçük Sünni grupları da alarak ülkenin en güçlü siyasi unsuru olarak ortaya çıkmışlardır. (Erkmen, 2010:131)

Cumhurbaşkanlığı Kürtlere bırakılırken, Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) başkanı Celal Talabani bu göreve atanmıştır. Başbakanlık görevi için Şii ittifakından İbrahim Caferi atanmıştır. Caferi hükümeti; 17 Şii, 8 Kürt, 6 Sünni, 1 Hristiyan ve 1 Türkmen kabine üyesiyle görevine başlamıştır. (Şahin, 2006:63)

Caferi hükümetinin Şii ittifakından bir türlü güvenoyu alamaması görev süresinin kısa sürmesi ile sonuçlanmıştır. Caferi'nin yerini Şii partilerinden Dava Partisi'nin lideri Nuri El Maliki, Şiiler arasında izlediği denge politikası ile ön plana çıkarken 2006 yılında başbakanlığa seçilerek 8 yıl sürecek görevine başlamıştır. (Özcan, 2006:61-62)

Maliki'nin başbakanlığının ikinci yılında, Birleşik Irak İttifakı'ndan Mukteda Es Sadr'a bağlı blok ABD'nin Irak'tan tamamen çekilmesi için hükümetteki altı bakanını görevden çekmiştir. Şii ittifakının bir diğer parçası Fadila Partisi de kabinede daha az temsil edildiği için daha önce hükümetten ayrılmıştır. Sünni Arapların ana parçası Irak Uyum Cephesi'ne bağlı altı bakanın da görevden ayrılması Nuri El Maliki'yi zora sokmuştur. Ancak, tüm bu istifalara rağmen Maliki görevini bırakmamıştır. Geri çekilen bakanların istifalarını da kabul etmemiştir. Kabinedeki parçalanmaya karşın Maliki, kendi partisi olan Dava Partisi öncülüğünde dört partili yeni bir Kürt-Şii bloğu oluşturmuştur. Bloкта yer alan partilerin başındaki isimlerin Nuri El Maliki, Mesud Barzani, Celal Talabani ve Abdülaziz El Hâkim'in olması Maliki hükümetinin görev süresinin biraz daha uzun soluklu olmasını sağlamıştır. Oluşturulan yeni kabine ile Sünnilerin, Sadr yanlılarının ve Fadila Partisi'nin temsil hakkı kalmamıştır. (www.bbc.com, 2008)

Maliki liderliğindeki Dava Partisi'nin yakalamış olduğu ivme 2009 yılındaki yerel seçimlerde devam etmiştir. Yerel seçimlere Kürtler dışında bütün gruplar tek başına girme kararı almıştır. Bu seçimlerde en büyük başarıyı Dava Partisi göstermiştir. Dava Partisi'nin bu yükselişi diğer Şii partileri tarafından olumlu karşılanmamıştır. Hatta Dava Partisi'ne karşı diğer Şii partilerinin koalisyon oluşturmalarına neden olmuştur. (Erkmen, 2010:131)

2005 seçimleri genel olarak Irak'ta laik kesim ile radikaller arasındaki dengeyi değiştirmiştir. Şiilerin ve Sünnilerin içerisinde yer alan ılımlı grupların seçimlerde başarı

gösterememesi, Kürtler gibi bir grubu siyasi ağırlığından çok daha büyük bir pozisyon elde etmesini neden olmuştur. Bu anlamda 2005 sonrası dönemde oluşan siyasi konjonktürde Irak'ın kuzeyinde bulunan Kürtlerin önemi artmıştır. Demografik olarak güçlü bir yapıya sahip olan Şiilerin karşısında eski rejimde denge unsuru olarak görülen Sünnilerin yerini artık Kürtler almıştır. (BÜSAM, 2009:9)

Federatif bir yapı üzerinde uzlaşma isteyen ABD'yi bu çatışma ortamı zorlamıştır. Her bir grup arasında denge kurmayı yeğleyen ABD, ağırlıklı olarak Kürtlerin güçlenmesi yönünde tavır almıştır. Sonuç olarak seçimler; mezhepsel olarak Sünniler ve Şiilerin arasını açarken, etnik açıdan Araplar ile Kürtler arasındaki çatışmayı körüklemiştir. Demokratik ilkeler çerçevesinde gerçekleştirilmeye çalışılan seçimler, Irak'ta kalıcı bir istikrarın yakalanmasını ve mezhepsel ve etnik çatışmaların sona ermesini sağlayamamıştır.

2010 Mart Seçimleri

2005 seçimlerinin ardından Şii bloğunda yaşanan iktidar mücadelesi ve çekişmeler 2010 seçimlerine büyük oranda etki etmiştir. Seçimlere iki ayrı blok halinde katılan Şiilere karşı Sünniler ve milliyetçi Araplar büyük bir başarı sağlamıştır.

Tablo 2: Mart 2010 Genel Seçim Sonuçları

	<i>Oy Oranları (%)</i>	<i>Toplam Oyu</i>	<i>Milletvekili Sayısı</i>
Irakiye	24,48	2.851.823	91
Kanun Devleti Koalisyonu	24,02	2.797.624	89
Irak Ulusal İttifakı	17,98	2.094.814	70
Kürdistan İttifakı Listesi	14,48	1.686.344	43
Goran (Değişim Hareketi)	4,18	487.181	8
Irak'ın Birliği	2,70	314.823	4
Irak Uyum Cephesi (Tavafuk)	2,61	303.477	6
Kürdistan İslami Birliği	2,12	247.366	4
Kürdistan İslami Hareketi	1,31	153.640	2
Diğer	9,76	1.649.185	-

Kaynak: (Erkmen, 2010:132)

Iyad Allavi'nin liderliğini yaptığı Irakiye Partisi sandıktan en çok oyu ve en çok milletvekilini çıkaran parti olmuştur. Irakiye Partisi yapı olarak laik Şii ve laik Sünnilerin ağırlıkta olduğu bir partidir. Allavi ise İbrahim Caferi'den önce başbakanlık görevini yürüten isimdir. Allavi'nin partisini mevcut başbakan Maliki'nin liderliğini yaptığı Kanun Devleti Koalisyonu takip etmiştir. 2005 seçiminin kazanı olan Birleşik Irak İttifakı üçüncü olurken, Kürtler bu seçimde ancak dördüncü olabilmıştır. Kanun Devleti Koalisyonunun seçimlerde ikinci parti olması Maliki'nin meclisteki çoğunluk açısından elinin zayıflaması sonucunu doğurmuştur. Her şeye rağmen Allavi ve Irakiye Partisi tek başına hükümet kuracak sayıya erişemediği için koalisyon ile hükümet kurulması gerekmiştir. (Erkmen, 2010:131)

Seçim sonuçlarını değerlendirmek gerekirse; Irakiye ve Dava Partisi gibi merkezçiliği ve milliyetçiliği benimseyen iki partinin sandıktan ilk iki olarak çıkması Irak'ın bölünmesini isteyenlere karşı Irak halkının vermiş olduğu açık bir mesajdır. Radikal İslamcılar bu seçimde açık bir şekilde kaybetmiştir. Irakiye gibi laikliği net bir şekilde benimseyen bir partinin oyların çoğunluğunu alması ve keza Dava Partisi gibi seçmenlerinin çoğunluğunu laik Şiiilerin oluşturduğu bir partinin ikinci parti olması Irak halkının nasıl bir tercih yaptığını göstermiştir. Maliki, başbakanlığının ilk yıllarında mezhepçi bir tavır takınsa da 2009 seçimlerinde ve akabinde 2010 seçimlerinde daha milliyetçi daha Irakçı bir kimliği bürünmüştür. (Erkmen, 2010:133)

3.1.4. 2011 Arap Baharı ve Irak'a Etkileri

17 Aralık 2010 günü 26 yaşındaki Tunuslu Muhammad Bouazizi, bir pazaryerinde kendini yakmış ve buna tepki olarak 18 Aralık günü Tunus'ta halkın sokaklara dökülmesiyle daha sonra "Arap Baharı" olarak adlandırılacak muhalif hareketlerin kıvılcımı Ortadoğu coğrafyasında yakılmıştır. İlk olarak 18 Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta başlayan protestolar, domino etkisi göstererek benzer sorunlar yaşayan Arap dünyasına yayılmıştır. (www.aljazeera.com, 2016)

Arap baharı ilk çıktığı Aralık 2010 tarihinden itibaren 8 aylık süreç içerisinde 4 rejimi yıkmıştır: Tunus, Mısır, Libya ve Yemen. Çoğalarak artan olayların kendi ülkelerine sıçramasından endişe duyan Fas, Cezayir ve Ürdün gibi ülkeler toplumun tepkisini azaltacak sözde reformları uygulamaya koymuştur. Bölgenin en önemli siyasi

aktörlerinden olan Suudi Arabistan'da kral, toplumdaki hareketliliğin giderilmesi için önlemler almaya çalışmıştır. Her şeye rağmen Bahreyn ve Suriye Arap Baharına yakalanmaktan kurtulamamıştır. (İnaç, 2011:490-491)

Arap Baharının neden ortaya çıktığını irdelediğimizde; öncelikle Arap ekonomileri Batı karşısında geri kalmış durumdadır. Eğitim sistemi modern zamanın gerisindedir, toplum bilgi çağına ve ekonomisine hazırlanamamıştır. Ayrıca demokrasinin yerleşmemesinin ışığında hukuk sisteminde aksaklıklar ve sorunları çözmekten kaçınan bir yasama sistemi bulunmaktadır. Fakat en önemli etken yine ekonomiktir. Toplumdaki milyonlarca işsiz Arap genci olayların dayanak noktasını oluşturmuştur. (Pollack, 2011:2-3)

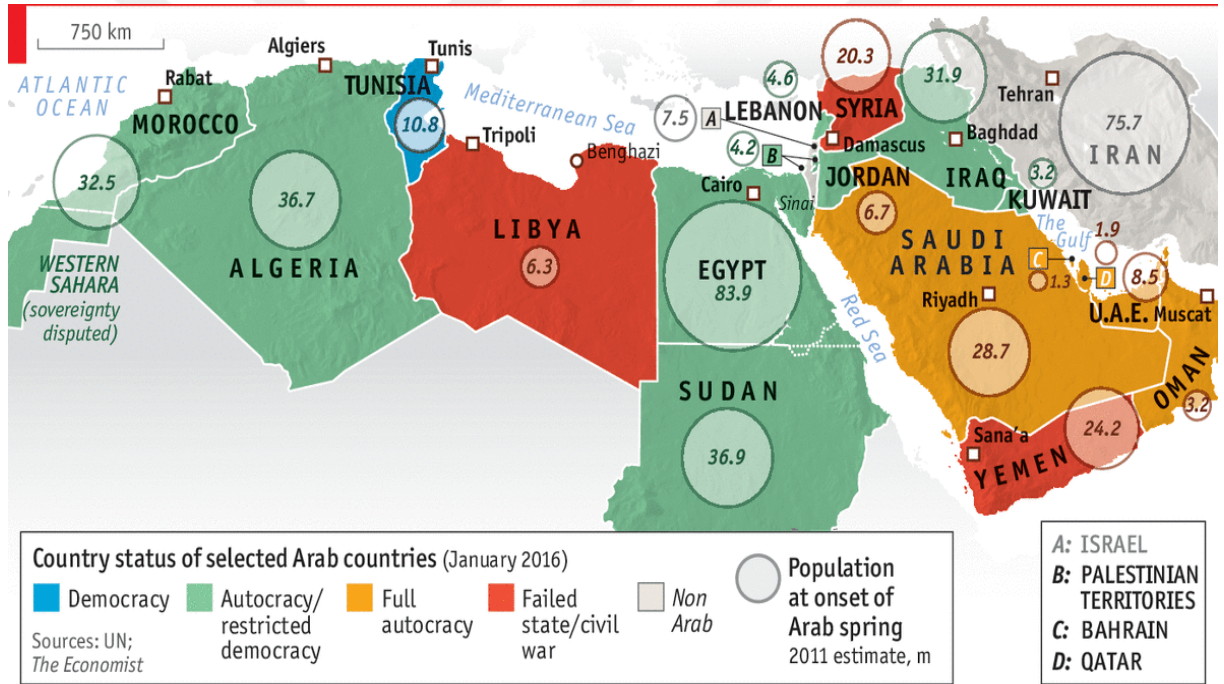
Ekonomik yoksulluk, genç işsizlerin oluşturduğu demografik baskı, ücretlerin düşüklüğü, hayat pahalılığı, sosyal adaletsizlik, rüşvet, hukuktan yoksunluk ve zenginlerin sahip olduğu servetin yarattığı öfke gibi çok farklı nedenler halk hareketlerini tetiklemiştir. (Akbaş, 2012:54)

Halk ayaklanmasına neden olan tüm bu etkenler doğal olarak mevcut Irak'ta fazlasıyla vardır. Arap Baharının Irak'ta başarılı olması için rejimden uzaklaştıracağı bir dikta yönetimi yoktu ve var olan eski rejim 2003 yılında ABD tarafından yapılan tek taraflı müdahale ile devrilmişti. 2003 yılında başlayan Amerikan işgalinden ağır hasarlı şekilde Irak için önündeki en önemli tehlike toprak bütünlüğünün korunamaması olmuştur. Ülke içerisinde işgal ile beraber başlayan ayrılıkçı çatışmalar 2011 yılında Arap Baharının etkisiyle alevlenmiştir. İlk olarak 2011 yılının Şubat ayında birkaç şehirde başlayan protesto gösterileri daha sonra Bağdat Özgürlük Meydanı'nda binlerce protestocunun toplanmasıyla devam etmiştir. Gösterilere katılan kişilerin ortak istekleri mevcut yönetim olan Maliki hükümetinin istifa etmesi olmuştur. (Talev ve Runningen, 2011)

Irak açısından Arap Baharının etkisi iki noktada olmuştur. Birincisi, etnik ve mezhepsel gruplar arasındaki güç mücadelesi artmıştır. İkincisi, Sünniler ile Şiiler arasındaki kutuplaşma belirgin hale gelmiştir. Özellikle Suriye'de iç savaşın çıkmasıyla İran bölgeye daha fazla müdahil olmuştur. Bu müdahalesinde Iraklı Şiilerin önemli rol oynaması ayrışmayı derinleştirmiştir. Olayların henüz yeni ortaya çıktığı dönemde

ABD'nin Irak'tan çekilmesi, Irak iç dinamiklerinin daha fazla gerilmesinde önemli rol oynamıştır. (Erkmen, 2012)

Hükümete yapılan eleştirilen başında yolsuzluk, işsizlik, iç güvenliğin sağlanamaması gelmiştir. Halk arasında “Öfke Günü/Öfke Cuması” gibi isimlerle anılan 25 Şubat 2011 tarihinde yapılan gösterilere hükümetin sert bir şekilde müdahale etmesi katılımın daha fazla olmasına neden olmuştur. Maliki hükümeti protestolar neticesinde istifa etmemişse de bazı adımlar atmak zorunda kalmıştır. Yüz günlük süreç içerisinde politikaların yeniden gözden geçirileceğini açıklayan hükümet bazı politikalarda değişiklik yapılacağını taahhüdünü vermiştir. Gösterilerin yoğun şekilde yaşandığı vilayetlerden Basra ve Kerkük'te; Basra Valisi istifa etmek zorunda kalmış, Kerkük Valisi ve İl Meclisi Başkanı görevden alınmıştır. (Kalaycı, 2012:38)

Economist.com

Şekil 5: Arap Baharı Haritası

Kaynak: The Economist, 2016

Sünni blok içerisinde önemli bir ağırlığı olan Cumhurbaşkanı yardımcısı Tarık El Haşimi hakkında çıkarılan tutuklama kararı Maliki'nin Sünniler üzerindeki baskısının artması olarak değerlendirilmiştir. Çatışmalardan ve iç siyasi mücadelelerden yeterince yıpranan Irak için mezhepsel çatışmaların artması kaçınılmaz hale gelmiştir. (Kalaycı, 2012:40-42)

Irak'ın Arap Baharındaki en önemli sınavı Suriye iç savaşına çözüm bulunamaması ile ortaya çıkmıştır. Mezhepsel kimliğini ön plana çıkararak önemli bir güç haline gelen IŞİD terör örgütü Irak'ta büyük bir hareket alanı kazanmıştır. Örgüt ile mücadelede yetersiz kalan merkezi hükümet ve Irak ordusu, terör örgütünün ülke için en önemli mesele olmasına neden olmuştur. İran'ın devrimci söylemleri ile ülkedeki Şii unsurlara destek vermesi, IŞİD terör örgütünün mezhepsel çatışmalardan beslenmesini sağlamıştır. Barışçıl yöntemler ile yeni bir yönetim kurulması isteğiyle başlayan Arap Baharı Irak'ta Şii-Sünni çatışmasının körüklenmesi neticesini doğurmuştur. (Tombaş, 2015:62)

Maliki yaşanan tüm çatışmalara rağmen uzun süre istifa konusunda ayak diremiştir. Geçen süre zarfında şiddet olaylarının hızlanması ve IŞİD'in yerelde destek bularak ilerlemesinin sorumluluğu Maliki'ye aittir. Nihayetinde istifa eden Maliki'nin yerine Haydar El İbadi hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir. Terör örgütüyle ortak mücadele ve ülkede toplumsal istikrarın sağlanması için ivedilikle adımlar atmaya çalışmıştır. (Tombaş, 2015:63)

Arap Baharının etkisinde Irak'ta değişen bir diğer unsur Kürtlerin siyasi hayattaki ağırlığıdır. Arap coğrafyası ayaklanmalar ile sarsılırken IKBY bünyesindeki Kuzey Irak'ta nispi bir istikrar sağlanmıştır. Ekonomik adımların petrol kaynakları sayesinde hükümetten bağımsız şekilde atılması ve Kürt ulus inşasının devam ettirilmesi bu dönemde önemli adımlar olmuştur. (Çağaptay, 2011:8-10)

Obama yönetimi, Mısır'da iktidardaki müttefiki olan Hüsnü Mübarek'in devrilmemesi için ilk aşamada temkinli davranmıştır. Müttefiki olan ülkelerin başındaki liderlerin görevden uzaklaştırılmaması Amerikan ulusal çıkarları açısından değerlendirilmiştir. Ancak Mısır ve Tunus'taki gelişmeler okun çoktan yaydan çıktığını göstermiştir. Bunun farkına varan Obama, Arap halklarındaki mevcut değişim talebine daha fazla kayıtsız kalamamıştır. Halkın taleplerine iktidardaki liderlerin kulak vermesi için telkinde bulunmuştur. (Akbaş, 2012:56-57)

Obama her ABD başkanının yapacağı gibi öncelikli olarak Amerikan çıkarlarını hayati sayarak Arap Baharına karşı politika geliştirmiştir. Obama biraz çıkarlar gereği biraz da fazla alternatifin olmaması nedeniyle, devrilen liderlerin yerine demokrasiyi benimsemiş, halkın gözünde meşruiyet sorunu olmayacak ve Batı dünyası ile ilişkilerde

sorun çıkarmayacak isimleri desteklemiştir. ABD için kritik nokta, aşırı uç söylemleri olmayan siyasi parti ve liderlerin desteklenmesi olmuştur. ABD'nin Arap Baharı sonrasındaki süreçte ülkelerin siyasi durumlarına müdahil olma durumu ülkeden ülkeye ve şartlara göre değişmiştir. (Akbaş, 2012:60)

Obama'nın süreç içerisinde izlediği genel politikayı doğrudan müdahaleci olmak yerine BM ve NATO gibi uluslararası örgütler vasıtasıyla inisiyatif kullanılması olarak yorumlamak mümkündür. Obama'nın böyle bir dış politika tercihinde bulunmasında yumuşak güç kullanımı etkili olmuştur. Arap Baharının başlamasıyla beraber protestoların merkezinde yer alan otoriter liderlerle iyi ilişkileri olan ABD'nin izleyeceği politikalar üzerinden eleştirildiği gözlemlenmiştir. (Göngen, 2014:2-3)

Obama yönetimi için yumuşak gücün kullanılması ve demokrasinin yayılması için Arap Baharı bir anlamda fırsat olarak görülmüştür. ABD'nin, Arap Baharının etkili olduğu ülkelere, demokratik adımların nasıl atılacağı konusunda hazırlıksız yakalandığını ifade edilebilir. ABD süreç içerisinde bir yandan muhalif hareketleri desteklemiş, bir yandan mevcut yönetimlere demokrasinin güçlendirilmesini telkin etmiştir. Bu sayede ABD, olası her iki duruma karşı konumunu kuvvetlendirmiştir. Obama yönetiminin böyle bir tutum sergilemesi bazı kesimlerce prestij kaybı olarak yorumlanmıştır. (Öçalan, 2015:140-141) Çelişkili gözükse de ancak kendi içerisinde haklı gerekçeleri olan bu tutum, Obama'nın Arap Baharı politikası sürekli değişen siyasi ortama uyarlanma üzerine kurulmuştur. Bütün süreç incelendiğinde Obama'nın tutarlı bir dış politika izlemediği ancak ulusal çıkarların korunması noktasında kesin çizgilerinin olduğunu görülmüştür. (Öçalan, 2015: 141-142)

Obama'yı böyle esnek bir politika izlemeye iten bir başka neden, Bush'tan devraldığı mirastır. Bush döneminin aksine askeri operasyonlar yerine diplomatik kanalların daha fazla kullanılması tercih edilmiştir. Uluslararası toplumda bir konsensüs sağlanarak dikta rejimlerine ve hatta terörizme karşı mücadele edilmesi arzu edilmiştir. Bu vasıta ile Arap Baharı sürecinde ABD olabildiğince ön plana çıkmayacak ve ülkelerin iç işlerine karışan bir ülke olma konumuna düşmeyecektir. (Kahl ve Lynch, 2013:49)

3.2. BAŞKAN OBAMA’NIN II. DÖNEMİ (2012-2016)

3.2.1. 2012 ABD Başkanlık Seçimleri

2008 seçimlerini sürpriz denebilecek şekilde önde tamamlayarak ABD tarihinin ilk siyahi başkanı olan Obama’nın 6 Kasım 2012 seçimlerinde işi bu kez daha zor olarak addedilmiştir. Obama’nın ikinci dönem için yürüttüğü seçim kampanyasında bazı dezavantajlar bulunmaktaydı. Seçildiği ilk dönemde arkasına aldığı rüzgârın olmaması, seçmen desteğinin bu defa daha düşük oranlı olması, savaş sonrası ekonominin bir türlü istenilen noktaya gelememesi ve iç politika açısından sağlık reformlarında yaşanan problemler bunlardan bazılarıdır. Bu gibi etkenler Obama’nın kendisinden beklenen değişimin gerçekleşmesini engellemiştir. (Kırdar, 2012:2)

Yapılan birçok ankette Obama’nın oyu %50’nin altına düşmüş durumdaydı ve önde olduğu eyaletlerde Cumhuriyetçi aday Mit Romney, Obama’yı geçebilecek kadar oylarını artırmıştı. Sıralanan bu etkenlerin gölgesinde Obama kampanyasının temposunu ve eyaletler arasındaki ziyaretlerinin sayısını arttırmak zorunda kalmıştır. (Alırıza ve Kırdar, 2012:2)

Zor bir seçim dönemi geçiren Obama, rakibi Romney ile seçim kampanyası sürecinde sert tartışmalara girmiştir. Her iki isim de temelde farklı siyasi görüşlere hâkimlerdi ve bu nedenle hemen hemen her konuda zıt fikirlere sahiplerdi. Obama, ekonomik geliri yüksek olan vatandaşlardan daha fazla vergi alıp askeri harcamaları biraz daha kısmak istemiştir. Ancak, Romney bu politikaya şiddetle karşı çıkmıştır. Obama üretim sürecinde çevreci standartları ön plana alırken, Romney çevre problemlerini yeteri kadar önemsememiştir. (www.aljazeera.com, 2012)

Kampanya sürecinde Romney’in yaptığı bazı kritik hataları Obama’nın biraz daha öne çıkmasına neden olmuştur. Askeri harcamaların 2 trilyon dolar arttırılacağına açıklanması, ABD’nin Irak’tan çekilmesinin bir hata olduğu söylemi, ekonomik sorunların üzerinde yeterince durulmaması ve olası başkanlık durumunda dış politika ekiplerinin büyük çoğunluğunun eski başkan Bush ile görev yapmış isimler olması seçimde rahatsızlığa sebebiyet vermiştir. Bu anlamda kararsız seçmenlerin Obama’ya yönelmesi kaçınılmaz olmuştur. (Abbasigil, 2015:86-87)

6 Kasım 2012 tarihinde yapılan seçimlerde Nevada, Virginia ve Wisconsin gibi kritik eyaletlerde çoğunluğu sağlayan Obama ikinci kez ABD başkanlık koltuğuna oturmuştur. Adaylar %49 ile aynı oyu alırken Obama'nın 50 eyaletten 25'ini ve Washington D.C.'yi kazanmış olması başkanlık için gereken delege sayısı olan 270 barajını rahat geçerek 303 sayısına ulaşmasını sağlamıştır. (Kırdar, 2012:1)

3.2.2. Başkan Obama'nın II. Dönem Dış Politika Yaklaşımı

Obama, 4 yıllık ilk başkanlık döneminin 2 yılı boyunca Bush yönetiminin geride bıraktığı meselelerle uğraşmak zorunda kalmıştır. İç politikada ekonomik krizinin etkilerinin azaltılması için uğraşırken, dış politikada Irak Savaşı ile sekteye uğrayan ABD'nin dünya liderliği yeniden inşa edilmeye çalışılmıştır. (Mandelbaum, 2010:3)

Önceki dönemde gerçekleştirilen askeri müdahaleler nedeniyle bütçe aşımı gerçekleşmiş ve Amerikan ekonomisi zor bir süreçten geçmiştir. ABD, bu ekonomik faturanın altından sert askeri müdahalelerin aksine Obama'nın ilk başkanlık döneminde sergilemiş olduğu yumuşak gücü ön plana çıkaran bir dış politikanın devam ettirilmesini benimsemiştir. Askeri müdahalelerin zaruri ve kaçınılmaz olduğu durumlarda ABD, geniş çaplı operasyonlardan ziyade havadan müdahale, özel kuvvetlerin daha aktif olarak kullanılması ve siber savaş gibi yöntemleri tercih etmiştir. (European Council, 2012:2)

Obama'nın ikinci başkanlık döneminde dış politikada ağırlıklı olarak ilgilenmesi gereken bazı meseleleri şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Ortadoğu: Arap ayaklanmaları, Suriye iç savaşının yayılma ihtimali, İran'ın nükleer denetimi, İsrail-Filistin meselesinin çözümü ve son olarak Irak'ın geleceği.
- Avrupa: Füze kalkanı projesinin geliştirmesi ve Rusya ile ilişkiler.
- Güney Asya: Amerikan ordusunun Afganistan'dan çekilmesi, çekilme sonrası ne kadar askerin orada bırakılacağı ve Pakistan ile ilişkiler.
- Uzakdoğu Pasifik: Stratejik olarak önemli bir ortak olan ancak ileride potansiyel güçlü bir rakip olan Çin ile ilişkiler ve Kuzey Kore'nin dış politikasına karşı Amerikan dış politikasının tutumunu belirlemek. (Marcus, 2012)

3.2.3. Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) ile Mücadele

Irak'ta ve Suriye'de silahlı gücünü arttıran ve 2014 yılında halifelik ilan eden İŞİD uluslararası siyaset alanında öncelikli mesele olarak ortaya çıkmıştır. İŞİD, kendi anlayışı ve İslam yorumu ile yeni bir dünya düzeni kurmayı amaçlamıştır. Bu düzenin oluşturulması için çeşitli kehanetlerde bulunan ve bu hedefine ulaşabilmek için her türlü silahlı faaliyette bulunabilen bir terör örgütü olmuştur. Bu bağlamda etkisi geçmiş yıllarda üst düzeyde olan ancak daha sonra güç kaybeden El Kaide terör örgütünün halefi olduğu aşikârdır. (Şenol, Erdem ve Erdem, 2016:278-279)

2004 yılında Irak topraklarında kurulan İŞİD, daha sonra El Kaide'ye katılmıştır. O yıllarda terör örgütünün liderliğini yapan Zerkavi'nin 2006 yılında ABD tarafından gerçekleştirilen bir operasyon sırasında Irak'ta öldürülmesinin ardından örgütün başına Ebu Hamza El Muhacir geçmiştir. El Muhacir'in liderliği almasıyla beraber, örgüt İŞİD ismini almış olduğunu ilan etmiştir. 2010 yılında ABD öncülüğünde gerçekleştirilen bir operasyonda örgütün lider kadrosunun büyük çoğunluğu öldürülmüş, Ebu Bekir El Bağdadi örgütün liderliğine geçmiştir. El Bağdadi, 2014 yılında kendisini İslam halifesi olarak ilan etmiştir. (www.hurriyet.com, 2016)

İŞİD'in bu denli güçlenmesi ve bölge ülkelerinin siyasi yapılarına zarar vermesinin arkasında ABD tarafından demokrasi getirme söylemi ile iktidardan indirilen Saddam sonrasında oluşan otorite boşluğu bulunmaktadır. Saddam döneminde Irak ordusunun temelini oluşturan Sünni kökenli subayların büyük bir çoğunluğu ordudan tasfiye edilmiştir. Ordudan uzaklaştırılan bu subaylar henüz kurulma ve büyüme aşamasında olan İŞİD'e katılarak örgütün düzenli ve organize olmasına katkı sağlamışlardır. Oluşturulan yeni düzende eski mevkilerini Şiiilere ve Kürtlere kaptıran Sünniler, siyasi ve ekonomik düzende kendilerine bir alan bulamadıklarından dolayı İŞİD'e destek vermeye başlamıştır. (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015:14-15)

İŞİD'in Irak ve Suriye'deki etkinliğinin rahatsız edici bir noktaya gelmesi Obama ve yönetimini Irak politikasında farklı bir strateji geliştirmeye itmiştir. İŞİD'in yaptığı infazlar, terör saldırıları ve toplu katliamların dünya kamuoyundaki etkisi büyük olmuştur. Obama'nın İŞİD'e karşı acil eylem planının temelinde Irak'taki mevcut etkinliği temel almıştır. Örgütün Suriye'deki eylemlerine karşı ilk aşamada Obama herhangi bir strateji geliştirme taraftarı olmamıştır. (Pirinççi, Orhan ve Duman, 2014:12)

IŞİD terör örgütünün 2014 yılının Ağustos ayında Amerikalı gazeteciler Steven Sotloff ve James Foley'in boğazını keserek infaz etmesi Amerikan kamuoyunda büyük bir infiale neden olmuştur. Buna ek olarak Ezidiler'in Sincar Dağında mahsur kalması Obama'nın IŞİD'e karşı var olan pasif politikasını değiştirmeye zorlamıştır. Bu dönemde Obama'nın CBS televizyonuna yapmış olduğu bir açıklamada kendi istihbarat teşkilatları CIA'nın IŞİD'i hafife aldığını ve onunla mücadelede daha önce Irak ordusunun başarılı olacağını düşündüklerini ifade etmiştir. Bu açıklama ile Obama aslında IŞİD konusunda yanlış yönlendirildiğini ve strateji hatası yaptığını bir anlamda kabul etmiştir. (Kroft, 2014)

Irak ordusunun IŞİD ile mücadelede başarısız olduğunun kanıtı Musul'un kaybedilmesi ile tescillenmiştir. Obama ilk aşamada 300 kişilik bir askeri kuvveti Bağdat ve Erbil'e göndererek müdahale seçenekleri üzerinde değerlendirme yapılmasını istemiştir. IŞİD'in Musul'daki hızlı ilerleyişi ve ABD unsurlarını tehdit edecek noktaya gelmesi Obama'yı sınırlı da olsa bir hava harekâtı yapmak zorunda bırakmıştır. (ABC News, 2014) Gazetecilerin infazından 3 ay sonra bir yardım görevlisi olan Amerikalı Peter Kassig'nin yine IŞİD tarafından öldürülmesi ve bu görüntülerin basında yayınlanması Obama'yı iyice zorlamaya başlamıştır. Kamuoyunun baskısını üzerinde hisseden Obama, IŞİD ile ciddi bir şekilde ilgilenmeye karar vermiştir. (Pengelly, 2014)

Obama'nın IŞİD'e karşı geliştirdiği bazı stratejiler; hava saldırıları düzenlenmesi, terör örgütüne karşı savaştan tüm unsurların desteklenmesi, mevcut terör saldırılarının engellenmesi adına terörle mücadele kapasitesinin artırılması ve saldırılardan etkilenen insanlara insani yardımların ulaştırılması olarak belirlenmiştir. IŞİD'e karşı oluşturulacak uluslararası koalisyonda Avrupa ülkelerinin yanı sıra Türkiye ve Arap ülkeleri ile de görüşülmüş ve destekleri alınmıştır. (Pirinççi, Orhan ve Duman, 2014:12)

ABD öncülüğünde oluşturulan koalisyona yaklaşık 60 ülke askeri, lojistik ve mali anlamda katkı sağlamıştır. Koalisyon güçlerinin hava saldırılarının Musul'da yoğunlaşması üzerine IŞİD beklenmedik bir şekilde Suriye'nin kuzeyine, Kobani'ye, saldırmıştır. Bunun üzerine koalisyon güçleri bu bölgeye yoğunlaşmıştır. Ancak tüm bu saldırılar IŞİD tehlikesini ortadan kaldırmaya veya zayıflatmaya yeterli olmamıştır. IŞİD'in zayıflatılabilmesi için ancak onu ortaya çıkaran sebeplerin ortadan kaldırılması

gerekir. Salt askeri müdahaleler ile günlük başarılar elde edilebilir ama örgüt her geçen gün kendisine destekçi bulmaya bu dönemde devam etmiştir. (www.radikal.com, 2015)

Koalisyon güçleri saldırılarda örgütün lider kadrosunu hedef alarak bu sayede örgütte bir çözüme yaşanacağını ummuştur. 2014 yılının Ekim ayında IŞİD lideri Ebubekir El Bağdadi'nin öldürüldüğü iddia edilmiş ama kanıtlanamamıştır. Bu iddiaların akabinde terör örgütü 13 Kasım 2014 tarihinde Bağdadi'nin bir ses kaydını yayınlarak ABD ve müttefiklerinin 'acziyet içerisinde olduklarını' ve 'en büyük haçlı saldırısından galip çıkacaklarını' iddia etmiştir. (www.telegraph.com, 2014)

Bush döneminde düşman ilan edilen ve terörizmin en büyük destekçisi olarak nitelendirilen İran ile Obama hükümeti, IŞİD meselesinde yakınlaşma yoluna gitmiştir. Bu yakınlaşma çerçevesinde Irak ve Afganistan'da istikrarın sağlanması, El Kaide ve IŞİD ile mücadelede İran'ın desteğinin alınması gibi meseleler üzerinde uzlaşıldığını söylemek mümkündür. IŞİD ile mücadelede üstü örtük olarak Şii milislerin önünü açılması ABD'nin İran yaklaşımı açısından önemlidir. (Hurmi, 2010:66)

Irak'ın güneyinde İran destekli Şii milislerin karadan yürüttüğü harekâtı dönemin ABD dışişleri bakanı John Kerry memnuniyet ile karşılamıştır. Ancak her şeye rağmen Kerry, ABD ile İran arasında IŞİD ile mücadele konusunda herhangi bir ittifakın olmadığını altını çizmiştir. (www.irishtimes.com, 2014)

Obama, başkanlık döneminin son iki yılını yoğun bir şekilde IŞİD ile mücadele etmekle geçirmiştir. Suriye'de öncelikli olarak IŞİD ile savaşan gruplar desteklenerek silahlandırılırken, Irak'ta mevcut Bağdat hükümeti ve kuzeyde yer alan Kürt milis güçlerine destek verilerek pek çok Irak kentinin kontrolü geri alınmıştır. Obama döneminde IŞİD ile mücadeledeki en önemli kilometre taşlarından biri Musul'a 17 Ekim 2016 tarihinde gerçekleştirilen askeri operasyon olmuştur. Operasyon, Musul için lojistik ve stratejik açıdan büyük önem taşımıştır. (Duman, 2017:14)

6 Şubat 2015 tarihinde açıklanan yeni Ulusal Güvenlik Belgesi, Obama'nın ikinci kez bir doktrin ortaya koyması anlamına gelmiştir. O günün şartlarından geliştirilen bu yeni yaklaşımda; IŞİD'in küresel bir tehdit olarak ortaya çıkması ve büyümesi, bölgede yaşanan Arap Baharı süreci, ABD'nin Bingazi büyükelçiliğine terör saldırısı gerçekleştirilmesi, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ve ABD'nin Afganistan politikasında yaşanan değişimler etkili olmuştur. Obama'nın 2010 yılında benimsediği doktrine paralel

şekilde bu yeni yaklaşım da ABD'nin küresel siyasetteki lider konumuna vurgu yapmıştır. Yeni yaklaşım çerçevesinde güvenlik ve küresel terör ile mücadele noktasında dış politikadaki olası problemlere bir çözüm sunamamıştır. Daha ziyade yeni yaklaşım ile Obama'nın 6 yıllık iktidar sürecinde dış politika ve ulusal güvenliğe ilişkin olarak uygulamış olduğu politikalar kamuoyuna anlatılmıştır. (Quinn, 2015:17-20)

Obama'nın son iki yıllık sürecindeki yol haritasını belirleyen 2014 yılındaki Ulusal Güvenlik Belgesinde; ulusal savunma gücünün artırılması, siber güvenlik, iç güvenliğin kuvvetlendirilmesi, kitle imha silahlarının kullanımının ve yayılmasının önlenmesi hususları üzerinde durulmuştur. Uluslararası alanda güvenliğin sağlanması noktasında başta NATO ülkeleri ve ABD'nin Asya-Pasifik bölgesindeki müttefikleri sorumlu olarak atfedilmiştir. (Grevi, 2015:2-5)

3.2.4. Başkan Obama'nın II. Döneminde Irak Politikası

Barack Obama, 2008 yılında gerçekleştirilen başkanlık seçimlerinde dillendirdiği Amerikan askeri unsurlarının Irak'tan çekilmesi vaadini, 2011 yılında gerçekleştirerek vermiş olduğu sözü tutmuştur. ABD ordusuna ait birliklerinin Irak'tan ayrılmış olması Irak'ta var olan hayati Amerikan ulusal çıkarlarının gözetilmeyeceği anlamına gelmemiştir. Çok az sayıda askeri unsurunu bırakan ABD, bu tarihten sonra çeşitli misyonlar altında ülkedeki varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Stratejik önceliklerin korunması ve bu bağlamda askeri varlığının sona ermesine karşın Washington yönetiminin Bağdat üzerindeki sivil varlığının devam ettirilmesi için çaba sarf edilmiştir. (The White House, 2010:25)

Obama'nın başkan seçilmesi ABD'nin Irak savaşından bazı dersler çıkardığının göstergesi olmuştur. En dikkat çekici ders; ABD'nin tıpkı Afganistan savaşında olduğu gibi Irak savaşında da yüksek maliyetler ile karşı karşıya kalması olmuştur. Trilyon dolarları bulan bu maliyetler ile ABD ulus inşası fikrinden uzaklaşmıştır. Vietnam'ı bir tarafı koyarsak Irak'ta yeni bir ulus inşası misyonu, ABD tarihinin en pahalı misyonu olarak kayıtlara geçmiştir. (Tierney, 2013:3)

Obama için Irak'tan çekilince bile işler tamamıyla rayına oturmamıştır. Uğraşması gereken meseleler Irak nezdinde hala çok fazlaydı. Irak'ın birliğinin

korunmasında zorlanılmaktaydı. İçerisinden birçok muğlaklık içeren ve federal bir Irak öngören anayasa, ülkenin birliğini sağlamaktan ziyade bölünmeye doğru evrilmiştir. (Ulutaş ve Torlak, 2011:13-19) Irak'ta yaşanan siyasi istikrarsızlık ve otorite boşluğunun doğal sonucu olarak birbiriyle mücadele halinde olan her grup ülke üzerinde hak talebinde bulunabilecekleri bir alana sahip olmuşlardır.

5-6 Aralık 2012 tarihlerinde Iraklı yetkililer ile ABD Savunma Bakanlığı arasında imzalanan ve 5 yıl süre ile geçerli olacak olan Daimi Güvenlik Anlaşması (DGA) ile Obama Irak'tan çekilmenin üzerinden henüz bir yıl geçmeden Amerikan unsurlarının pozisyonunu güçlendirmeye çalışmıştır. (US Department of Defence, 2012) DGA ile oluşturulmak istenen şey; özetle Irak'ta ABD ulusal çıkarlarının korunması ve ülkede süregelen kaos durumunun sona erdirilmesidir. DGA çerçevesinde her iki ülke beraber askeri operasyon yapacak, terörizm ile beraber mücadele edecek, istihbarat alanında işbirliği yapılacak ve ortak eğitim ve tatbikatlar sayesinde Irak ordusu kendi kendisine yetecek bir seviyeye getirilecektir. Irak ordusunun, Irak topraklarının tek başına koruyacak duruma getirilmesi için ordunun modernizasyonunu ve tüm bunlar için gereken ekonomik desteği Amerikan yönetimi verecektir. (Munoz, 2012)

ABD ile Irak arasındaki ekonomik ilişkiler, askeri ve siyasi alandaki ilişkilerden her zaman daha fazla önem arz etmiştir. İkili ilişkileri daha da basite indirgersek, ilişkilerin temelinde petrol olduğu görülmektedir. Irak ekonomisindeki ihracat kalemleri arasında en büyük payı petrol gelirleri oluşturmaktadır. Maliki hükümetinin bu dönemde öncelikli hedefi, petrol kazancının bir an evvel Irak ekonomisine sokulması olmuştur. Bu bağlamda stratejik ortak olan ABD'nin Irak enerji sektörüne yatırım yapması kaçınılmazdır. İki ülke ilişkilerinde gerginliğin sebebi, Amerikan menşeli petrol şirketlerinin merkezi Bağdat yönetimini ekarte ederek IKBY ile anlaşmalar imzalamış olmasıdır. Enerji sektörünün dünyadaki en güçlülerinden biri olan Exxon Mobil'in Bağdat yönetimini dikkate almaksızın böyle bir girişimde bulunması Maliki hükümetinde büyük rahatsızlığa neden olmuştur. Bu rahatsızlık Maliki'nin Enerji İşlerinden Sorumlu Yardımcısı Hüseyin Şehristani'nin yapmış olduğu açıklama ile resmiyet kazanmıştır. Şehristani, IKBY ile yapılan anlaşmanın feshedilmemesi durumunda Exxon Mobil'in güneyde yer alan hiçbir petrol sahasına giremeyeceğini ifade etmiştir. (www.bbc.com, 2011 ve www.timesofisrael.com, 2012)

Bağdat yönetiminin tüm karşı çıkışlarına rağmen dünyanın en büyük petrol arama ve sondaj şirketi olarak kabul edilen Exxon Mobil tercihini Kuzey Irak'tan yana kullanmıştır. IKBY ile varılan anlaşma ile 20 yıl süre boyunca Süleymaniye'ye bağlı Raperin bölgesindeki petrol arama hakkı Exxon Mobil'e geçmiştir. (www.reuters.com, 2013)

Exxon Mobil'in tercihini Irak'ın kuzeyinden yana kullanması ile Bağdat yönetimi için en iyi alıcı olarak bir diğer petrol devi İngiliz British Petroleum (BP) şirketi kalmıştır. BP mevcut durumdan faydalanarak avantaj etmeye çalışmıştır. 2013 yılında Maliki hükümeti bir anlaşmaya varan BP, petrol yatakları açısından zengin olan Irak'ın güneyinde yer alan Rumaliye bölgesi için ve Kerkük için petrol çıkarma imtiyazına sahip olmuştur. Exxon Mobil'in Irak ekonomisi için en önemli etkisi IKBY ile yapmış olduğu anlaşma sonrasında diğer büyük petrol şirketleri Total, Gazprom, Neft ve Chevron'un da IKBY ile anlaşmaya gitmesi olmuştur. Tüm bu gelişmeler Irak merkezi hükümetinin elini zayıflatmıştır. (www.reuters.com, 2012)

ABD ile enerji alanından sivil havacılığa kadar birçok konuda işbirliği yapan Irak'ın ihracat rakamları bu yolla yükselmiştir. İki ülke arasındaki ticaretin boyutu 2013 yılında 15 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Bu rakamın sadece 2 milyar dolarlık kısmının ABD'nin Irak'a yaptığı ihracat olması dikkat çekicidir. Bir önceki yıl olan 2012'de 19 milyar dolar seviyesinin yakalanamamasının nedeni ise Irak'ta var olan siyasi istikrarsızlık ve IŞİD'in ülkedeki mevcut pozisyonu olarak değerlendirilebilir. (US Census Bureau, 2018)

Obama'nın Irak politikası netice itibarıyla Irak'ın iç sorunlarını çözme noktasında yeterli olamamıştır. Her ne kadar Irak'ın meseleleri için adımlar atılmaya çalışılsa da Obama özellikle başkanlığının ikinci döneminde daha çok Amerikan iç politikasıyla ilgilenmek zorunda kalmıştır. Afganistan'dan ABD ordusunun çekilmesinde olduğu gibi Irak'tan çekilme noktasında da Amerikan iç kamuoyunun problemleri ve iç politikanın gereksinimi öncelikli olarak böyle bir karar alınmıştır. Obama, Amerikan ordusunun Irak'tan çekilmesine odaklandığı böyle bir dönemde Irak'ın yeniden yapılandırılması ve istikrarın sağlanması noktasında eksiklikleri olduğu görülmüştür. Bu noktada; ABD'nin Irak konusunda İran'ın gerisinde kaldığı, İran'ın Irak'ın iç politikasının

şekillendirilmesinde daha aktif rol oynadığı eleştirileriyle Obama hükümeti karşı karşıya kalmıştır. (Dunne, 2011:23)

Obama'nın bu eleştirilere cevabı ise tercih ettiği politikalarda saklıdır. Obama; nihai olarak ABD ulusal çıkarlarını önceleyen ve ülkesinin içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi sorunlara yönelmiştir. Obama, uyguladığı dış politikayı sürdürme niyetinin bir diğer sinyalini 2014 yılında "State of Union" konuşmasında vermiştir. Konuşmasında iç politik meseleler ve ekonomi mesajları vermesi dikkat çekmiştir. (Kanat, 2014:23) Obama'ya göre Amerikan çıkarlarının en etkin şekilde korunmasını sağlamak çok ortaklı bir dünyadan geçmektedir. Yapılan kamuoyu araştırmaları Obama'nın bu tezini destekler nitelikte olmuştur. Yapılan bir ankette, katılımcıların %52'si ABD'nin uluslararası politikada daha az müdahaleci olmasının ve bir anlamda kendi işine bakması gerektiğini söylemiştir. Amerikan kamuoyu ABD'nin uluslararası rolünün bu denli müdahaleci olmasının karşısında bir tavır takınmıştır. (Lewis, 2013)

SONUÇ

Devletler, uluslararası sistemde varlıklarını sürdürmek ve menfaatlerini koruyabilmek için belli başlı politik yönelimlere göre hareket ederler. Devletlerin dış politika alanındaki kararları nihayetinde bir insan ya da insan grubu tarafından alınmaktadır. Kimi zamanlar bu bir devlet başkanı olurken, kimi zamanlar parlamenter yönetimlerde olduğu gibi bu bir hükümet olabilmektedir.

ABD, katı güçler ayrılığı ilkesine dayanan başkanlık sistemi ile yönetildiğinden dolayı karar alıcı konumundaki yürütmenin başı olan başkanın yetkisi geniş olmakla beraber sınırsız değildir. Bu sebepten ötürü, her bir devlet organı birbirine karşı dengeleyici konumdadır. Başkan, istediği gibi bir dış politika yürütmek için birçok etkeni göz önünde bulundurmak zorundadır. Kongre'den istediği gibi yasaların geçmesi için yasama erki ile bir noktada uyumlu çalışması gerekmektedir. Başkanı etkileyen diğer güçler siyasal partiler, sivil toplum örgütleri, medya ve diğer baskı grupları olarak addedebileceğimiz lobilerdir.

2001 yılının Ocak ayında başkan seçilen George W. Bush için 11 Eylül 2001 saldırıları benimsediği Amerikancı dış politika için zemin oluşturmuştur. İçinden çıktığı Cumhuriyetçi Parti'nin ideolojik yaklaşımının da etkisiyle George W. Bush, başkanlığı süresince tüm dünyada daha müdahaleci bir dış politika izlenmiştir. Başkan Bush, tüm bu agresif dış politikayı benimserken elbette yalnız değildi. Yukarıda değinildiği gibi karar alıcı konumda olması hasebiyle temas halinde olduğu pek çok topluluk ve organizasyon bulunmaktaydı. Bunlardan en göze çarpanı yeni muhafazakârlar olarak adlandırabileceğimiz Neo-Con hareket olmuştur. Kurduğu hükümette yer verdiği Yeni-Muhafazakâr hareketten isimler Başkan Bush'u kendi dünya görüşlerine göre yönlendirmiştir. ABD'nin 2001 yılında küresel terörizmi desteklediği gerekçesiyle Afganistan'a girmesi ve akabinde 2003 yılında kitlesel imha silahlarını bulundurmamak ve geliştirmeye çalışmak suçlamasıyla Irak'a girilmesi benimsenen dış politikanın açık örnekleri olmuştur. 17 Eylül 2002 tarihinde Ulusal Güvenlik Stratejisi ile genel çerçevesi çizilen ve daha sonra Bush Doktrini olarak isimlendirilecek dış politika yaklaşımında ABD dışında kalan tüm dünya ülkelerine bir tercih yapma zorunluluğu getirilmiştir. Buna göre ABD'nin yanında olan devletler küresel terörizm ile mücadele ederek dünyayı daha güvenli hale getirirken, karşısında yer alanlar ise haydut/serseri devlet olarak

isimlendirilmiştir. Yeni-Muhafazakâr etkisi altında hazırlanan Bush Doktrinine göre Soğuk Savaş'ta benimsenen iki kutuplu dünya düzeni sona ermiştir. Artık uluslararası sistemde tek bir süper güç bulunmaktadır; o da Amerika Birleşik Devletleridir. Bu nedenle ABD, sadece Irak ve Ortadoğu'da değil, tüm dünyada istediği noktaya müdahale ederek bu gücünü korumalı ve herkese benimsetmelidir.

Başkan Bush döneminde ABD'nin uygulamış olduğu Irak politikası, esasen Ortadoğu nazarında uyguladığı politikadan pek farksız değildir. Burada Irak'ın seçilmesi Irak'ın sahip olduğu jeostratejik kaynaklar ve Amerikan devleti için hayati çıkarların üzerinde bulunmuş olma şanssızlığıdır. Irak'a sözde demokrasi getirme, Irak halkını özgürleştirme ve dünyayı daha güvenli bir hale getirme gerekçeleri ile giren Başkan Bush, deyim yerindeyse Irak'ı içinden çıkılmaz bir kara deliğin içine itmiştir. Amerikan askerinin Irak'a girdiği 2001 yılından itibaren ülkede hiçbir zaman tam bir siyasi-ekonomik-sosyal istikrar sağlanamamıştır. Yönetim şekli meşru olmamasına ve diktatörce bir yönetim benimsemesine rağmen Saddam Hüseyin döneminde sağlanan siyasal istikrar Bush yönetiminin hiçbir döneminde sağlanamamıştır. Burada bu eksikliğin ortaya çıkmasında birden fazla faktör olmakla beraber; bunlardan en göze çarpanları demokrasi bilincinin hemen yarın inşa edilecek bir olgu olmaması, Irak'a ve Irak halkına ait olan her türlü kaynağın uluslararası sistem tarafından sömürülmesi ve son olarak ülkede sonu gelmeyen etnik ayrılıkların körüklenmesidir.

Başkan Bush dönemi için Irak tam anlamıyla içinden çıkılmaz bir bataklık haline gelmiştir. Nitekim Bush'u ikinci döneminde en çok zorlayan konu ABD'nin Irak'tan nasıl çıkacağı ve Irak Savaşı'nın Amerikan halkına getirdiği ağır ekonomik maliyet olmuştur. Tüm bu gelişmeler ışığında 2009 yılında başkanlık koltuğuna oturan Barack Obama, Irak özelinde Amerikan imajının tamir edilmesi gereken bir Ortadoğu devralmıştır. Göreve başlamadan önce Irak konusundaki görüşlerini net olarak söyleyen Obama, 2011 yılında Amerikan ordusunu Irak'tan çekerek seçim öncesinde toplumda karşılık bulan vaadini gerçekleştirmiştir.

Başkan Obama, Başkan Bush'un benimsediği Amerikan askeri gücünü ön plana çıkaran *hard power*'dan ziyade; uluslararası ilişkilerde diyalog esaslı diplomasiyi temel alan *soft power*'ı benimsemiştir. Her devlet ile masaya oturabilme yaklaşımı ile hareket eden Barack Obama'yı George Bush'tan ayıran en temel farklılık bu olmuştur.

Barack Obama'nın başkanlık dönemi boyunca başarılı olduğu politikalar daha çok iç siyasete yönelik olmuştur. Cumhuriyetçilerin hiçbir desteği olmadan ekonomiyi canlandırma politikası Başkan Bush döneminde yüzde 10'lara varan işsizlik oranını tek hanelere düşürmüştür. Irak ve Afganistan'a yönelik operasyonlar ile kamu maliyesinde oluşturulan bütçe açıkları büyük ölçüde kapatılmıştır. Başkan Obama'nın bu ekonomik politikaları Wall Street piyasaları üzerinde olumlu sonuçlar vermiştir. Sağlık alanında 2010 yılında devreye sokulan ve "*Obamacare*" adıyla anılan reform ile milyonlarca ihtiyaç sahibi sigortalanmış ve ülke tarihindeki en kapsamlı federal yardım programlarından biri olmuştur. Son olarak Başkan Obama dönemindeki en dikkat çekici dış politik gelişme, 11 Eylül saldırılarının faili Usame Bin Ladin'in 2011 yılında yakalanarak öldürülmesi olmuştur.

Başkan Obama'nın başarısız olduğu alan Irak özelinde yaşanan Ortadoğu politikaları olmuştur. Irak'ta bir an evvel siyasi otoritenin yer edinmesi için çaba gösteren Başkan Obama, ülkedeki etnik ve mezhepsel ayrımcılık konularında başarısız olmuştur. Irak'ta hemen hemen her gün patlayan bombalara ve masum sivillerin ölmesine neden olan intihar saldırılarına bir türlü engel olunamamıştır. Seçimle yönetime gelen Irak merkezi hükümetinin ülke genelinde otoriteyi bir türlü sağlayamaması ve Irak ordusunun daha sonra büyük bir problem olarak ortaya çıkan IŞİD karşısında başarısız olması Obama yönetiminin Irak politikasındaki en önemli eksilerden olmuştur. Başkan Obama'nın en çok eleştirildiği noktalardan biri 2011 yılında Amerikan ordusunun Irak'tan çekilmesi ile Şii lider Maliki'nin elini diğer gruplara karşı güçlendirmesine sessiz kalmasıdır. Bu yaklaşım ile şiddet ortamının arttığı gözlemlenmiştir. Gruplar arasındaki nefret duyguları IŞİD gibi bir belanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. 2014 yılında ordunun bir bölümünü geri yollamak zorunda kalan Başkan Obama, bir kısım askeri unsurları başta Irak'ta tutmaya devam ederek IŞİD'in yükselişine en baştan engel olabilirdi.

İnsansız hava araçları ile terör unsurlarına hava saldırıları yapılması, George Bush döneminde uygulama konulan gözetleme ve dinleme programlarını aynen devam ettirmesi Başkan Obama'yı olumsuz anlamda Başkan Bush'a yaklaştırmıştır. Ancak şunu da söylemek gerekir ki; Başkan Obama, Başkan Bush'un aşırı müdahaleci görülen politikalarını tekrar etmemek adına IŞİD konusunda olduğu gibi ABD müdahalesinin

beklendiği gelişmelere seyirci kalarak bu kez Barack Obama'yı farklı bir uca götürmüştür.

Genel hatlarıyla Başkan Obama, Bush yönetiminden sonra gerek Amerikan kamuoyu gerekse dünya kamuoyundan olumlu izlenimler bırakarak başkanlık süresini tamamlamıştır. Başkan Bush'un nefret ve Amerikan antipatisine neden olduğu bölge ülkelerinde, Irak'ta, kaybedilen prestiji tekrar kazanmaya çalışmıştır. Kendi etnik ve dini kökenleri vasıtasıyla Müslüman dünyasına daha samimi bir tavır takınabilen Başkan Obama, yeni bir sayfa açmak için Irak özelinde İslam dünyasıyla temaslarını arttırmıştır. Başkan Obama, özellikle IŞİD'in ortaya çıktığı başkanlığının ikinci döneminde daha önce iddialı söylemlerde bulunduğu Irak politikasında açık bir şekilde başarısız bir grafik ortaya koymuştur.

Suriye'de Esad yönetiminin varlığını sürdürmesi, Irak'ta Şii kökenli hükümetlerin desteklenmesi, Irak'ın İran'a yaklaşmasına ABD ekseninden uzaklaşmış bir Irak'ı sonraki başkan Trump'ın kucağına bırakmıştır. Barack Obama, Donald Trump'a Irak'ta ve Suriye'de iç savaşlar bırakmıştır.

KAYNAKÇA

- Abbasigil, Serkan Ömer (2015), *Obama Dönemi ABD-İran İlişkileri ve Bölgeye Etkilerinin Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ABC News (2014), Obama to Send up to 300 U.S. Military Advisers to Iraq, [Erişim: 07 Şubat 2019, <https://abcnews.go.com/Politics/obama-send-300-us-military-advisers-iraq/story?id=24212956>]
- Akar, Atilla (2004), *Büyük Ortadoğu Kuşatması*, Timaş Yayınları: İstanbul.
- Akbarzadeh, Shahram (2006), “Does the Hamas Victory Advance in the Middle East”, *Australian Journal of International Affairs*, Vol:60, No:2, ss.202.
- Akbaş, Zafer (2012), “Ortadoğu’da Değişim Süreci ve Türkiye Dış Politikası”, *Akademik Yaklaşım Dergisi*, C:3, S:1, ss.51-73.
- Akçalı, Nazif (1981), *Siyasi Kuvvet Olarak Türkiye’de Tarım Kesiminin Etkinliği*, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Akçakaya, Murat (2016), “Weber’in Bürokrasi Kuramının Bugünü ve Geleceği”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2016 Özel Sayısı, ss.275.-295
- Aktan, Coşkun Can ve Dileyici, Dilek (2007), *Modern Politik İktisat Kamu Tercih*, Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Aktaş, Nilgün A. (2011), Coğrafya Kaderdir, [Erişim: 24 Aralık 2018, <http://blog.milliyet.com.tr/cografya-kaderdir-/Blog/?BlogNo=302210>]
- Ali, Tarık (2003), *Bush Bağdat’ta, Irak’ın Yeniden Sömürgeleştirilmesi*, Agora Kitaplığı: İstanbul.
- Alırıza, Bülent ve Kırdar, Seda (2012), “İlk Başkanlık Tartışmasını Obama’nın Kaybetmesi Seçimleri Nasıl Etkiler?”, *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Değerlendirme Notu*, ss.1-3.
- Aljazeera (2012), ABD Başkan Adaylarının Siyasi Görüşleri, [Erişim: 27 Ocak 2019, <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/abd-baskan-adaylarinin-siyasi-gorusleri>]
- Aljazeera (2016), Mohamed Bouazizi: Was the Arab Spring Worth Dying For?, [Erişim: 19 Şubat 2019, <https://www.aljazeera.com/news/2015/12/mohamed-bouazizi-arab-spring-worth-dying-151228093743375.html>]
- Aljazeera (2017), Amerika’nın Kürt Politikası: Bir Varmış Bir Yokmuş, [Erişim: 11 Ocak 2019, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/amerikanin-kurt-politikasi-bir-varmis-bir-yokmus>]

- Allison, Graham T. (1971), *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, Scott, Foresman and Company: London.
- Allison, Graham T. ve Halperin, Morton H. (1972), “Bureaucratic Politics: A Paradigm and Some Policy Implications”, *World Politics*, Vol.24, Spring, ss.40-79.
- Altunışık, Benli Meliha (2013), “Ortadoğu’da Bölgesel Düzen ve Arap Baharı”, *Ortadoğu Analiz*, C:5, S:53, ss.71-78.
- Anadolu Ajansı (2018), ‘Teröre Karşı Savaş’ Politikasının ABD’ye Maliyeti 6 Trilyon Dolar, [Erişim: 1 Mart 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/terore-karsi-savas-politikasinin-abdye-maliyeti-6-trilyon-dolar/1311897>]
- Arafat, Mohammad (2009), “Türkiye-Irak İlişkileri 1923-1958”, Mohammad Arafat (Ed.), *Türkiye ve Komşuları*, Nobel Yayınları: Ankara, ss.254.
- Arı, Tayyar (2004), *Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, Alfa Yayınları: İstanbul.
- Arı, Tayyar (2004), *Irak, İran ve ABD, Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya*, Alfa Yayınları: İstanbul.
- Arı, Tayyar (2005), “ABD’de Lobiciliğin Dış Politikaya Etkisi ve Türk Lobisi”, *Avrasya Dosyası*, C:5, S:2, Ankara, ss.1-29.
- Arı, Tayyar (2006), *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Alfa Yayınları: İstanbul.
- Arı, Tayyar (2009), *Amerika’da Siyasal Yapı, Lobiler ve Dış Politika*, MKM Yayıncılık: Bursa.
- Arı, Tayyar (2010), *Yükselen Güç*, MKM Yayıncılık: Bursa.
- Armaoğlu, Fahir (2007), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 16. Baskı, Alkın Yayınları: İstanbul.
- Aslan, Seyfettin (2009), “Siyasal İktidarı Etkileme Yöntemlerinden Biri Olarak Lobicilik”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S:23, ss.113-122.
- Avcı, Gültekin (2006), *Doğu’nun İstilas*, Birey Yayıncılık: İstanbul.
- Baram, Amatzia (1993), “Iraq’s Road to War”, Amatzia Baram ve Barry Rubin (Der.), *The Iraqi Invasion of Kuwait: Decision-Making of Baghdad*, St. Martin’s Press: New York.
- Barrett, Oliver ve Braham, Peter (1995), *Media, Knowledge and Power*, Routledge: London.
- Başyurt, Erhan (2008), *Kabal ABD Başkanları ve Neocon Çetesi*, Kara Kutu Yayınları: İstanbul.

- Bayramoğlu, Büşra (2016), ABD Yönetim Sistemi Üzerine Bir İnceleme, [Erişim: 18 Ağustos 2018, <http://sahipkiran.org/2016/07/30/abd-yonetim-sistemi/>]
- Bayramoğlu, Nisa (1985), *Amerika Birleşik Devletlerinde Lobi Faaliyetleri*, Dış Politika Enstitüsü: Ankara.
- BBC (2008), Irak Parlamentosu'nda Kim Kimdir?, [Erişim: 14 Ocak 2019, http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2008/03/080327_iraqparliament.shtml]
- BBC (2011), Exxon Mobil'in Kuzey Irak Hamlesi Bağdat'ı Kızdırdı, [Erişim: 01 Şubat 2019, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/12/111209_iraq_exxon]
- BBC (2011), Son ABD Askerleri de Irak'tan Ayrıldı, [Erişim: 15 Aralık 2018, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/12/111218_iraq_usa]
- BBC (2015), Kanada Başbakanı Trudeau Mültecileri Kapıda Karşıladı, [Erişim: 07 Ocak 2019, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151211_kanada_multeciler]
- BBC (2016), ABD'de 1980'den Bugüne Başkanlık Seçimleri, [Erişim: 28 Eylül 2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37797240>]
- Beceren, Ertan (2013), "Türk İktidar Yapısında Değişim: Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemi", *Yeni Türkiye Dergisi*, Başkanlık Sistemi Özel Sayısı, Yıl: 9, S:51, ss.284.
- Beden, Aydın (2011), "Türk Basınına Göre 2003 Irak Savaşı'nın Temel Nedenleri Hakkında Bir Değerlendirme (Kitle İmha Silahları ve El-Kaide Bağlantısı)", *History Studies*, ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı, ss.65-80.
- Berkes, Niyazi (1946), *Siyasi Partiler*, Yurt ve Dünya Yayınları: İstanbul.
- Best, Anthony (2012), *20. Yüzyıl Uluslararası Tarihi*, (Çev. Taciser Ulaş Belge), Siyasal Kitabevi: Ankara.
- Bezci, Bünyamin (2005), "Demokrasi ve Başkanlık Sistemi", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, C:3, S:2, ss.77-91.
- Bozalp, Mehmet (2006), Lobcilik, [Erişim: 2 Eylül 2018, <http://www.halklailiskiler.com.tr/LOBICILIK..php>]
- Breuning, Marijke (2004), *Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction*, Palgrave Macmillan: New York.
- Brzezinski, Zbigniew (2008), *İkinci Şans*, (Çev. Yelda Türedi), İnkılap Kitabevi: İstanbul.
- BÜSAM (2009), "ABD'nin Irak'tan Çekilme Süreci ve Bölge Dinamikleri Açısından Değerlendirilmesi", *Bahçeşehir Üniversitesi Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi*, BÜSAM Yayınları: İstanbul, ss.1-32.

- Chernoff, Fred (2007), *Theory and Metatheory in International Relations: Concepts and Contending Accounts*, Palgrave Macmillan: New York.
- Chilcot, John (2016), *The Report of the Iraq Inquiry: Executive Summary*, London Publisher: London.
- Chomsky, Noam (2003), “ABD’nin Irak Politikası: Güdüler ve Sonuçlar”, Anthony Arnove (Ed.), *ABD’nin Irak Savaşı*, Aram Yayıncılık: İstanbul, ss.61-105.
- Chomsky, Noam (2003), *Amerikan Mdahaleciliği*, (ev. Taylan Doğan Barış Zeren), Aram Yayıncılık: İstanbul.
- Chomsky, Noam (2003), *İmparatorluğa Karşı Durmak*, (ev. Nuri Ersoy), Aram Yayıncılık: İstanbul.
- Cleveland, William (2008), *Modern Ortadoğu Tarihi*, (ev. Mustafa Harmancı), Agora Kitaplığı Yayınları: İstanbul.
- CNN Türk (2008), Barack Obama Kimdir?, [Erişim: 25 Aralık 2018, <https://www.cnnturk.com/2008/dunya/10/22/barack.obama.kimdir/497853.0/index.html>]
- ağ, Galip ve Eker, Sami (2013), “Ortadoğu’da Baas Rejimleri, Suriye ve Irak”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, C:2, S:2, ss.57-72.
- ağaptay, Soner (2011), “Arab Spring Heats up Kurdish Issue”, *Jane’s Islamic Affairs Analyst*, ss.8-10. [Erişim: 19 Aralık 2018, https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/opeds/JIAA_Kurds-February_2012.pdf]
- am, Esat (2000), *ağdaş Devlet Sistemleri*, Der Yayınları: İstanbul.
- Çevik, Halis (2005), *Kadim Toprakların Trajedisi - Ortadoğu*, Nüve Kültür Merkezi Yayınları: Konya.
- il, İbrahim (2015), Karar Verme Teorisi ve Analizi, [Erişim: 06 Kasım 2018, http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/49858/32719/02.hafta_kvm.pdf]
- Davutoğlu, Ahmet (2012), *Stratejik Derinlik*, Küre Yayıncılık: İstanbul.
- Değer, Mehmet E. (1993), *Emperyalizmin Tuzaklarındaki lke Ya da Oltadaki Balık Türkiye*, ınar Araştırma Yayınları: İstanbul.
- Demirci, Ali (2005), “Küreselleşen Dünyamızda Coğrafyanın Siyasal Gücü ve Türkiye leğindeki Rolü”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S:12, ss.1-16.
- Deniz, Taşkın (2012), “Meknsal Paylaşım Açısından Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S:26, ss.147-171.

- Dereli, Esen (2001), *Karşılaştırmalı Bir Bakışla ABD ve Fransa Siyasal Sistemleri*, Derin Yayınları: İstanbul.
- DW (2005), Irak'ın Etnik Yapısı, [Erişim: 09 Ocak 2019, <https://www.dw.com/tr/irak%C4%B1n-etnik-haritas%C4%B1/a-2525420>]
- Dinçer, Ker Müjde (1999), *Lobicilik*, Alfa Yayınları: İzmir.
- Diyanet İşleri Başkanlığı (2015), *DAİŞ'in Temel Felsefesi ve Dini Referansları Raporu*, Ankara.
- Duman, Bulgay (2017), "Musul Operasyonu ve Musul'un Geleceği: Fırsatlar ve Riskler", *ORSAM Rapor*, No: 206, ss.7-24.
- Dunne, Charles W. (2011), "Iraq: Policies, Politics, and the Art of the Possible", Shahram Akbarzadeh (Ed.), *Challenges in the Greater Middle East, The Obama Administration's*, Palgrave Macmillan: New York.
- Durgun, Şenol (2005), *Parlamente Yapılar ve Parlamentelerin Temsil Gücü*, Nobel Yayınevi: Ankara.
- Duverger, Maurice (1974), *Siyasi Partiler*, (Çev. Ergun Özbudun), Bilgi Yayınevi: Ankara.
- Duverger, Maurice (1993), *Siyasal Partiler*, (Çev. Ergun Özbudun), 4. baskı, İstanbul.
- Efegil, Ertan (2012), *Dış Politika Analizi*, Nobel Yayınevi: Ankara.
- Erendil, Muzaffer (1989), "Atatürkçü Uygulamada Milli Güç", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C:5, S:14, ss.353-368.
- Erkmen, Serhat (2010), "Irak'ta İşgal Sonrası Siyasal Yaşam ve 2010 Parlamento Seçimleri", *Ortadoğu Etütleri*, C:2, S:3, s.109-145.
- Erkmen, Serhat (2012), "Irak Siyasetinde Değişim: Etnik-Mezhepçi Çizgilerden Merkeziyetçilik Sorununa", *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*, Ankara. [Erişim: 20 Nisan 2019, <https://orsam.org.tr/tr/irak-siyasetinde-degisim-etnik-mezhepci-cizgilerden-merkeziyetcilik-sorununa/>]
- Eрмаğan, İsmail (2012), "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD Dış Politikası- Obama ve AK Parti", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C:3, S:2, ss.21-35.
- Ertuğral, Yusuf (2013), *Amerika'nın Yeni İhtiyatlı Dış Politikası: 'Akıllı Güç'ün Pasifik Vizyonu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ECFR (2012), "Time to Grow up: What Obama's Re-Election Means for Europe", *European Council on Foreign Relations*, November, S:67, ss.1-8.

- Ferguson, John H. ve McHenry, Dean E. (1971), *The American Federal Government*, McGraw Hill: New York.
- Foster, Charles (2003), "International Law: Another Casualty of the Iraq War?", *Contemporary Review*, Vol.283, Issue 1651, ss.77.
- Frum, David and Perle, Richard (2003), *An End to Evil: How to Win the War on Terror*, Random House: New York.
- Fukuyama, Francis (1989), "The End of History?", *National Interest*, ss.32.
- Galbraith, Peter W. (2007), *Irak'ın Sonu Ulus Devletlerin Çöküşü mü?*, Doğan Kitapçılık: İstanbul.
- Gezici, Aytekin (2009), *Barack Obama Türkiye Konuşmaları*, Karakutu Yayınları: İstanbul.
- Goldstein, Joshua S. Ve Pevehouse, Jon C. (2013), *International Relations Brief:2013-2014*, Update: Pearson Education.
- Gökbaş, Seval (2009), "Çok Kutuplu Yeni Uluslararası Sistemde 'Güvenlik' Algısı", *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, ss.1-6.
- Gömdeniz, Nevra (2014), Obama Beddua Krizini Nasıl Aştı?, [Erişim: 29 Aralık 2018, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-ile-iliskileri-daha-ileri-goturmeye-haziriz-41068180>]
- Gönlübol, Mehmet (2014), "Kamuoyu ve Dış Politika", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilim ve Hukuk Dergisi*, ss.87-110.
- Göngen, Mehmet Ali (2014), "Arap Baharı Karşısında ABD'nin Tutumu", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (33), ss.1-4.
- Göze, Ayferi (2015), *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, Beta Basım: İstanbul.
- Gözen, Ramazan (2004), "Dış Politika Nedir", İdris Bal (Ed.), *21'inci Yüzyılda Türk Dış Politikası*, Nobel Yayınevi: Ankara.
- Gözler, Kemal (2011), *Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı*, Ekin Yayınevi: Bursa.
- Grevi, Giovanni (2015), "The 2015 United States National Security Strategy", *FRIDE Policy Brief*, No:194, ss.1-5.
- Gül, Kamalak ve Sallan Gül, Songül (2017), "Amerikan Başkanlık ve Fransız Yarı-Başkanlık Sistemleri Işığında Türkiye'nin Yeni Cumhurbaşkanlığı Hükümeti Sistemi", *Strategic Public Management Journal*, Vol:3, December, ss.102-120.

- Gülçin, Merve Gülçin (2012), Arap Baharı Nedir?, [Erişim: 25 Ocak 2019, <http://www.tuicakademi.org/arap-bahari-nedir/>]
- Gündoğan, Ünal (2011), “Geçmişten Bugüne İran İslam Devrimi: Genel Değerlendirme”, *Ortadoğu Analiz*, C:3, S:29, ss.93-99.
- Gürses, Emin ve Kaynak, Mahir (2006), *Büyük Ortadoğu Projesi*, Timaş Yayınları: İstanbul.
- Halatçı, Ülkü (2006), “11 Eylül Terörist Saldırıları ve Afganistan Operasyonunun Bir Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, C:2, ss.82-91.
- Hanioğlu, Şükrü M. (2018), Bernard Lewis’in İkili Mirası, [Erişim: 27 Kasım 2018, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/hanioglu/2018/05/27/bernard-lewisin-ikili-mirsi>]
- Hardwick, Susan W. ve Holtgrieve, Donald G. (1996), *Geography for Educators: Standards, Themes, and Concepts*, USA: Prentice-Hall, Inc.
- Harris, William (2000), “Modern Irak’ın Stratejik Konumu”, *Avrasya Dosyası*, C:6, S:3, ss.48-52.
- Hook, Steven V. ve Spanier, John (2014), *Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşı’ndan Günümüze*, İnkılap Yayınları: İstanbul.
- Huntington, Samuel P. (2000), *Medeniyetler Çatışması*, Vadi Yayınları: İstanbul.
- Hurmi, Ayşe Bahar (2010), “Bush ve Obama Karşılaştırması Çerçevesinde Amerikan Dış Politikası Analizi”, *Alternatif Politika*, 2 (1), ss.56-81.
- Hürriyet (2016), 10 Soruda IŞİD Tehdidi, [Erişim: 09 Mart 2019, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/10-soruda-isid-tehdidi-40100464>]
- Indyk, Martin S. (2017), “ABD’nin Irak Stratejisi”, *The Brookings Institution*, [Erişim 14 Mart 2019, <http://www.tercumeodasi.org/2017/04/irana-karsi-abd-stratejisi-suriye-hizbullah-israil-rusya.html>]
- İslam, Faisal (2003), Iraq Nets Handsome Profit By Dumping Dollar For Euro, [Erişim: 29 Mayıs 2019, <https://www.theguardian.com/business/2003/feb/16/iraq.theeuro>]
- İnaç, Hüsamettin (2011), “Arap Baharı Sürecinde Ortadoğu Kimliğinin Dönüşümü”, *Ortadoğu Yıllığı 2011*, Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü, ss.489-499.
- İnat, Kemal (2005), “Irak 2005”, *Ortadoğu Yıllığı 2005*, Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü, ss.53-78.
- İsmayilov, Vugar (2014), *2000 Yılı Sonrasında ABD Dış Politikası Kapsamında Azerbaycan*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- İşyar, Göksel (2009), *Karşılaştırmalı Dış Politikalar Yöntemler, Modeller, Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası*, Dora Yayınları: Bursa.
- Johnson, Alan (2007), The Neoconservative Persuasion and Foreign Policy: An Interview with Joshua Muravchik, *Demokrasiya*, s.267-271, [Erişim: 17 Ocak 2019, https://www.dissentmagazine.org/demokrasiya_article/the-neoconservative-persuasion-and-foreign-policy-an-interview-with-joshua-muravchik]
- Jordan, Amos A. – Taylor, William J. Jr. ve Kob, Lawrence J. (1993), *American National Security*, 4. Baskı, John Hopkins University Press: Baltimore.
- Kahl, Colin ve Lynch, Marc (2013), “U.S. Strategy After the Arab Uprisings: Toward Progressive Engagement”, *The Washington Quarterly*, ss.39-60.
- Kalaycı, Rıdvan (2012), “Irak 2011”, *Ortadoğu Yıllığı 2011*, Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü, ss.35-67.
- Kanat, Kılıç Buğra (2014), “Obama’nın İkinci Döneminde Amerikan Dış Politikası”, *SETA Analiz*, S:93, ss.7-29.
- Kandemir, Eyyub (2011), “ABD Başkanları G. W. Bush ve B. Obama Dönemlerinde Yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejilerinde İttifak Söylemleri ve S. Walt’un İttifak Teorisi”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 10 (2), ss.122-151.
- Karadağ, Haluk (2012), *Bir Dış Politika Tekniği Olarak Kamu Diplomasisi: Karar Verme Sürecine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karboo, Juliet – Lantis, Jeffrey S. ve Beasley, Ryan K. (2001), “The Analysis of Foreign Policy in Comperative Perspective”, *Foreign Policy Comperative Perspective: Domestic and International Influences on State Behaviour*, USA: CQ Press, ss.1-22.
- Kaufman, Robert G. (2014), “Prudence and the Obama Doctrine”, *Foreign Policy Reasearch Institute*, s.441-446.
- Keefe, William J. (1990), *American Democracy Institutions Politics Policies*, Harper Row: New York.
- Kılınç, Banu (2016), Başkanlık Sistemi, [Erişim: 22 Temmuz 2018, <http://sahipkiran.org/2016/07/30/baskanlik-sistemi/>]
- Kırdar, Seda (2012), “Amerikan Halkı Obama’yı Tekrar Başkanı Olarak Seçti”, *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Değerlendirme Notu*, ss.1-3.
- Kızılkaplan, Barkın (2009), Obama, Değişim ve Yeni Dünya’da Türkiye Analizi, [Erişim: 29 Aralık 2018, <http://www.bilgesam.org/incele/1017/-obama--degisim-ve-yeni-dunya'da-turkiye-analizi/#.XCkjF1wzBIU>]

- Kitapçıoğlu, Tülay (2013), “Baskı Grupları ve Demokrasi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S:106, ss.357-392.
- Koç, Şanlı Bahadır (2008), “Obama’nın Güvenlik Kabinesi Üzerine Notlar”, *Stratejik Analiz*, S:104, Ankara, ss.1-6.
- Koçak, Konur Alp (2017), “ABD Başkanlık Sistemi: ‘Ayrı’ Ama ‘Birlikte’ Çalışan Organlar”, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Hizmetleri Başkanlığı*, 2. Baskı, TBMM Basımevi: Ankara, ss.21-81.
- Kohen, Sami (2009), Bush’un Mirası, [Erişim: 11 Mayıs 2019, <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/sami-kohen/bush-un-mirasi-1048240/>]
- Korkut, Tolga (2018), Megalomedy: Dünyanın Medya Devleri, [Erişim: 2 Eylül 2018, <https://bianet.org/bianet/medya/53338-megalomedy-dunyanin-medya-devleri>]
- Kroft, Steve (2014), President Obama: What Makes Us America, [Erişim: 07 Şubat 2019, <https://www.cbsnews.com/news/president-obama-60-minutes/>]
- Kurşun, Zekeriya (2014), Irak’taki Gelişmelere Nasıl Bakmalıyız?, [17 Mayıs 2019, <http://ordaf.org/iraktaki-gelistmelere-nasil-bakmaliz/>]
- Kurtbağ, Ömer (2011), *Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası: Hegemonya Ekseninde Bir Analiz*, Uşak Yayınları: Ankara.
- Kurtuluş, Begüm (2014), *21. Yüzyılda Değişen Kamu Diplomasisi Anlayışının Türk Dış Politikasına Yansıması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kürkçüoğlu, Ömer (1980), “Dış Politika Nedir? Türkiye’deki Dünyü Bugünü”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S:1-4, C:35, ss.309-335.
- Lawrence, Auster (2007), Obama on Iraq, [Erişim: 26 Aralık 2018, <http://www.amnation.com/vfr/archives/007449.html>]
- Lees, John D. - Maidment, Richard ve Tappin, Michael (1982), *American Politics Today*, Manchester University Press: Great Britain.
- Lefebvre, Maxime (2005), *Amerikan Dış Politikası*, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Leffler, Melvyn P. (2004), “Bush’un Dış Politikası”, *Foreign Policy*, Türkiye Baskısı, ss.11-13.
- Lewis, Paul (2013), Most Americans Think US Should ‘Mind Its Own Business’ Abroad, Survey Finds, [Erişim: 7 Nisan 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/dec/03/american-public-mind-its-own-business-survey>]
- Lindsay, James M. (2011), “George W. Bush, Barack Obama and The Future of US Global Leadership”, *International Affairs*, s.771.

- Mandelbaum, Micheal (2010), *The Frugal Superpower: America's Global Leadership in A Cash-Strapped Era*, Public Affairs: New York.
- Marcus, Jonathan (2012), Obama Second Term: Foreign Policy Challenges, BBC News USA and Canada, [Erişim: 02 şubat 2019, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-20164900>]
- Meynaud, Jean (1975), *Politikada Baskı Grupları*, Varlık Yayınları: Ankara.
- Milliyet (2011), ABD Savaşı Bitirdi Enkaz Irak'a Kaldı, [Erişim: 15 Aralık 2018, <http://www.milliyet.com.tr/abd-savasi-bitirdi-enkaz-irak-a-kaldi/dunya/haberdetay/16.12.2011/1476145/default.htm>]
- Mintz, Alex and DeRouen, Karl (2010), *Understanding Foreign Policy Decision Making*, Cambridge University Press, New York.
- Munoz, Carlo (2012), US, Iraq Reach Long-Term Security Cooperation Pact, [Erişim: 03 şubat 2019, <https://thehill.com/policy/defense/271517-us-iraq-reach-long-term-security-cooperation-pact>]
- Nagan, Winston and Hamer, Craig (2004), "The New Bush National Security Doctrine and the Rule of Law", *Berkley Journal of International Law*, Vol.22, Issue 3, ss.375-438
- Neack, Laura (2003), *The New Foreign Policy: U.S. and Comparative Foreign Policy in the 21st Century*, Rowman and Littlefield: Lanham.
- Nye, Joseph S. (1990), *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Basic Books: New York.
- Nye, Joseph S. (2002), *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone?*, Oxford University Press, New York.
- Nye, Joseph S. (2004), *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs: New York.
- Obama, Barack (2009), *İnanırsak Başarıyoruz*, (Çev. Özkan Özdem), Pegasus Yayınları: İstanbul.
- Okur, Mehmet A. (2008), Körfez Savaşı ve Irak'ın İşgali Arasındaki Dönemde Irak'ta Faaliyet Gösteren BM Misyonları, [Erişim: 14 Aralık 2018, https://www.msu.edu.tr/GuvenlikStratejileriDergisi/dokuman/GSD_7/GSD_7_Art_6_062008.pdf]
- Orallı, Levent E. (2007), "Güvenlik Politikaları Bağlamında AB-ABD İlişkileri ve Irak Savaşı", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S:9/3, ss.225-248.
- Oran, Baskın (1998), *Kalkık Horoz*, Bilgi Yayınevi: Ankara.

- Ortega, Martin (2002), “A European Point of View”, *EU Security Institute*, Occasional Paper, No:40, ss.5-6.
- Ortega, Martin (2003), “CFS Confronting Iraq”, *EU Security Institute Note*, ss.3-30.
- Öçalan, Gökhan (2015), *Amerika Birleşik Devletleri’nin Demokrasiyi Yayma Politikası: Büyük Ortadoğu Projesi ve Arap Baharı Örnek Olayları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Önder, Murat (2018), “Yönetmelik Yapı İncelemeleri”, Burhan Aykaç – Hatice Altunok ve Fatma Gül Gedikkaya (Ed.), *Amerika Birleşik Devletleri*, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara, ss.67-71.
- Önem, Mehmet Kaan (2009), *Barack Obama ve Sonrası Amerikan Dış Politika Süreci ve Türkiye*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özbudun, Ergun (2013), “Hükümet Sistemi Tartışmaları”, *Yeni Türkiye*, Başkanlık Sistemi Özel Sayısı, Yıl:9, S:51, ss.205-207.
- Özcan, Mesut (2006), “Irak 2006”, *Ortadoğu Yıllığı 2006*, Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü, ss.79-118.
- Özdemir, Haluk (2008), “Türkiye’nin ‘Sınır-Ülke’ Niteliği: Farklı Stratejik Kültürler Arasında Türk Dış Politikası”, *Avrasya Etütleri*, S:33, ss.7-46.
- Özkan, Necati (2008), “Amerika’ya Kara Oğlan (mı) Geliyor”, *Demokrasi ve Toplum*, C:2, S:2, Ocak-Nisan, ss.191-198.
- Özkan, Tuncay (2003), *Bush ve Saddam’ın Gölgesinde Entrikalar Savaşı*, Alfa Yayınları: İstanbul.
- Öztürk, Mehmet (2010), “I. Körfez Savaşı’ndan (1990-91) – 11 Eylül Sürecine ABD’nin Irak Politikası ve Bunun Türk-Amerikan İlişkilerine Etkisi”, *Akademik Bakış Dergisi*, S:19, ss.1-27.
- Parla, Taha (2005), *Türkiye’nin Siyasal Rejimi 1980-1989*, Deniz Yayınları: İstanbul.
- Pilger, John (2003), “What Good Friends Left Behind”, [Erişim: 21 Kasım 2018, <http://www.theguardian.com/world/2003/sep/20/afghanistan.weekend7>]
- Pirinççi, Ferhat - Orhan, Oytun ve Duman, Bilgay (2014), “ABD’nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye’ye Olası Yansımaları”, *ORSAM Rapor*, No: 191, ss.7-20.
- Pengelly, Martin (2014), US ‘Increasingly Convinced’ That Isis Hostage Peter Kassig is Dead, [Erişim: 07 Şubat 2019, <https://www.theguardian.com/world/2014/nov/16/us-government-appalled-hostage-peter-kassig-murder>]

- Politika Akademisi (2012), Obama'nın Bu Kez İş Zor Gözüküyor, [Erişim: 29 Ocak 2019, <http://politikaakademisi.org/2012/09/10/obamanin-bu-kez-isi-zor-gozukuyor/>]
- Pollack, Kenneth M. (2011), *Understanding the Arab Awakening, the Arab Awakening: America and the Transformation of the Middle East*, Brookings Institution Press: Washington.
- Rice, Condoleezza (2003), Transforming the Middle East, [Erişim: 26 Nisan 2019, https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/2003/08/07/transforming-the-middle-east/2a267aac-4136-45ad-972f-106ac91e5acd/?noredirect=on&utm_term=.a5162e5035a9]
- Quinn, Adam (2015), *Obama's National Security Strategy Predicting US Policy in The Context of Changing Worldviews*, Chatham House: The Royal Institute of International Affairs.
- Rachman, Gideon (2009), Obama and the Limits of Soft Power, [Erişim: 08 Ocak 2019, <https://www.ft.com/content/e608b556-4ee0-11de-8c10-00144feabdc0>]
- Radikal (2015), IŞİD Irak'ta Neredeyse Hırvatistan Kadar Toprağa Sahip, [Erişim: 08 Şubat 2019, <http://www.radikal.com.tr/dunya/isid-irakta-neredeyse-hirvatistan-kadar-topraga-sahip-1279331/>]
- Reçber, Kamuran (2011), "11 Eylül Sonrası Ortadoğu", Sedat Laçiner ve Arzu Celalifer Ekinci (Ed.), *Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyinde Sınır Ötesi Operasyon ve Sıcak Takip Hakkı*, Usak Yayınları, Ankara, ss.189-190.
- Reuters (2012), Iraqi Kurds Win More Oil Deals to Restart Export, [Erişim: 29 Ocak 2019, <https://www.reuters.com/article/us-total-iraq-halfaya-idUSBRE8700E320120801>]
- Reuters (2013), Iraqi Kurds Woo More Oil Majors in Contest with Baghdad, [Erişim: 29 Ocak 2019, <https://www.reuters.com/article/us-kurdistan-oil/iraqi-kurds-woo-more-oil-majors-in-contest-with-baghdad-idUSBRE90S0XG20130129>]
- Rivers, L. William (1982), *The Other Government: Power and the Washington Media*, Universe Books, New York.
- Sabah Gazetesi (2006), Dünya Raporu, [Erişim: 14 Kasım 2018, <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/12/30/dun100.html>]
- Shuja, Sharif (2004), "The Bush Doctrine and the Emerging New World Order", *National Observer*, Issue 59, ss.34.
- Sicherman, Harvey (2011), "New Policies and Old Realities in the Middle East", *Foreign Policy Institute*, ss.390-398.
- Sönmezoğlu, Faruk (2012), *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Der Yayınları: İstanbul.

- Sputnik (2015), Barzani, Obama ile Kürt Devletini Değil IŞİD ile Savaşı Konuştu, [Erişim: 08 Ocak 2019, <https://tr.sputniknews.com/abd/201505061015341322/>]
- Sputnik (2018), NRA, Silaha En Ufak Yasak Getirilmesine Bile Karşı, [Erişim: 1 Ağustos 2018, <https://tr.sputniknews.com/abd/201802261032401829-nra-silah-yasak-karsi/>]
- Sözcü (2017), ABD'den Çelişkili Açıklamalar Geliyor, [Erişim: 7 Kasım 2018, <https://www.sozcu.com.tr/2017/dunya/son-dakika-abdden-celiskili-aciklamalar-geliyor-1779393/>]
- Sümer, Gültekin (2008), “Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Ankara, C:5, S:19, ss.120-144.
- Şahin, Şule (2006), *11 Eylül 2001 Sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu Politikası*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şenol, Dolunay – Erdem, Sezgin ve Erdem, Elif (2016), “IŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:26, S:2, ss.277-292.
- Talev, Margaret ve Runningen, Roger (2011), Obama Calls End of Iraq War an Extraordinary Achievement, Bloomberg, [Erişim: 24 Ocak 2019, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2011-12-14/obama-calls-end-of-iraq-war-an-extraordinary-achievement-1->]
- Taşdemir, Fatma (2006), “Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C:2, S:5, ss.75-89.
- Tayfun, Recep (2014), Kamuoyu Oluşum Perspektiflerinden Kamuoyunu Anlamak, [Erişim: 20 Mayıs 2019, <http://yasaizleme.org.tr/kamuoyu-olusum-surecleri-perspektifinden-kamuoyunu-anlamak/>]
- Tayfur, M. Fatih (2012), “Dış Politika”, Atıla Eralp (Ed.), *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, İletişim Yayınları: İstanbul, ss.84-85.
- The Economist (2016), The Arab Spring, Five Years on, [Erişim: 24 Ocak 2019, <https://www.economist.com/graphic-detail/2016/01/11/the-arab-spring-five-years-on>]
- The Irish Times (2014), Apparent Iran Strikes on Islamic State ‘Positive’, [Erişim: 09 Şubat 2019, <https://www.irishtimes.com/news/world/middle-east/apparent-iran-strikes-on-islamic-state-positive-john-kerry-1.2024348>]
- The Guardian (2016), Tony Blair: I Express More Sorrow, Regret and Apology Than You Can Ever Believe, [Erişim: 11 Nisan 2019, <https://www.theguardian.com/uk-news/2016/jul/06/tony-blair-deliberately-exaggerated-threat-from-iraq-chilcot-report-war-inquiry>]

- The National Security Strategy of The United States of America (2002), [Erişim: 14 Kasım 2018, <https://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>]
- The New York Times (2003), Painting Hussein's Portrait, [Erişim: 21 Aralık 2018, <https://www.nytimes.com/2003/12/16/opinion/painting-hussein-s-portrait.html>]
- The Telegraph (2014), Islamic State Leader Abu Bakr al-Baghdadi's Close Aide Killed in US Air Strike, [Erişim: 06 şubat 2019, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/islamic-state/11219630/Islamic-State-leader-Abu-Bakr-al-Baghdadis-close-aide-killed-in-US-air-strike.html>]
- The White House (2001), Statement by the President in His Address to the Nation, [Erişim: 05 Mayıs 2019, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/text/20010911-16.html>]
- The White House (2009a), Remarks by the President at Cairo University, [Erişim: 28 Mayıs 2019, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-cairo-university-6-04-09>]
- The White House (2009b), Remarks by President Obama to the Turkish Parliament, [Erişim: 14 şubat 2019, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-obama-turkish-parliament>]
- The White House (2010), National Security Strategy, [Erişim: 03 Nisan 2019, <http://nssarchive.us/NSSR/2010.pdf>]
- The White House (2011), Remarks by the President and First Lady on the End of War in Iraq, [Erişim: 24 Nisan 2019, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/12/14/remarks-president-and-first-lady-end-war-iraq>]
- Tierney, Dominic (2012), "The Obama Doctrine and the Lessons of Iraq", E-Notes, *Philadelphia: Foreign Policy Research Institute*, ss.1-4.
- Times of Israel (2012), Exxon Looks to Sell its Stake in a Major Oil Field in South Iraq, [Erişim: 28 Ocak 2019, <https://www.timesofisrael.com/exxon-looks-to-sell-its-stake-in-a-major-oil-field-in-south-iraq/>]
- Tombaş, Recep (2015), *Arap Baharı Sonrası Irak'ta Mezhep Politikaları Türkiye, İran ve Suudi Arabistan Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tosun, Erdoğan Gülgün ve Tosun, Tanju (1999), *Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- TRT Haber (2016), Obama'nın Irak Karnesi, [Erişim: 10 Ocak 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/obamanin-irak-karnesi-284389.html>]
- Tunç, Hasan ve Yavuz, Bülent (2009), "Avantaj ve Dezavantajlarıyla Başkanlık Sistemi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S:81, ss.1-39.

- Tunçdemir, Cemal (2018), ABD’de Bir Hükümet Neden En Fazla 8 Yıl Görevde Kalabiliyor?, [Erişim: 12 Eylül 2018, <http://t24.com.tr/yazarlar/cemal-tuncdemir/abdde-bir-hukumet-neden-en-fazla-8-yil-gorevde-kalabiliyor,19935>]
- Uğrasız, Bülent (2003), “ABD’nin Irak Politikası”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C:5, S:4, ss.152-156.
- Uluslan, Şayan (2009), “Şark Meselesinden Sevr’e Türkiye”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VIII/18-19, ss.229-256.
- Ulutaş, Ufuk ve Torlak, Furkan (2011), “Çekilme Sonrası Irak’ta Düzen Arayışı”, *SETA Analiz, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, Ankara, ss.4-29.
- Ural, Abdullah (2008), “Amerika Birleşik Devletlerinde Seçim ve Parti Sistemi Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *E-Akademi: Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, S:81, [Erişim: 13 Eylül 2018, <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=AMER%DDKA%20B%DDRLE%DE%DDK%20DEVLETLER%DDNDE%20SE%20C7%DDM%20VE%20PART%DD%20S%DDSTEM%DD%20DCZER%DDNE%20GENEL%20DE%20ERLEND%DDRMELER&kimlik=1225700896&url=makaleler/aural-1.htm>]
- U.S. Census Bureau (2018), Trade in Goods with Iraq, [Erişim: 08 Şubat 2019, <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5050.html>]
- U.S. Department of Defense (2012), U.S., Iraq Sign Defense Cooperation Memo of Understanding, [Erişim: 02 Şubat 2019, <http://archive.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=118721>]
- Uslu, Nasuh (1999), “Körfez Savaşı ve Amerika’nın Politikaları”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C:54, S:3, ss.165-199.
- Usta, Emrah Yavuz (2010), Amerikan Demokrasisi ve Siyasi Partiler, [Erişim: 10 Ağustos 2018, <http://www.tuicakademi.org/amerikan-demokrasisi-ve-siyasi-partiler/>]
- Usta, Yasin (2009), *Amerika Birleşik Devletleri’nin Irak Politikası Bağlamında Türkiye ile İlişkileri (1990-2006)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Uzgel, İlhan (2013a), “Neo-Con’lar (Yeni Muhafazakârlar)”, Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası- Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, İletişim Yayınları: İstanbul, C:3, ss.251.
- Uzgel, İlhan (2013b), “ABD ve NATO’yla İlişkiler”, Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası- Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, İletişim Yayınları: İstanbul, C:3, ss.249-293.

- Ünsal, Ünal (2013), “Dönemin Bilançosu”, Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, İletişim Yayınları: İstanbul, C:3, ss.20-27.
- Üstünel, Rüstem (2015), *2003 Yılı Sonrası Irak'taki Gelişmelerin Türkiye'nin Güvenliğine Etkilerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Valdes-Ugalde, Jose L. ve Duarte, Frania (2011), “Saving The Homeland: Obama’s New Smart Power Security Strategy”, *Voice of Mexico*, ss.99.
- Vis, Barbara (2009), “Studying Political Decision-Making Using Prospect Theory”, *VU University*, Amsterdam, ss.1-22.
- Whitaker, Brian (4 Şubat 2003), “ABD’nin Niyeti Hegemonya”, *Radikal*, [Erişim: 22 Aralık 2018, <http://www.radikal.com.tr/yorum/abdnin-niyeti-hegemonya-659826/>]
- Yanardağ, Merdan (2004), *Yeni Muhafazakârlar (Neo-Cons) Amerika’nın Kara Kitabı*, Çivi Yazıları Yayınları: İstanbul.
- Yavaşgel, Emine (2009), “Saygınlık Siyaseti; İletişim ve Dış Siyasa İlişkiselliği”, *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Mayıs 2009 Sayısı, ss.1-29.
- Yavuz, Can (2014), “Amerikan Siyasi Partileri”, *İstanbul Barosu Dergisi*, C:88, S:5, ss.333-342.
- Yeni Şafak (2008), Bush Petrol Fiyatlarını Konuştu, [Erişim: 27 Nisan 2019, <https://www.yenisafak.com/dunya/bush-petrol-fiyatlarini-konustu-93432/>]
- Yeni Şafak (2017), Irak’ta Kim Kimdir?, [Erişim: 07 Ocak 2019, <https://www.yenisafak.com/dunya/irakta-kim-kimdir-2802834/>]
- Yeşilyurt, Nuri (2018), Dış Politika Analizi – Gruplar ve Kurumlar İçinde Karar Verme, [Erişim: 22 Mayıs 2019, https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/99536/mod_resource/content/0/III.Hafta.2018.pdf]
- Yeşilyurt, Nuri (2018), Dış Politika Analizi – İç Politika Dış Politika Etkileşimi II, [Erişim: 22 Mayıs 2019, https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/99542/mod_resource/content/0/IX.Hafta.2018.pdf]
- Yıldız, Abdülkadir (2018), “Amerika Birleşik Devletleri’nde Başkan Yardımcısı ile Türkiye’de Cumhurbaşkanı Yardımcısının Karşılaştırması”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:XIII, S:1, ss.509-534.
- Yılmaz, Ali Embiye (2017), “Irak Savaşı’nda Spin Doctor Örneği”, *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C:7, S:13, ss. 203-220.

- Yorgancı, Ender (2000), “Sivil Toplumun Tarihsel Devrimi”, *TUGİAD Elegan’s Dergisi*, ss.2.
- Yüksel, Okan (2013), ABD’de Lobi ve Lobicilik, [Erişim: 13 Eylül 2018, <http://politikakademi.org/2013/01/abdde-lobi-ve-lobicilik/>]
- Zariç, Sami (2012), “Türkiye’de Think-Tank Kuruluşları ve Karşılaştıkları Sorunlar”, *Akademik Bakış Dergisi*, S:31, ss.1-19.
- Zengin, Ali Mehmet (2016), “ABD Başkanlık Sisteminde Fren ve Denge Mekanizması Üzerine Bir İnceleme”, *TAAD*, Yıl:7, S:28, ss.1-28.

ÖZGEÇMİŞ

Olçay Altun, 30.10.1990 tarihinde Artvin’de doğdu. İlk ve Orta Öğretimi Bursa’da, Lise eğitimini de Bursa Nuri Erbak Anadolu Lisesi’nde tamamladı. Lisans derecesini 2013 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden aldı. 2015 yılında Maliye Bakanlığı’nda Gelir Uzman Yardımcısı olarak göreve başladı.

